

De Thomasviering, een vorm van missionaire liturgie

Van Fins initiatief ...

...tot Liemers impuls

Afstudeerproject binnen de studie HBO
Theologie en levensbeschouwing,
Pastorale variant, eerste graad in deeltijd
aan de Fontys Hogeschool
Lesplaats Amsterdam
Auteur: E.B.W. Lemmen-Vliegen
Begeleider: drs. M.N.F.M. Frederiks
Westervoort 1 juli 2004

Uit het Heilig Evangelie naar Johannes (Joh.20:24-29)

24 Tomas, een van de twaalf, ook Didymus genaamd, was er niet bij toen Jezus kwam.

25 De andere leerlingen vertelden hem: 'We hebben de Heer gezien.' Maar hij zei: 'Ik wil zijn handen zien, met de gaten van de spijkers erin; ik wil ze met mijn vingers voelen. Ik wil met mijn hand de opening in zijn zijde voelen. Anders geloof ik niet.'

26 Acht dagen later waren de leerlingen weer bijeen, en nu was Tomas erbij. Hoewel de deur op slot was, kwam Jezus. Ineens stond Hij in hun midden en zei: 'Vrede!'

27 Vervolgens richtte Hij zich tot Tomas: 'Kijk maar, hier zijn mijn handen; kom nu maar met je vinger. En kom met je hand om de opening in mijn zijde te voelen. Wees niet langer ongelovig, maar gelovig.'

28 Hierop zei Tomas: 'Mijn Heer! Mijn God!'

29 Jezus zei: 'Omdat je Me gezien hebt geloof je? Gelukkig zij die zonder gezien te hebben toch tot geloof komen.'

(Uit de Willibrordvertaling op CD-Rom. 1995.)

Voorwoord

In het najaar van 2001 wekt de Thomasviering mijn belangstelling. Als ik mag ervaren en zien wat zo'n viering bij mensen teweeg brengt, raakt mij dat zeer.

Ik heb het geluk dat het in mijn stageparochie mogelijk is om samen met anderen te werken aan het opbouwproject Thomasviering.

Daardoor leer ik de rijkdom van deze wijze van vieren beter verstaan. Dat nodigt uit de Thomasviering tot het onderwerp van mijn afstudeerscriptie te maken.

Er is één moeilijkheid: juist de grote rijkdom dwingt tot een afbakening. Tijdens de stage merk ik dat het 'kerk opbouwen' mij persoonlijk vreugde brengt, inspireert en uitdaagt. En als dan ook nog steeds dringender de roep klinkt om missionair te zijn, wordt de onderzoeksvraag helder. De lijntjes van de Thomasviering, kerkopbouw en missionair-zijn komen bij elkaar in deze vraag:

Wat kan de Thomasviering (in de Liemers) bijdragen aan de missionaire opdracht van de Kerk, zoals deze vorm krijgt in het beleid van het aartsbisdom Utrecht?

Bij elkaar, samen, mensen, kerk, vieren: het zijn voor mij essentiële woorden. Ook in het kader van deze afstudeerscriptie. Zij is immers een gezamenlijk project.

Velen dragen hun steentje bij door informatie en tips te geven. Anderen door kritische en belangstellende vragen te stellen of gewoon door naar mij te blijven luisteren als de mond helemaal overloopt van waar het hart vol van is. Heel vaak komt daarbij ons (on)geloof ter sprake en dat maakt de gesprekken tot méér dan dat. Ik kan niet al jullie namen noemen. Maar weet dat het fijn is dat je meedoet.

Een uitzondering maak ik voor Martin, die dit traject zorgvuldig begeleidt; voor Kyra die literatuur en mijn samenvattingen via de computer te lezen maakt; voor Jurgen en Sylvia die mij de geheimen en mogelijkheden van de computer openbaren; voor Cécile die alles leesbaar houdt en voor de Werkgroep Thomasvieringen De Liemers en haar begeleider Ruud. Zonder jullie zou er immers geen Thomasviering in De Liemers zijn. Ik wens jullie veel Inspiratie en werkzin toe bij het voorbereiden van (gewone?) Thomasvieringen.

Jos, jouw naam noem ik vol liefde apart. Getrouwd zijn met een theologie studerende vrouw valt niet altijd mee. Jij lost dat op door het gewoon tot iets van ons samen te maken. Dat heb je volgehouden tot en met deze afstudeerscriptie. Na je aanvankelijke aarzelingen over de Thomasviering ben je er nu vast van overtuigd dat ze goed doet aan mensen. Je vertelt er op de jouw eigen enthousiaste manier over waar het maar kan. Je zegt er het volgende bij: "Voor je er iets over zegt, moet je twee keer een Thomasviering meemaken. De eerste keer om rond te kijken. Geef de verrassing en de verbazing over wat allemaal kan in een viering de ruimte. De tweede keer kun je zelf aan vieren toe komen en dan pas weet je wat het is."

U bent bij deze hartelijk uitgenodigd.....

INHOUDSOPGAVE

<i>Inleiding</i>	7
Hoofdstuk 1 <i>Van Thomasmesse naar Thomasviering</i>	10
Inleiding	10
1. Er begint iets nieuws in Finland	10
2. Het nieuws in Nederland	12
3. Wat is een Thomasviering?	15
4. Uitgangspunten	16
5. Uit de veelheid: een keuze	18
5.1. De naam van Thomas.....	19
5.2. Opbouw van de gemeenschap	20
5.3. Oecumene.....	20
5.4. Heilige Chaos.....	21
5.5. Samen delen.....	22
5.6. Zegenbede.....	26
5.7. Muziek.....	26
5.8. Stilte	27
5.9. Pastoraat.....	27
6. Nederlandse Thomasvieringen anno 2004	28
7. Is de Thomasviering een nieuwe impuls aan het pastoraat?	29
Samenvatting	33
Hoofdstuk 2 <i>Van het woord missie tot missionair kerk-zijn</i>	34
Inleiding	34
1. Het woord ‘missie’	34
2. Bijbelse fundamenten	37
3. De Nederlandse Kerkprovincie schrijft	38
3.1. In Christus’ naam	38
3.2. Meewerken in het pastoraat.....	39
3.3. De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland aan het begin van een nieuw millennium	42
4. Beleidsplannen van het aartsbisdom Utrecht	44
4.1. Samengaan.....	44
4.2. De netten in het diepe	46
4.3. Op weg naar 2010	47
4.3.1. Op weg naar missionaire geloofsgemeenschappen.....	48
4.3.2. Samenwerken en profileren in het parochiepastoraat	48
4.3.3. ‘Leven onder de belofte’	50
4.3.3. ‘Leven onder de belofte’	51
Samenvatting	54
Hoofdstuk 3 <i>De Thomasviering in De Liemers</i>	56
Inleiding	56
1. Zoals het was: de uitgangssituatie in Zevenaar	56
1.1. Een Liemerse parochie getypeerd.....	57
1.2. De kerkelijke context	60
1.3. De Maatschappelijke context	62
2. Zoals het gaat: onderweg naar de Thomasviering	64
2.1. Onderzoeksvraag.....	64
2.2. Projectgroep	64
2.3. Onderzoeksrichting	65
2.4. Methodes	66
2.5. Publiciteit.....	66
2.6. Onderzoeksresultaat	67

2.7. Onderzoeksconclusie.....	68
3. Zoals het is: De Thomasviering in De Liemers	69
3.1. Werkgroep Thomasvieringen De Liemers	69
3.1.1. Werving.....	69
3.1.2. Installatie.....	70
3.1.3. Taakverdeling	70
3.1.4. Een werkende geloofsgroep	71
3.1.5. Catechetisch moment	71
3.1.6. Taakgroepen.....	72
3.1.7. Generale repetitie	75
3.1.8. Financiën	75
3.1.9. Evaluatie	75
3.2. De Liemerse Thomasviering.....	76
3.3. Wat het teweeg brengt: de Thomasviering in de parochie H. Andreas-Maria Koningin	79
Samenvatting.....	81
Hoofdstuk 4 <i>Bisdombeleid en Thomasviering in dialoog.....</i>	83
Inleiding.....	83
1. De mens en mensen	83
2. De parochie.....	87
3. Liturgie	90
4. Over de parochiegrenzen heen	91
4.1. Het parochieverband.....	92
4.2. Het aartsbisdom Utrecht en verder	93
4.3. Oecumene.....	94
Samenvatting.....	95
Hoofdstuk 5 <i>Conclusies en aanbevelingen.....</i>	96
Inleiding.....	96
1. De mens	96
1.1. De bijdrage van de Thomasviering	96
1.2. Tekortkomingen van de Thomasviering.....	98
1.3. De meerwaarde van de Thomasviering.....	99
1.4. Aanbevelingen	100
1.4.1. Aanbevelingen aan de Thomasviering	100
1.4.2. Aanbevelingen aan de Kerk.....	101
2. De geloofsgemeenschap.....	102
2.1. De bijdrage van de Thomasviering	102
2.2. Tekortkomingen van de Thomasviering.....	103
2.3. De meerwaarde van de Thomasviering.....	104
2.4. Aanbevelingen	105
2.4.1. Aanbevelingen aan de Thomasviering	105
2.4.2. Aanbevelingen aan de Kerk.....	106
Slotwoord.....	108
Literatuurlijst	109

Inleiding

De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland bevindt zich in een krimpsituatie. Dat is u vast en zeker bekend. Frappant bij alle neergang is dat recent onderzoek uitwijst dat hedendaagse mensen zoeken naar zingeving en vormen om met geloof bezig te zijn. Ook is er nieuwsgierigheid naar de tradities en de inhoud van religies.¹

Dat klinkt de Nederlandse kerkprovincie als muziek in de oren want zij wil deze mensen graag de weg wijzen. Mede daarom is de slogan 'op weg naar missionaire geloofsgemeenschappen' in kerkelijk Nederland steeds duidelijker te horen. Want in en door de geloofsgemeenschap zoals die concreet zichtbaar is in de parochie, moet het gebeuren.

Ook het aartsbisdom Utrecht streeft naar een beter verstaan van die missioneringsopdracht. Dat is merkbaar in de map 'Op weg naar 2010.' Het bisdom wil parochies motiveren en stimuleren tot missionaire activiteiten. Zo loopt er een project Kerk in meervoud en doet men onderzoek naar de mogelijkheden van Small Christian Communities.

Op verschillende plaatsen in Nederland organiseert men Thomasvieringen. Dat zijn christelijke vieringen die rond 1995 vanuit Finland naar Nederland overwaaien. De rijkdom van deze wijze van vieren nodigt mij uit haar tot het onderwerp van deze afstudeerscriptie te maken.

Vieren naar de wijze van de Thomasviering kent in Nederland vele vormen. Daarom zal ik mij in de praktijkbeschrijving beperken tot de vorm zoals die door de werkgroep Thomasvieringen De Liemers is ontwikkeld. Hierin zijn herkenbaar liturgische, diaconale, catechetische, oecumenische en missionaire aspecten. Dit laatste alleen al door de naam die verder reikt dan de plaats waar de vieringen gehouden worden.

Ik kies voor de insteek vanuit kerkopbouw. Het is te omvangrijk voor deze scriptie om ook de liturgische, diaconale en catechetische dimensie te behandelen hoewel zij ook zeer boeiend zijn. Daar waar nodig komen zij zeker aan bod.

De werkgroep Thomasvieringen De Liemers is oecumenisch van samenstelling en werkt onder verantwoordelijkheid van de Raad van Kerken te Zevenaar. De viering is duidelijk een oecumenische viering, onder andere door de wijze waarop brood en wijn/druivensap gedeeld

¹ Hendriks Peter e.a.: Geloof ligt op straat. Zoetermeer. 2001.

wordt in het Agapè-maaltijd-onderdeel. Ik zal mij in de scriptie echter beperken en uitgaan van de Rooms-Katholieke dimensie en alleen waar nodig aandacht schenken aan oecumenische aspecten. Ik moet u zeggen dat deze keuze om drie redenen pijn doet. Allereerst is de Thomasviering essentieel een viering die geen etiket plakt. Ten tweede zijn van meet af aan in Zevenaar protestante en katholieke gelovigen en twijfelaars samen vruchtbaar actief met betrekking tot de Thomasviering. En dan een persoonlijke reden: de ontmoeting, de diepgaande gesprekken en het samen vieren met medechristenen uit de Hervormd-Gereformeerde gemeenschap in Zevenaar verrijken mijn persoonlijk katholiek geloofsleven zeer.

Uit reacties na Thomasvieringen heb ik gemerkt dat zij passen in het streven naar missionair kerk-zijn. Maar ook valt mij op dat aan het begrip 'missionering' onduidelijkheden kleven. Het is niet helder hoe je concreet kunt werken aan de missionaire opdracht die iedere christen, katholiek en ook elke katholieke geloofsgemeenschap heeft. Over missionair kerk-zijn verschijnt de laatste jaren nogal wat literatuur. Daaruit heb ik een keuze gemaakt.

Onder de kerkgangers in de vijf vieringen die tot nu toe in De Liemers geweest zijn en in Arnhemse vieringen merk ik mensen op die geen andere liturgische vieringen bezoeken en zich ook op andere wijze niet laten kennen als kerkbetrokken, geïnteresseerd of gelovig. Zo komen de lijntjes van de missionaire opdracht en de Thomasviering bij elkaar in deze scriptievraag:

Wat kan de Thomasviering (in de Liemers) bijdragen aan de missionaire opdracht van de Kerk, zoals deze vorm krijgt in het beleid van het aartsbisdom Utrecht?

Het doel van dit onderzoek is uit te vinden wat de rol is van de (Liemerse) Thomasviering en wat die zou kunnen zijn in de zin van het bisdombeleid ten aanzien van missionering. Er zijn daartoe aanbevelingen te doen die leiden tot een beter verstaan en realisering van de opdracht tot missionering.

Het onderzoek kan van betekenis zijn voor werkgroepen Thomasvieringen, met name in de Liemers, voor professionele werkers in het pastoraat en voor betrokkenen bij het gestalte geven aan de missionaire opdracht van een geloofsgemeenschap. Ook diegenen die erover denken, zich afvragen of misschien al concreet plannen maken om met Thomasvieringen in hun geloofsgemeenschap te beginnen, nodig ik van harte uit om hun voordeel te doen met dit onderzoek.

Het onderzoek is als volgt ingedeeld:

In het eerste hoofdstuk komt het ontstaan van de Thomasmesse in Finland aan de orde. De oorspronkelijke uitgangspunten, hoe de viering in Nederland is gekomen en tot een Thomasviering wordt, gaat vooraf aan een selectie uit de thema's en elementen in de Thomasviering. We maken een rondje langs enkele lokale Thomasvieringen en onderzoeken of zij een impuls aan het pastoraat mag heten.

In Hoofdstuk 2 gaat het van het woord missie tot missionair kerk-zijn. We leren de begrippen kennen. Gezaghebbende bisschoppelijke nota's, rapporten en brieven baseren missionaire plannen op bijbelteksten waarin het om de missionaire opdracht gaat. U vindt een keuze daaruit. En tot slot het Utrechtse bisdombeleid ten aanzien van de missionaire opdracht.

Na dit theoretisch onderzoek is in het derde hoofdstuk het woord aan de praktijk. Uitvoerig kunt u kennis maken met de Liemerse Thomasviering en leest u hoe het allemaal zo gekomen is. Als u snel met een groep aan de slag wilt om Thomasvieringen te organiseren raad ik u aan om eerst de hoofdstukken 3 en 5 te lezen. Dan bent u vast en zeker zo geboeid geraakt door deze vorm van vieren dat u wilt weten wat er in de Hoofdstukken 1, 2 en 4 staat.

In Hoofdstuk 4 gaat het om de confrontatie tussen de missionaire ideeën van het aartsbisdom Utrecht en de (Liemerse) Thomasviering.

Ten slotte vindt u in Hoofdstuk 5 de antwoorden op de onderzoeksvraag in de conclusies en aanbevelingen. Ze zijn beschreven vanuit de individuele ('gelovige') mens en vanuit de geloofsgemeenschap.

Hoofdstuk 1 Van Thomasmesse naar Thomasviering

Inleiding

In dit eerste hoofdstuk staat de Thomasmesse centraal. Deze Lutherse mis met als drie belangrijke items: bijbellezing, gebed en Avondmaal blijkt in Finland een groot succes. In Nederland hanteert men de formule van de Thomasmesse in de Thomasviering of speciaal voor jongeren: de Thomas Celebration. Als voorproefje verklap ik u alvast dat de apostel Thomas zijn naam leent aan een viering die zich vooral richt op mensen met twijfels, met vragen. Twijfelen is een bijbelse ervaring. De Thomasviering nodigt uit om twijfels en vragen naar voren te brengen of hoop en verlangen uit te spreken in gebed, muziek, dans of andere creatieve vormen. Heeft u ooit een Thomasviering meegemaakt? Denkt u dan vooral niet dat u al weet hoe het is. Elke plaats, elke werkgroep ontwikkelt namelijk een eigen vorm. Ik nodig u uit in dit eerste hoofdstuk mee te reizen van Helsinki naar Nederland en daarbij wat halteplaatsen aan te doen. Zo staan we stil bij uitgangspunten en thema's van de Thomasviering. Via ons mobieltje blijven we op de hoogte van de actuele 'Thomassituatie.' Vóór we de sprong naar hoofdstuk 2 maken proberen we de Thomasviering onder te brengen in het rijtje nieuwe impulsen van het pastoraat. Bent u startklaar?

1. Er begint iets nieuws in Finland

In Helsinki, Finland, krijgt in 1987 de eerste Thomasviering vorm.² Een groep van zo'n 40 mensen is bij elkaar op uitnodiging van twee mannen bij wie het bezoek van Billy Graham aan de Finse hoofdstad nogal wat tweeweg bracht. Ook vele anderen sprak de evangelisatie van deze Amerikaan aan en zij zetten een stap richting christendom. Maar waar en hoe in de traditionele kerkgemeenschappen kan men deze mensen opvangen? Voor welke viering moet men hen uitnodigen? In Helsinki bezocht in 1987 slechts zo'n 2%, vooral oudere kerkleden, van de Finse Lutherse Kerk op zondagmorgen de mis, oorspronkelijk bedoeld als bron en hoogtepunt van de christelijke gemeenschap. Wel nam een toenemend

² Deze paragraaf is gebaseerd op: Haberer T. 'Die Thomasmesse' München. 2002. En tevens op 'De Thomasmis in Helsinki.' Verslag van het bezoek aan Helsinki ten behoeve van Hervormd Evangelisatorisch Beraad. 1997. Dit verslag werd mij ter beschikking gesteld door mijn medestudent Lambert Moll.

aantal mensen deel aan het Avondmaal en was er meer aanbod aan diensten dan alleen die op zondagmorgen. Zouden de 'pas bekeerden' zich thuis voelen in de gewone Lutherse mis? Op die manier viert men namelijk in Finland. In de laatste decennia van de vorige eeuw is zo'n 90% van de inwoners lid van de Finse Lutherse Kerk.

Olli Valtonen en Miika Ruokanen waren al enige tijd op zoek naar een eigen geestelijke vindplaats. Valtonen zocht het in levendige liturgie en hij was begonnen met een 'Ontbijtkring'. Vragen over God en de wereld maakten deel uit van de gesprekken aan deze ontbijttafel.³ Ruokanen was bij diverse experimenten zoals de 'Volksmesse' betrokken. Vanuit hun persoonlijk verlangen naar een geestelijk thuis nodigen zij anderen uit om samen te zoeken naar een nieuwe vorm van vieren. Want dát begrijpen beiden: alleen kun je het niet. Hun ideaal is een dienst waarvoor je vrienden kunt uitnodigen die niet of nauwelijks weten van christendom en kerk. En een mis die niet allerlei vooroordelen, zoals langdradig, saai en ouderwets bevestigt.

Men formuleert vier uitgangspunten:

De dienst moet het midden vinden tussen een kleine groep en de grote anonieme gemeenschap. Je kunt iemand meebrengen en je bent uitgenodigd tot grotere betrokkenheid.

Vervolgens gaat het vooral om het samen vieren van een geloofsgemeenschap, van degenen die de dienst organiseren. Velen doen actief mee. Avondmaal en biecht krijgen een plaats.

Daarnaast wil de groep mensen bereiken met de boodschap van Gods liefde. Men zet dus hoog in met een missionaire-evangelische uitwerking. Ten slotte richt men zich op het jaar 2000, op weg naar een nieuwe richting voor de kerk. De symbolische waarde van dat jaar is nu niet meer van toepassing, de nieuwe richting echter wél!

De groep zoekt naar een aantrekkelijke dienst. Alle mogelijke mensen, kerkleden, zij die vervreemd of teleurgesteld zijn in de kerk, maar ook zoekenden wil men iets goeds bieden. En daarbij vooral niet concurreren met andere vieringen of kerken.

Geleidelijk aan speelt een centraal motief uit het verhaal van het Laatste Avondmaal een rol. Jezus at toen samen met allemaal verschillende aanhangers. Zo waren er Judas de verrader, Petrus de wankelmoedige, de politiek actieve Simon de Zeloot, Maria van Magdala, die vroeger als depressief of psychotisch bekend stond, en Thomas de twijfelaar.⁴ De zoekenden in Helsinki kiezen voor hun viering de naam van Thomas omdat

³ Haberer T. 'Die Thomasmesse.' München. 2002. Pagina 17.

⁴ A.W. Pagina 19. en Lc. 8:2.

zo meteen duidelijk is dat zoekenden, vragenstellers en twijfelaars welkom zijn.

Tuomas yhteisö

Op zondagavond 10 april 1988 vieren 820 mensen in de Agricola-Kirche in Helsinki de eerste Thomasmis. Al gauw is deze kerk te klein voor de 1000 kerkgangers die wekelijks komen en wijkt men uit naar de Dom. In een hoog tempo waaiert de formule van de Thomasmis uit over heel Finland en de andere Scandinavische landen. Ook in Ierland, Duitsland (50 plaatsen) en Nederland ontstaan Thomasvieringen.

2. *Het nieuws in Nederland*

Zijn al in 1992 de eerste Thomasmissen in Duitse plaatsen, zoals Bremen, Nürnberg en München, in Nederland onderzoekt vanaf 1995 een stuurgroep 'Thomas-vieringen' de mogelijkheden voor een Nederlandse Thomasmis. De term 'mis' past niet in Nederland. Daarom kiest men hier voor de naam Thomasviering of Viering in de stijl of vorm van de Thomasmis. De stuurgroep is een initiatief van het Hervormd Evangelisatorisch Beraad, Missionair Werk van het Centrum voor Gemeenteopbouw en het Samenwerkingsorgaan voor de Eredienst. Men bekijkt of het concept van de Thomasviering tegemoet komt aan de spirituele zoektocht van velen in een tijd dat kerken op zondag steeds leger worden. In 1995 bezoekt Riëtte Beurmanjer als lid van de stuurgroep de Finse Thomasmis en doet daarvan verslag aan het Hervormd Evangelisatorisch Beraad. Zij wijst op de verschillen tussen de Finse en de Nederlandse kerkelijke situatie. In Finland speelt de Finse Lutherse Kerk, de staatskerk, in het openbare leven een rol. Er zijn weinig anders gelovigen. Vanuit alle lagen van de bevolking zoekt men de Lutherse kerk op voor doop, huwelijk en uitvaart. Het is duidelijk dat mensen verder niet echt betrokken zijn. Spirituele zoekers zijn meestal mensen die het bij deze kerk niet kunnen vinden. De oecumenische samenwerking vindt vanuit de Lutherse achtergrond plaats. Inbedding van

de Thomasmis zoekt men vanzelfsprekend bij de Lutherse bisschop in Helsinki.⁵

In ons land spelen de verschillende kerken en kerkgenootschappen geen expliciete rol in het openbare leven. In de Nederlandse samenleving neemt het christendom zelfs een minderheidspositie in.⁶ Mensen waarderen religie lager dan gezin, vriendschap, vrije tijd en werk. Slechts 17,6% van de Nederlanders vindt religie de belangrijkste waarde in hun leven.⁷ Christelijke symbolen, taal en manier van denken zijn steeds minder zichtbaar in de maatschappij. De meeste Nederlanders vinden dat politiek en godsdienst niet aan elkaar gerelateerd hoeven te zijn.⁸ Individuele Nederlanders zoeken niet snel hulp bij kerken als ze persoonlijk problemen hebben. Ze zien ook geen rol voor het christelijk geloof als het gaat om het bereiken van hun levensdoelen. Bijna niemand geeft aan dat godsdienst en kerk zin geven aan het leven en voelt verbondenheid met andere mensen met dezelfde levensbeschouwing.⁹ Jaarlijks daalt het aantal leden van de Rooms-Katholieke Kerk met zo'n 50.000.¹⁰

Opvallend is daarom dat toch zo'n twee derde deel van de Nederlanders zichzelf gelovig noemt.¹¹ Vervolgens dat men wel verwachtingen van de kerken heeft: als betrouwbare informatiebron als het gaat om belangrijke maatschappelijke en politieke kwesties, in de discussie over onder andere armoede, euthanasie en abortus, en voor bescherming opdat de samenleving niet vervalt tot egoïsme, normloosheid en verloedering.¹² Bijna alle Nederlanders vinden dat je gelovig kunt zijn zonder dat je naar een kerk gaat.¹³ Steeds meer mensen komen daar dan ook niet, ook niet voor doop, huwelijk of uitgeleideviering.¹⁴ Toch zie ik met Kerstmis nog altijd druk bezochte vieringen. Dat de parochies in mijn omgeving doende zijn om vrijwilligers toe te leiden voor de verzorging van uitgeleidevieringen is een teken dat er ook nog altijd veel vraag is naar kerkelijke uitvaarten. Mensen vragen dus wel iets van de kerk! Vragende

⁵ 'De Thomasmis in Helsinki.' Verslag van het bezoek aan Helsinki ten behoeve van Hervormd Evangelisatorisch Beraad. 1997.

⁶ Nederlandse Bisschoppenconferentie 'De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland aan het begin van een nieuw millennium.' 2004.

⁷ A.W..

⁸ Dekker G. e.a. "God in Nederland." Amsterdam. 1997. Pagina 101.

⁹ A.W. Pagina 112.

¹⁰ Nederlandse Bisschoppenconferentie 'De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland aan het begin van een nieuw millennium.' 2004.

¹¹ Dekker G. e.a. "God in Nederland." Amsterdam. 1997. Pagina 27.

¹² A.W. Pagina 112.

¹³ A.W. Pagina 121.

¹⁴ Nederlandse Bisschoppenconferentie 'De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland aan het begin van een nieuw millennium.' 2004.

en zoekende Nederlanders kunnen met betrekking tot religie behalve in de traditionele kerken terecht bij citykerken, basisbewegingen, bij experimenten en bij het grote buiten-kerkelijke spirituele aanbod. Oecumenische samenwerking ligt hier niet zo eenvoudig als in Finland omdat achtergronden heel divers kunnen zijn. Ambtelijke inbedding van de Thomasviering vraagt bij ons meer overleg.

Op 8 november 1996 organiseert de stuurgroep een eerste ontmoetingsdag: 'Kennismaken met de Finse Thomas-mis.' Want inmiddels is het streven zóveel Thomaswerkgroepen in Nederland te activeren dat het fenomeen zich verder als een olievlek zal uitbreiden. Ook op een tweede kennismakingsdag in mei 1997 is er vanuit de kring van missionaire werkers en werkgroepen grote belangstelling voor de workshops, de inleidingen en de dienst in de stijl van de Thomasmesse. Sommige deelnemers herkennen iets ervan uit vieringen in hun omgeving zoals van Taizé-vieringen, Open Deurdiensten, Levendige Kerkdiensten en vespervieringen. Anderen willen verder praten over het missionaire karakter van hun vieringen. Groepen en mensen die concreet aan de slag gaan met ideeën van de Thomasviering krijgen ondersteuning vanuit het Hervormd Evangelisatorisch Beraad. Een projectmedewerkster houdt contact met verschillende plaatselijke 'Thomasinitiatieven' zoals in Arnhem, Haarlem en Amsterdam. Zij verzorgt een nieuwsbrief en biedt op aanvraag inhoudelijke ondersteuning. Ook organiseert zij enkele netwerkdagen. De stuurgroep schrijft de gesprekshandleiding: 'Verder met de Thomas-viering?'¹⁵ Geleidelijk aan krijgen de vieringen grotere bekendheid en groeit het aanbod om zó te vieren. Hier en daar is de Thomasviering een oecumenisch initiatief of zelfs een alleen Rooms-Katholieke actie. In 2002 concludeert men dat dit missionaire project geslaagd is. Maar financiële middelen zijn niet langer beschikbaar. Wel resteert een landelijk meldpunt. Hier is informatie verkrijgbaar en Thomaswerkgroepen melden hun activiteiten, die dan vervolgens op de website worden geplaatst.¹⁶ Zo kunnen groepen onderling contact tot stand brengen en houden.

Sinds de kennismakingsdagen worden op verschillende plaatsen in Nederland vieringen in de geest van de Thomasviering georganiseerd. De Nieuwsbrief Thomas-vieringen van oktober 2001 vermeldt vieringen in de plaatsen Zwolle, Bant, Deventer, Amsterdam, Gouda, Twello, Groningen, Hengelo-Zuid, Leiderdorp, Purmerend, Zelhem, Rotterdam en Arnhem. Elke lokale viering heeft een eigen accent. In Arnhem bijvoorbeeld probeert men een heilzame sfeer van ruimte en aanvaarding te creëren.

¹⁵ Deze handreiking is een uitgave van het Bureau Voorlichting van de Dienst voor Missionair en Diaconaal werk en Oecumenische relaties van het landelijk Dienstencentrum van de Samen-op Weg-kerken in Utrecht. Utrecht. 2000.

¹⁶ Internetadres: <http://www.kerkinactie.nl/projecten/thomasvieringen.html>

Purmerend noemt vooral de ruimte voor meditatie. In Rotterdam probeert men aspecten van de Thomasviering te integreren in diverse experimentele vieringen. Daar horen ook jongerenvieringen in de wijken bij. Bilthoven, Koog aan de Zaan en Amersfoort bieden Thomasvieringen voor tieners en jongeren aan.¹⁷ In Amersfoort zijn twee Thomaswerkgroepen actief. De een legt de nadruk op heling van lijf en leden; de ander richt zich op jongeren met 'Young Thomas.' Ik was onder de indruk van wat jongeren in deze viering teweeg brachten én beleefden toen ik er als gast op 3 november 2002 bij aanwezig was.

In Zevenaar ging in januari 2003 de oecumenisch samengestelde werkgroep Thomasvieringen De Liemers van start. De nadruk ligt op laagdrempeligheid, rust en sfeer waarin mensen tot zichzelf kunnen komen en hun diepste innerlijk gevoel mogen uiten.

Onderhand zult u zich afvragen: "Maar wat is een Thomasviering? Wat maakt een dienst tot een Thomasviering?" Laten we doorreizen naar de volgende paragraaf.

3. Wat is een Thomasviering?

Tilman Haberer beschrijft in zijn boek 'Die Thomasmesse' de dienst in Helsinki.¹⁸ Veel mensen werken mee, ook als voorganger. Het gewone beeld van een kerkdienst is verdwenen. Leken spelen een wezenlijke rol in de oorspronkelijke betekenis van het woord: de leek is medelid van Gods volk. In deze zin zijn ambtsdragers geroepen voor bepaalde opdrachten. Andere leken verrichten taken als bijbel uitleggen, getuigen, luisteren naar anderen opdat deze verlicht worden, zegenen en een samenkomst leiden. Alles in de viering is er op gericht mensen te laten ervaren dat God troostend en bemoedigend nabij wil zijn. Collegialiteit is essentieel. Ieder brengt unieke talenten in. Deze samenwerking heeft raakvlakken met het streven naar het gavengerichte werken dat momenteel in relatie tot kerkelijk vrijwilligerswerk nader onderzocht wordt.¹⁹ Zowel de organiserende groep als ook gasten zijn actief, al bepaalt ieder zelf in welke mate. Datzelfde geldt voor nabijheid en afstand. Letterlijk is er over afstand verder nog op te merken dat het niet alleen gaat om de geloofsgemeenschap en zoekenden in eigen dorp of stad, maar dat tevens de vraag meespeelt welke vorm van vieren regionaal van belang is.

¹⁷ De naamgeving is verwarrend. Thomas Celebrations zijn bedoeld voor 16+ jongeren; Young Thomas vieringen richten zich op tieners. In Amersfoort noemt men de Thomas Celebration Young Thomas.

¹⁸ Haberer T. 'Die Thomasmesse.' München. 2002.

¹⁹ Mijn medestudent Jaap van Kranenburg verricht dit onderzoek.

Verkondiging of preek vormt, áls er al verkondigd wordt, niet het hoofddoel. Gebed staat centraal in de Thomasmesse, vooral in wat in Nederland meestal heet Heilige Chaos. Daarover leest u straks meer.²⁰ In Helsinki volgt dit onderdeel meteen na de schuldbelijdenis waarmee de viering begint. In Finland kan voor en na de viering persoonlijk gebiecht worden. In Duitsland biedt men dat nauwelijks aan, in Nederland voor zover mij bekend, nergens.

Muziek is als krachtig communicatiemiddel belangrijk. Alle instrumenten zijn goed. Al is er twijfel over orgelmuziek omdat deze misschien teveel herinnert aan langdurige en saaie vieringen.

Het hart van de viering is het Avondmaal. Het gaat om het samen vieren en gedenken. Vooral door de groep die de viering voorbereidde. U herinnert zich dat in Finland de mensen voornamelijk tot de Finse Lutherse Kerk behoren. Hier in Nederland is bij Rooms-Katholieke en oecumenische initiatieven extra aandacht in de voorbereiding voor de Tafelviering. Juist het proces van gemeenschappelijk zoeken naar een goede vorm van samenzijn vanuit allerlei gelovige achtergronden is een van de geheimen van de oorspronkelijke Thomasmesse. De voorbereidende groep is zelf een spiritueel zoekend geheel. De viering bevestigt dat levendig samenspel dat ontstaat als velen het beste inbrengen van de eigen geloofstraditie. Dit draagt en voedt tegelijkertijd de aanwezigen. Om mensen een gelovige thuisplek te bieden hanteert men een regelmatig ritme. Ook is er na de viering een plek om elkaar te ontmoeten voor evaluatie, gesprek en verdieping. Of gewoon voor een kop koffie en een praatje.

U begrijpt dat dé Thomasviering niet bestaat. Elke groep ontwikkelt een eigen viering gefundeerd op de basis uit Helsinki. In Nederland zoekt men explicieter dan in Finland naar eigentijdse en aantrekkelijke vormen. Men doet een beroep op kunstenaars om diepere lagen in mensen te openen. Steeds is het wezenlijke de mystiek van de Thomasviering. Door alle gebruikte vormen en vooral door stilte, rust, muziek en gebed wordt ruimte gemaakt waarin God ervaren kan worden: de niet weg te denken aanwezigheid van God, de ontmoeting met de onzichtbare opgestane Jezus Christus, de aanraking, beroering en genezing en tot slot het feest van de Levende God. Dit leidt ons naar de uitgangspunten en thema's van de Thomasviering, die op de volgende halteplaatsen aan de orde komen.

4. *Uitgangspunten*

Voor de Thomasviering bestaat geen kant-en-klaar model. Iedere werkgroep heeft eigen mogelijkheden en beperkingen en kan alleen maar

²⁰ De Heilige Chaos komt onder 5.4. aan de orde.

van daaruit beginnen. Het is dus een vorm van liturgie van onderop. Voor de Nederlandse Rooms-Katholieke kerkprovincie is dit verschijnsel niet nieuw. Immers na het Tweede Vaticaans Concilie, dat in 1965 eindigde, ontstaan her en der allerlei initiatieven om vieringen op maat te maken voor specifieke doelgroepen, zoals kinderen, jongeren, gehandicapten en ouderen.

Elk Thomasinitiatief, waar en hoe dan ook heeft het in zich uit te groeien tot een ware Thomasviering. Men kan bijvoorbeeld beginnen door in een reguliere viering elementen ervan in te voeren. Zo maakte ik een gezinsviering mee waarin de Heilige Chaos dé mogelijkheid was voor verwerking van de bijbeltekst.

Toch zijn er wel uitgangspunten te formuleren waaraan elke Thomaswerkgroep zich kan spiegelen. Zo is allereerst een missionaire instelling vereist. De werkgroep moet open durven te staan in het spanningsveld tussen vragen en twijfels van mensen en de vorm en inhoud van de christelijke traditie. Zo is de Eucharistieviering van de Rooms-Katholieke Kerk al eeuwenoud. Iemand die dit niet kent of er niet aan gewend is, zal zich misschien erg ongemakkelijk voelen en niet weten wat er allemaal gebeurt en waarom. Er zijn ook mensen die christelijke vormen van vieren wel kennen maar die zich in kerken en reguliere vieringen niet (meer) thuis voelen. De Thomasviering richt zich vooral op zoekende, vragende en twijfelende mensen. Natuurlijk is ook de groep die alles bij het oude wil laten, welkom. De Thomasviering wil de 'ongelovige Thomas' respectvol tegemoet komen. Zijn taal en vragen serieus nemen. Ruimte en vormen bieden om met alle zintuigen iets te ervaren van het geheim van geloven. Daarom worden diverse vormen van kunst ingezet. En mag je in beweging komen, vooral tijdens de Heilige Chaos.²¹

Ook is een pastorale instelling nodig. Er moet ruimte zijn voor alles waarmee mensen komen: twijfels, vragen en schuldgevoelens, voor hun behoefte aan plezier, vrijheid, warmte, geborgenheid en hun verlangen naar Gods aanwezigheid. De liturgie is, zonder vernieuwing van de liturgie te zijn, een plaats waar je welkom bent met alles wat je bezighoudt.

Daarnaast is gevoel voor het symbolische karakter van de viering van belang. In principe heeft elk onderdeel de mogelijkheid in zich om de menselijke ervaring te verbinden en te confronteren met het geheim van Gods aanwezigheid. Alle elementen in de Thomasviering, niet alleen de brandpunten, Heilige Chaos, Bijbellezing en Tafeldienst, zijn erop gericht mensen gevoelig te maken voor de symboliek in de viering. Creatieve

²¹ De Heilige Chaos komt onder 5.4. aan de orde.

vormen die een beroep op verschillende zintuigen doen, passen daar bij. Als er gesproken wordt is dat in begrijpelijke taal.

Vervolgens gaat het om het proces van gemeenschappelijk zoeken van mannen en vrouwen, jong en oud, binnen- en buitenkerkelijk en met wel of niet een gelovige achtergrond. Men bouwt samen aan een werkgroep, tevens aan een geloofsgroep, door tijd te nemen voor gebed, bezinning en geloofscommunicatie. Men is samen op weg naar de viering waarbij ieders talenten en mogelijkheden naar waarde worden geschat en ingezet ten dienste van het geheel. Geloven is ervaren dat je niet alleen bent. Bij de Thomasviering hoort essentieel dat men voor en met elkaar bidt en dat er gelegenheid is voor gesprek.

Dan wil de Thomasviering voorbereidingsgroep en kerkgangers uitnodigen om actief deelnemer te zijn. Tegelijk waarborgt zij voor wie dat wil ruimte om anoniem en passief de viering te volgen. Zo kunnen mensen wennen en in eigen tempo tot grotere betrokkenheid komen.

Ten slotte gaat de organisatie van Thomasvieringen gepaard met nuchterheid. Het vraagt een voortdurende evaluatie om bij de tijd te blijven. Het spannende van experimenteren impliceert dat je niet bang moet zijn voor fouten. Gevoel voor humor helpt bij het relativiseren.

Deze uitgangspunten waren toen in Helsinki het vertrekpunt. Thomasgroepen in ons land baseren zich er ook op. Al behoudt elke werkgroep zich het recht voor om eigen prioriteiten te stellen en een eigen route te kiezen. En juist dát maakt de Nederlandse Thomasvieringen tot een levendig boekje. Datzelfde merk ik op met betrekking tot de theologie. Er is niet één theologie die past op alle Thomasvieringen. Daarom bezoeken we nu het labirint van thema's en elementen. Is het voor de ene groep essentieel stil te staan bij het samen delen, een andere groep ervaart juist meer van God bij de naamgeving van de viering, de Heilige Chaos of de zegenbede. We blijven onderweg, op zoek naar waar het altijd om gaat bij liturgie: vieren dat God zich door mensen laat ervaren.

5. *Uit de veelheid: een keuze*

Rondom en in de Thomasviering zijn een groot aantal thema's en elementen te onderscheiden. In het perspectief van uw en mijn reis nemen we de tijd voor een bezoek aan het labirint waarin ik ze ondergebracht heb. Lange tijd of korte tijd; het is aan u. En zoals bij elk labirint bent u uitgenodigd van het gedachtegoed en gevoelens mee te nemen wat voor u van belang is.

5.1. De naam van Thomas

De twijfel en het ongeloof van de apostel Thomas is voor sceptici in onze tijd heel herkenbaar. Men wil bewijzen zien en horen. Thomas is er niet bij als Jezus aan de leerlingen verschijnt. Zij kunnen weer geloven, opgelucht, dat het allemaal wáár is, wat Jezus vertelde en voorleefde. Thomas heeft nog steeds verdriet en rouwt om het verloren ideaal. Hij kán nog niet geloven. Behalve in het verhaal van Thomas zoals het evangelie naar Johannes het vertelt (Joh. 20:24-29), bevat de bijbel meer vindplaatsen voor ongeloof en twijfel. Zo verhaalt Lucas over die andere leerlingen. Zij geloven niet dat de vrouwen het lege graf hebben aangetroffen (Lc.24:11). Zelfs Petrus gelooft pas als hij het zelf heeft gezien (Lc.24:12). En de Emmaüsgangers vertellen aan Jezus zélf over hun teleurstelling en geloven pas als Hij het brood breekt (Lc.24:13-35). Bij al deze mensen gaat het niet om intellectuele vragen en twijfel. God is immers te groot om zijn bestaan te kunnen bewijzen. Steeds is het een existentiële ervaring die de vraag oproept naar wie of wat je door het leven leidt. Geloven in God is de macht over je eigen leven toevertrouwen aan, zoals Thomas zegt: "Mijn Heer en mijn God" (Joh.20:28). Niet aan een aardse heer, maar aan de Mens die gekruisigd is en opgestaan, die geleden heeft omwille van de liefde. Pas met het uitspreken van dat geloof, het zoeken naar woorden om over zo'n existentiële ervaring te praten, begint geloofscommunicatie.

Ons leven verandert voortdurend en het is dan ook niet vreemd dat geloof verandert. Wij staan daarin niet alleen. Marcus vertelt over een vader die aan Jezus hulp vraagt voor zijn kind, als Jezus ten minste kán helpen. Jezus reageert door te zeggen dat als je gelooft alles mogelijk is. Dan zegt de man: "Ik geloof. Heer, help mijn ongeloof" (Mc.9:14-24). In deze man mogen velen zich herkennen. Geloof en ongeloof, hoop en twijfel horen bij elkaar. Geloof in God, geloof in Christus is een dynamisch gebeuren. In het evangelie naar Johannes krijgt dit woorden. Jezus noemt zichzelf de weg. En alleen door gaande te blijven kun je bij God komen (Joh.14:6). Dus niet vastroesten in tradities, geloofsuitspraken en regels, maar onderweg blijven, bij Jezus. Trouwens, de vier evangelies naar Matteüs, Marcus, Lucas en Johannes en de brieven van Paulus met grote theologische ontwerpen tonen al aan dat de Waarheid niet voor eens en voorgoed vast staat. De naam van Thomas voor deze vorm van vieren wil zeggen dat het hier gaat om mensen, gewoon, zoals ze zijn: ongelovig, gelovig in allerlei variaties, zoekers, bekend of onbekend met kerkelijke tradities en ook twijfelaars mogen er zijn. Ze kennen God wel, maar.... Zij allen krijgen ruimte en gelegenheid om terug bij zichzelf te komen, om het Heilige te ontmoeten, om een existentiële ervaring op te kunnen doen.

5.2. Opbouw van de gemeenschap

Het volk van God vormt een bont gezelschap. Hij roept mensen tot gemeenschap samen, tot wederzijdse betrokkenheid. Het gaat daarbij om een mystieke gemeenschap, om het wezenlijke dat mensen bindt. In Woord en Geest openbaart Hij zich en Hij sluit een verbond met mensen. Expliciet is dit beeld zichtbaar in de persoon en het optreden van Jezus van Nazareth (Joh.14:25-26). God zien als de Drieëne nodigt uit tot communicatief handelen in dienst van het evangelie. Bovendien mag op basis van de doop ieder zich geroepen en gezonden weten om mee te werken aan het komen van Gods Rijk op aarde. Dat maakt het mogelijk om te starten met en in een Thomasgroep.

Een communicatieve basisstructuur is fundamenteel. Alleen dan krijgen mensen de kans om gevoelens, behoeften en ervaringen op authentieke wijze te uiten en kunnen zij komen tot een waarachtige expressie van religieuze gevoelens en ervaringen. Voorwaarden daarvoor zijn respect voor het subject zijn van ieder mens, gelijkwaardigheid van allen en aandacht voor de wezenlijke behoeften van mensen. Pas dan komen zij tot geloofscommunicatie en is het mogelijk oog te hebben voor mensen in de knel, dichtbij en ver weg. Als een geloofsgemeenschap lokaal of in een wat groter verband zich hierop baseert vindt zij haar hoogtepunt in het samen vieren en vormt dit tevens de bron waaruit zij zich voedt. Als vanzelfsprekend zal zo'n geloofsgemeenschap zich dan niet alleen richten op het brengen van het evangelie onder de mensen maar vooral eerst moeite doen om te ontdekken waaraan mensen lijden, wat zij zoeken, waaraan zij twijfelen, wat zij vragen en dit vervolgens bespreekbaar maken. Als geloofsgemeenschap heeft zij een bemiddelende taak en die moet tot uitdrukking komen in haar handelen, gemeenschapsopbouw en het vieren. De Thomasviering kan daar een rol bij spelen.

5.3. Oecumene

Bij alle religies horen twijfels en ongeloof. Mensen uit allerlei gezindten bezoeken Thomasvieringen. Het verklaart waarom enkele Nederlandse werkgroepen oecumenisch samengesteld zijn. Juist het uitspreken van eigen ervaringen van twijfel en ongeloof scheidt binnen een groep gemeenschap. Een gemeenschap die over het algemeen open staat ten opzichte van andere theologische en kerkelijke richtingen, anders zouden zij niet uitgerekend betrokken raken bij de Thomasviering. Maar het is ook een christelijke gemeenschap want de Thomasviering is een christelijke viering. De werkgroep en diegenen die verantwoordelijk zijn voor deze vorm van vieren vragen zich af hoe hun verhouding tot Jezus Christus is. Het gaat vooral om wat Hij deed. Steeds opnieuw vroeg Hij aan zieken: "Wat wil je dat ik voor je doe?" (Mc.10:51) Dat betekent dat de

werkgroepleden zich voortdurend gesteld weten voor vragen naar wat zij zelf maar zeer zeker ook hun gasten nodig hebben, wat hun bezighoudt, wat zij niet willen missen in een viering. Dat vraagt niet alleen tolerantie maar veel meer nog respect voor de ander. De vraag is of je alleen met tolerantie en respect toe komt aan samen vieren, waarbij ook de Tafel van Jezus hoort. Hij nodigde als Jood mensen aan de maaltijd. Hij kende geen barrières voor hervormden, katholieken, gereformeerden of baptisten. Hij overtrad juist de wetten als die menselijk handelen onmogelijk maakten. In onze tijd zijn de regels van de Rooms Katholieke Kerk over Eucharistie en Avondmaal duidelijk. Gemeenschappelijk de Dienst van de Tafel vieren is onmogelijk. Dat dwingt Thomaswerkgroepen er toe te zoeken naar creatieve oplossingen. Het is belangrijk daarbij vooral te kijken naar wat mensen gemeenschappelijk hebben en zich voortdurend te realiseren dat het niet alleen om de werkgroep gaat maar vooral om de uitnodiging aan anderen. De vraag doemt op of de openheid en de ruimte die zo kenmerkend is voor de Thomasviering ook te bespeuren valt bij andere kerkelijke vieringen, groeperingen en instituties. Per slot mogen allen zich schikken onder de paraplu van het Lichaam van Christus, zoals Paulus de Kerk noemt (1Kor.12:20-30 en Rom.12:4-5).

5.4. Heilige Chaos

De náám Heilige Chaos roept iets op van rumoer, onrust, lawaai, drukte, beweging. In de Thomasviering klopt alleen de laatste associatie. Tijdens de Heilige Chaos mogen kerkgangers zich uitgenodigd weten om in beweging te komen. Ze kunnen op één van de speciaal daarvoor ingerichte bidplekken op een eigen manier uiten wat hun op dit moment bezighoudt. Of als de tijd het toelaat op meerdere plekken. De meeste Thomasvieringen bieden verschillende meditatieplekken: bij icoon, bloemschikking, kruis, doopvont of schilderij. Ook het aansteken van een kaars, tekenen of schilderen, een voorbede schrijven, een persoonlijk kort gesprek of zegenbede, je zorgen op een briefje schrijven en dat wegstoppen in de klaagmuur of zomaar wat door de ruimte lopen, behoren tot de mogelijkheden.

Creatieve tafel

Klaagmuur

Altijd zijn er mensen die stil zitten, bidden, luisteren en misschien zich mee laten nemen door de meditatieve muziek. De stilte en de rust in de zo druk lijkende kerkruijnte is essentieel opdat ieder op zijn manier tot gebed kan komen. Stilte en rust zijn overigens kenmerkende begrippen tijdens de hele viering.

Sommige Thomaswerkgroepen noemen de Heilige Chaos: Stille tijd of Open tijd. Ook de plaats in de liturgie kan verschillend zijn. In Helsinki is de Stille Tijd meteen na de schuldbelijdenis zodat dit moment de gelegenheid is om je weer met God te verzoenen of je opnieuw te verheugen over zijn liefde voor jou.

In Duitse en Nederlandse Thomasvieringen is de Heilige Chaos meestal na de bijbellezing of als deze plaatsvindt, na de verkondiging. Het kan dan behalve voor gebed ook het moment zijn waarop je stilstaat bij de woorden uit de bijbel en zoekt naar wat deze nu voor jou betekenen of hoe je ze handen en voeten in jouw leven kunt geven.

5.5. Samen delen

Zowel in Finland als in Duitsland wijst onderzoek uit dat vanaf 1970 Luthers gelovigen vaker deelnemen aan het Avondmaal.²² Daarbij is van belang dat vanaf ongeveer dat tijdstip niet langer het geestelijke binnen het beleven van geloof het belangrijkste is, maar dat ook gevoel en ervaring een rol mogen spelen. De Rooms Katholieke Kerk kent al eerder het gebruik dat gelovigen vaak ter communie gaan, zelfs iedere week of iedere dag. Avondmaal en Eucharistie betekenen iets voor mensen. In de

²² Haberer T. 'Die Thomasmesse.' München. 2002. Pagina 135.
En 'De Thomasmis in Helsinki.' Verslag van het bezoek aan Helsinki ten behoeve van Hervormd Evangelisatorisch Beraad. 1997.

betekenis leggen zij verschillende accenten. Laten we die accenten nader bekijken.

5.5.1. Gaat men uit van het joodse Pesach dan viert men vooral een bevrijdingsmaal. Daarin staat solidariteit met mensen dichtbij en veraf centraal. Aanwezig zijn mannen, vrouwen en kinderen. Er wordt op een onverwachte gast gerekend. Vreemdelingen zijn uitgenodigd want niemand mag op Pesach avond alleen zijn. Ook de Thomasviering nodigt nadrukkelijk uit om als gast deel te nemen.

5.5.2. Ligt het accent op het Laatste Avondmaal dan worden door de instellingswoorden het lijden en de dood, maar vooral ook de opstanding van Jezus present gesteld. Hij bracht ieder mens vergeving van zonden en wij vieren Pasen, zijn opstanding. Bij vergeving van zonden horen vanzelfsprekend schuldbelijdenis en biecht. Deelnemen aan Eucharistie of Avondmaal wordt zo gekoppeld aan besef van eigen tekortkomingen. In Finse Thomasvieringen ligt meer de nadruk op de theologische betekenis van zonde in de sfeer van tekort geschoten zijn in de liefde. Men gaat uit van de alles omvattende liefde van God. De oneindigheid daarvan maakt het mogelijk om persoonlijke tekortkomingen te bekennen en steeds opnieuw te beginnen. Veel Thomaswerkgroepen zoeken naar vormen en woorden die het zware gewicht van zonde vertalen naar een balans tussen klagen, de stand opnemen en tekortkomingen voor God brengen. Principieel hoort op de gelovige zoektocht twijfel. De vraag is of daar voorgedrukte formuliergebeden bij horen. De Thomasviering kan bijdragen aan de zoektocht naar een nieuwe geloofstaal op dit gebied.

5.5.3. Het Emmaüsverhaal legt de nadruk op de ontmoeting met de Opgestane Heer. Eucharistie en Avondmaal zijn in dit licht vooral een teken van het feestmaal in het Rijk Gods. De Rooms-Katholieke Eucharistie benadrukt dit aspect extra door in Brood en Wijn, Jezus Christus werkelijk tegenwoordig te zien. De Thomasviering wil mensen ruimte en gelegenheid bieden om tot ontmoeting met de Levende te komen.

5.5.4. Tijdens zijn leven hield Jezus maaltijd met mensen van allerlei rangen en standen, met rijken en armen, boeven, zieken en voor de Joodse wet onreine mensen. Groepen of personen die van dit accent uitgaan, vinden het onverdraaglijk dat iemand uitgesloten wordt van Avondmaal of Eucharistie. In Thomasvieringen leeft dit. Want juist hier gaat men uit van de mens die verlangt naar leven en gemeenschap met God.

5.5.5. In Helsinki is, zoals we eerder zagen, de Thomasviering een Lutherse mis met Avondmaal. Een ambtsdrager heeft daarbij de leiding.

Een grote groep leken vervult andere taken. Ook in Nederlandse Thomasvieringen gaan in Avondmaals- en Eucharistievieringen ambtsdragers voor. Trouwens de Eucharistie is door de ambtstheologie in de Rooms-Katholieke Kerk voorbehouden aan de priester. Er zijn groepen die worstelen met dit feit en 'oplossingen' zoeken. Zo kiest men in het Duitse München voor gezongen instellingswoorden. Iedereen die wil, kan meezingen met de voorganger. In Arnhem kiest men steeds voor een bedienaar die in de eigen Kerk of gemeente bevoegd is. Sommige groepen besluiten het maaltijdelement achterwege te laten. Persoonlijk vind ik dat zeer betreuenswaardig want juist de intimiteit van samen Brood en Beker delen doet grenzen en vooroordelen vervagen. Bij het samen delen is het ook bij uitstek mogelijk de ander in de ogen te kijken om zo te laten weten: Je mag er zijn, voor God, voor mensen.

5.5.6. Andere groepen kiezen voor de vorm van een eenvoudige Agapèviering. De Agapèmaaltijd is uitdrukkelijk geen Eucharistie of Avondmaal. Het woord 'agapè' is afkomstig uit het Grieks en betekent liefde. Het evangelie naar Johannes bedoelt er de liefde mee die God aan mensen geeft 'in Christus' (Joh.3:16). In de eerste eeuwen van de gewone jaartelling houden christenen Agapèmaaltijden. Het doel is de eenheid tussen de gelovigen te bevorderen en de armen een maaltijd aan te bieden. Bij iemand thuis eten arm en rijk samen van wat ieder meebrengt of betaalt (Hand.2:46). Dat maakt iedereen gelijkwaardig want er is sprake van gemeenschappelijk bezit. Dat is tenminste de bedoeling! In een brief aan de christenen van Korinthe schrijft Paulus over egoïsme en gulzigheid (1Kor.11). Van broederlijk en zusterlijk delen is weinig over. De Agapèmaaltijd gaat in die eerste christengemeenschappen ook vaak samen met de Eucharistie.²³ In principe is er tijdens de Agapè geen consecratie van brood en wijn en wordt er geen geconsacreerd Brood en Wijn gedeeld. Keuze voor een Agapè tijdens de Thomasviering wordt ingegeven door het willen benadrukken van het aspect van liefde. Men ervaart in het delen van brood en wijn de verbondenheid met Christus en met elkaar. Christus is het die mensen verenigt. Er blijkt respect voor de viering van Eucharistie en Avondmaal als een oecumenisch samengestelde werkgroep kiest voor de Agapè omdat de Rooms-Katholieke Kerk voorwaarden stelt aan het samen delen van het Eucharistisch Brood en Wijn.

Bij samen delen hoort het diaconale aspect. Moest men in de eerste christengemeenschappen letterlijk elkaar onderhouden door voedsel mee te nemen of geld in te zamelen om het te kopen, nu geeft men geld om zo bij te dragen aan het welzijn van anderen dichtbij of veraf.

²³ Bisschoppelijke Brieven nr.29. 'In Christus' naam.' Utrecht. 1992. Pagina 10.

Opvallend is dat, voor zover ik het kon nagaan, geen enkele Thomasgroep de LIMA-liturgie gebruikt. Deze liturgie is samengesteld op grond van het rapport van de sectie Geloof en Kerkorde over Doop, Eucharistie en Ambt van de Wereldraad van Kerken. Zij werd voor het eerst gevierd in 1982 in Lima.

Welke van de bovengenoemde accenten men ook hanteert, het heeft gevolgen voor de manier waarop een geloofsgemeenschap Eucharistie of Avondmaal viert. Hoe een gemeenschap viert en wat zij daarbij gebruikt laat namelijk concreet zien en ervaren wat haar intentie is. Jezus nam gewoon dingen uit het dagelijks leven. Brood en vis verzadigden mensen. Wijn hoorde bij een feestmaal. Bij de Liemerse Thomaswerkgroep merk ik hoe waardevol het gesprek over deze basale zaken is. Dagelijks brood, dáárom gaat het. En als iemand echt honger heeft, laat hem dan méér nemen. En bij het ronddelen van wijn en druivensap is het van wezenlijk belang dat de bekers tegelijk rondgaan. Dan hoeven kinderen en mensen die geen alcohol mogen of durven gebruiken zich niet buitengesloten te voelen. Ook zij horen bij het feestmaal.

Jezus had beslist geen gouden of zilveren schalen en bekers. Daarom kiest een werkgroep meestal voor eenvoudige broodmandjes en aardewerk bekers. Mensen zijn immers ook gemaakt uit aarde en het leven is oh zo breekbaar.

Wij kennen de verhalen dat Jezus met zijn gasten buiten at. Soms ging hij zomaar een huis binnen. Vermoedelijk zat hij dan, net als bij het Laatste Avondmaal aan tafel. In onze vieringen kan door de beweging die we maken om van Brood en Wijn/druivensap te gaan delen iets van de boodschap die we uit willen dragen, bemiddeld worden. Daarom verdient het een zorgvuldige afweging om te kiezen voor een 'wandelcommunie' of het vormen van een hele of halve kring, of een tussenvorm met diverse mogelijkheden. Mijn gedachten daarover wil ik u niet onthouden.

Als er veel deelnemers zijn is een 'wandelcommunie' praktisch gezien heel handig. Mensen die niet mee willen doen vallen bij zo'n loopje minder op. Rijke mensen moeten ook eens in de rij staan voor een stuk brood en een slokje wijn/druivensap bij een 'wandelcommunie'. Dit kan voor hen een existentiële ervaring zijn, die leidt tot een groter solidariteitsbesef en praxis.

Op een of meerdere plaatsen in de kerkruimte kan men een hele of halve kring formeren. Een kring drukt een gevoel van gemeenschap uit. Mensen kunnen elkaar aankijken en tegen elkaar lachen. Nadeel is dat de anonimiteit in een kring verdwijnt. Als de kring iets open blijft kan dit symbolisch uitdrukken dat binnen het Lichaam van Christus plaats is, dat het geen gesloten geheel vormt. En is dat niet een van de intenties van missionair kerk-zijn?

5.6. Zegenbede

In de meeste Thomasvieringen biedt men tijdens de Heilige Chaos een persoonlijke zegenbede aan. In Helsinki gaat het om een zegening gecombineerd met zalving en er staan wekelijks vele mensen voor in de rij. Het symbool van de helende heilige olie blijkt weldadig. Toch kiest men in ons land voor zover mij bekend, alleen voor zegening. Men biedt dit aan op een niet zo in het oog vallende plaats om de anonimiteit zoveel mogelijk te waarborgen. Zegenen is een fundamenteel gebaar bij alle menselijke ervaringen. Wij wensen elkaar geluk, sterkte, goede dag, fijne vakantie, feliciteren en condoleren elkaar. De zegen van God als teken van goddelijke vriendelijkheid kan men in de zegenbede of in de zegen ervaren. De trinitarische formule van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest in de zegen(bede) wijst op de volheid van Gods betrokkenheid op mensen. In Nederlandse Thomasvieringen gaat aan de persoonlijke zegen(bede) meestal een kort persoonlijk gesprek vooraf, soms heeft het meer iets van een biecht.²⁴ In zo'n gesprek komt de gebrokenheid van het menselijke bestaan zoals die éne mens dit ervaart ter sprake. Samen met iemand de zegen van God over diens leven, zorgen, vreugden en verdriet vragen is niet voorbehouden aan ambtsdragers. Vereist is wel een pastorale houding en professionaliteit om in een korte tijd tot grote diepte in een gesprek te komen.

Meestal wordt de Thomasviering net als andere vieringen besloten met een algemene zegen(bede).

5.7. Muziek

Muziek en zang gaan een rationele manier van communiceren te boven en spreken direct het hart aan. In de Thomasviering dragen muzikale vormen bij aan het scheppen van ruimte voor een individuele beleving. Soms heeft muziek een bindende functie tussen mensen. Moderne muziek kan ook een verbinding leggen met onze hedendaagse cultuur. Iets wat men zo'n 35 jaar geleden met de beatmis probeerde te bewerkstelligen. Muziek kan tevens juist een tegenover daarvan zijn.

De Thomasviering wil een brede groep mensen aanspreken. Daarvoor moet muziek en zang eenvoudig, herkenbaar en laagdrempelig zijn. Muziek heeft in het geheel van de viering een ondersteunende en zelfs versterkende dynamische functie. Zij kan uitnodigen om in beweging te komen of juist bijdragen aan een meditatieve sfeer. Een goed gebruik van muziek en zang helpt mensen hun persoonlijke vragen en twijfels, vreugden en verdriet te herkennen en te beleven. Ook is muziek een

²⁴ Uit telefoongesprekken met voorgangers in Thomasvieringen in week 17, 2004.

middel bij het maken van contact met zichzelf, met anderen en óók met God.

5.8. Stilte

Uit het vaak jachtige en lawaaijerige leven van alledag komen mensen de kerkruimte binnen. De behoefte aan een ruimte waar het stil is neemt toe. Het is heel gewoon dat in zieken- en verzorgingshuizen, fabrieken, bedrijven en grote winkelcentra een stiltecentrum te vinden is. Aan de vraag om in die stilte iets méér te mogen beleven, komen kerken tegemoet door weer wat ruimere openingstijden te hanteren of een aparte kapel doorlopend open te stellen. De Thomasviering biedt stilte en ruimte om juist dat méér te ervaren. De vormen in de viering zijn er allemaal op gericht om mensen in rust en stilte een plaats te bieden om tot ontmoeting te komen met zichzelf, het Heilige, God.

5.9. Pastoraat

In het viere van de aanwezigheid en de ontmoeting met God is gelegenheid om elkaar te ontmoeten. Thomasvieringen willen uitdrukkelijk uitnodigen en niet verplichten. De ander moet alle ruimte krijgen om onbekend te blijven en de eerste stap te doen. Dit noodzaakt de Thomasviering om tijdens de liturgie, bij welkom en afscheid een zekere mate van anoniem pastoraat te waarborgen. Dit roept spanning op: hoe kan de liturgie er aan bijdragen dat mensen zich welkom weten en ruimte ervaren voor alles wat hen bezighoudt terwijl hun recht op anonimiteit gerespecteerd wordt? Liturgie betekent immers ook elkaar ontmoeten. Voor het pastoraat betekent dit dat er een aanbod van nazorg is waardoor de gevaren die kleven aan anonimiteit en individualiteit enigszins gecompenseerd worden.

Eigenlijk heeft alles wat de Thomasviering aanbiedt een hoog pastoraal gehalte. Ik noem daarvan welkom, afscheid en gastvrijheid waarmee iedereen in de viering mag zijn zoals hij is. Ook de ruimte die geboden wordt om op een eigen manier te bidden, te mediteren of gewoon wat rond te lopen of stil te zitten is pastoraal.

Heel pastoraal zijn het aanbod van persoonlijke zegen(bede) tijdens de Heilige Chaos en het samen delen van brood en wijn. Dit kwam al eerder aan de orde.

Gaan door een labyrint betekent dat je niet overal even lang bij stil staat en zelfs iets niet opmerkt. Maar: hebt u de Thomasviering nu goed in beeld? Het fenomeen dat nu zo'n jaar of tien in ons land bekend is.

Misschien denkt u: ach, het zal z'n tijd wel duren, net als beatmissen, jongeren-en Taizévieringen. Vóór we daar naar kijken maken we een rondvlucht boven Nederland en nemen de stand op. Hoe gaat het nu met de Thomasviering op de verschillende plaatsen?

6. Nederlandse Thomasvieringen anno 2004

In de afgelopen maanden bereikten mij berichten dat op Texel, in Oosterbeek en in Nijmegen initiatieven zijn om Thomasvieringen te organiseren. Het aantal vierplaatsen breidt zich dus nog steeds uit. Op de website www.kerkinactie.nl/projecten/thomasvieringen staan de 15 plaatsen vermeld in april 2004 waar regelmatig Thomasvieringen zijn. Ik merkte dat niet alle groepen op de hoogte zijn van het bestaan van deze mogelijkheid. Daarom biedt de website slechts van enkele lokale vieringen wat uitgebreidere informatie. Jammer, want de website maakt ook het starten van onderling contact mogelijk. Maar, daar heeft slechts een enkeling behoefte aan, zo hoorde ik in telefoongesprekken met voorgangers en werkgroepleden die betrokken zijn bij de organisatie van Thomasvieringen.²⁵ Het blijkt dat op de meeste plaatsen slechts twee, drie of hooguit vier keer per jaar een Thomasviering gehouden wordt. Vaak vervult een liturgisch professional daarbij de voortrekkersrol. Werkgroepen vinden de ondersteuning van een theoloog essentieel. Arnhem is qua aantal vieringen een uitschieter naar boven. Hier is iedere derde zaterdag van de maand een Thomasviering in de St. Walburgiskerk. In sommige plaatsen is er slechts één keer per jaar een Thomasviering, soms nadat men aanvankelijk een grotere frequentie had. Het vraagt veel inhoudelijk overleg en organisatie om een kwalitatief goede Thomasviering voor te bereiden. De voorbereidende groepen komen per viering vier, soms vijf keer bij elkaar. De meeste werkgroepen hebben inmiddels een draaiboek waardoor de praktische organisatie efficiënt verloopt. Opvallend is dat de werkgroepen weinig Rooms-Katholieke leden hebben. Toch bezoeken veel katholieken de vieringen. Deze vinden allemaal plaats in kerkruimtes. Het tijdstip van vieren is heel divers. Zaterdagavond, zondagmorgen in plaats van de reguliere viering, en zondagavond. Op verschillende plaatsen is de Thomasviering opgenomen in een breder kader van soms maandelijks experimentele vieringen. Toch blijkt een groep mensen heel bewust naar de Thomasviering te komen. Over aantallen gesproken: op de ene plaats vindt men het aantal deelnemers van 50-60 heel plezierig. Want zo is er stilte, rust, ruimte voor ieder en het staan in een grote kring tijdens het samen delen kan goed plaatsvinden. Op andere plaatsen daarentegen zijn er 80-100; 120 en

²⁵ Telefoongesprekken in week 17, 2004.

zelfs 150 gasten. Het bezoekersaantal blijft vrijwel constant. Wie die bezoekers zijn, vraagt u. In eerste instantie was het doel van de stuurgroep die indertijd de Thomasviering introduceerde, dat buitenkerkelijke mensen aangetrokken werden. Al heel snel bleek dat deze niet of nauwelijks te bereiken zijn. Het is trouwens ook niet realistisch om religieus écht ongeïnteresseerde mensen aan te willen spreken. Men richt zich vanaf toen vooral op mensen aan de rand van kerk en geloof. Al mijn gesprekspartners zeiden dat het heel moeilijk te zien is of die nu ook in de Thomasviering te gast zijn. Immers men kent wel het eigen publiek, maar weet niet wie ergens anders een regelmatige kerkganger is. Wel hoorde ik dat uit de eigen geledingen een groep gelovigen alleen de Thomasvieringen en/of andere experimentele vieringen bezoekt. Liefhebbers dus. Voornamelijk zijn dat volwassenen, al komen op sommige plaatsen toch ook jongeren naar de Thomasviering. Helemáál als er een speciale viering vóór en zelfs dóór jongeren is georganiseerd. Bezoekers komen uit de regio, vaak geattendeerd op de Thomasviering via familie, vrienden, en collegae. Maar sowieso geldt: hoe meer publiciteit de Thomasviering krijgt, hoe hoger het aantal bezoekers. Het voorbereiden van een Thomasviering vindt altijd plaats in een groep. Soms is dat een aparte werkgroep zoals in Arnhem, Amersfoort en Zevenaar. Even zo vaak is het een werkgroep liturgie en eredienst of een subgroep hiervan die de Thomasviering organiseert. Een breed draagvlak binnen een geloofsgemeenschap door te publiceren maar vooral door te praten over alles wat hoort bij een Thomasviering is noodzakelijk voor een goede start en de voortgang van deze wijze van liturgisch vieren. Voldoening vinden werkgroepen in de positieve reacties na vieringen en in datgene wat zij zelf beleven tijdens de voorbereiding. Dát is tegelijk bron en voedsel voor onderweg. Er is durf nodig om de Thomasweg in te slaan. Vooral bij het zoeken naar nieuwe vormen als dans, drama, acrobatiek en allerlei andere kunstzinnige uitingen. Het blijkt echter wel degelijk dat deze vormen het innerlijk van mensen zo beroeren dat zij zich openstellen voor het grote mysterie van geloof.

Met het opnemen van deze 'Thomasstand' zijn we toe aan een wat nadere plaatsbepaling van de Thomasviering. Past zij in het geheel van nieuwe impulsen in het pastoraat? Laten we dat in de laatste paragraaf onderzoeken.

7. Is de Thomasviering een nieuwe impuls aan het pastoraat?

Deze vraag zou een nieuwe scriptie kunnen inleiden. In het kader van dít onderzoek zal ik mij daarom zeer beperken.

Allerlei initiatieven kwamen na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) de katholieke parochies en kerken binnen. Zo deden kinderwoorddiensten, Taizévieringen en de beatmis hun intrede en recent de Thomasviering, buurtpastoraat en rouwverwerkingsgroepen. Het aartsbisdom Utrecht kent momenteel het project 'Kerk in meervoud'. Dit beoogt tegemoet te komen aan de behoefte van mensen om in kleine groepen en op eigen wijze geloof en kerk te beleven.

Tijdens het Tweede Vaticaans Concilie en in de jaren daarna werd in ons land druk geëxperimenteerd. De media versterkten de drang om op religieus gebied van alles uit te proberen door nieuwe initiatieven in de publiciteit te brengen. Het beleid van de bisschoppen was erop gericht om de ideeën van het Concilie te vertalen naar de Nederlandse situatie. Op het terrein van de liturgie zijn veranderingen en vernieuwingen duidelijk merkbaar en blijvend gebleven. Zo staat vanaf toen de priester en nu ook de pastoraal werkende met het gezicht naar de mensen in de kerk, wordt de Nederlandse taal gebruikt, lezen ook vrouwen uit de bijbel en probeert men het 'hoogheilige' te vermensenlijken.²⁶ Velen zoeken naar eigentijdse muziek, teksten en vormen om de liturgie aantrekkelijk te maken.²⁷ Zo herinner ik mij de beatmis. Het is een vluchtig verschijnsel gebleken, al riep het rond 1970 heel wat op. In de literatuur is er behalve een aanduiding niets over terug te vinden. Ik vraag mij af of het erg is als iets verdwijnt dat een bepaalde periode goede dienst heeft bewezen. Het getuigt van doorgaande ontwikkeling om in een nieuwe tijd naar passende muziek en vormen te zoeken. Jongerenmissen en speciale vieringen voor gezinnen bestaan nu nog. Aparte werkgroepen bereiden deze vieringen voor. Recent haalde een pastoor het nieuws omdat hij de teksten en muziek van het jongerenkoor afwees.²⁸

Behalve dat men zocht naar manieren om de gewone zondagse liturgie meer bij de tijd te brengen, ontstonden ook andersoortige vieringen, zoals de Taizéviering. Nog steeds is Taizé een plaats waar jong en oud zich spiritueel laven. In het hele land zijn nog regelmatig Taizévieringen. De muziek en de liederen van Taizé worden op grote schaal gebruikt. Ook in Thomasvieringen, die tevens de sfeer van rust en stilte, die Taizé kenmerkt, hebben overgenomen. Er zijn zelfs speciale Taizékoren, zoals in Amersfoort.

²⁶ Pijfers H. & Roes J. 'Memoriale' Katholiek leven in Nederland in de twintigste eeuw; Zwolle.1996. Pagina 303.

²⁷ De Liturgische Beweging had daartoe uiteraard al eerder een aanzet gegeven.

²⁸ De pastoor van Rosmalen in het radionieuws van 22 april 2004.

Vorig jaar bracht het KASKI het onderzoeksrapport 'Nieuwe impulsen aan het pastoraat' uit.²⁹ Het woord impulsen geeft aan dat men kijkt naar nieuwe vormen en naar vitalisering van bestaande vormen. In deze paragraaf is interessant de dimensionele indeling van nieuwe impulsen zoals de auteurs deze beschrijven vanaf pagina 89. Laten we eens kijken of de Thomasviering te analyseren is aan de hand van de vier dimensies die het analyse-instrument aanbiedt.

1. De doelgroep van de Thomasviering zijn in Nederland aanvankelijk buitenkerkelijken. Al snel blijkt dat mensen die echt niet geïnteresseerd zijn, zeer moeilijk te benaderen zijn. De Thomasviering richt zich op mensen aan de gelovige en/of kerkelijke rand. In ieder geval hebben zij religieuze interesse. Momenteel zijn alle Nederlandse Thomasvieringen er ook voor mensen die af en toe eens anders willen vieren.

2. In hoeverre een lokale Thomasviering een nieuwe vorm van vieren aanbiedt is afhankelijk van de werkgroep en de ruimte die een geloofsgemeenschap daarvoor geeft. De liturgische viering op zich is uiteraard al een lang bestaand pastoraal aanbod. In die zin is de Thomasviering dan ook niet nieuw, maar een nieuwe vorm, naast andere bestaande vormen. Het wil zeker geen liturgievernieuwing zijn.

3. De derde dimensie gaat over de aard van de nagestreefde binding. De Thomasviering heeft in haar uitgangspunten duidelijk een dienstverlenend karakter. Men doet een aanbod en nodigt gasten uit om mee te doen. Tegelijk echter probeert men door een aantrekkelijke viering mensen te behouden en nieuwsgierig te maken.

4. Bij de vierde dimensie speelt de vraag hoe religieus geïnteresseerd de doelgroep is. De Thomasviering richt zich door de laagdrempeligheid in taal, vormen en muziek vooral op matig religieus geïnteresseerden en op mensen met een grotere religieuze belangstelling die (nog) niet toe zijn aan reguliere vieringen of die af en toe wat anders willen.

Om de weg niet kwijt te raken dit even samenvattend: Hoe de Thomasviering past in de KASKI-typologie is afhankelijk van het accent in elke lokale viering. Vanwege het geheel nieuwe en andere in de liturgie is zij een nieuw aanbod voor een nieuwe doelgroep. Tegelijk is zij dienstverlenend voor matig en sterker religieus geïnteresseerden die afwisseling willen.

²⁹ Zondag H. Sanders J. en Spruit L. 'Nieuwe impulsen aan het pastoraat'. Rapport nr. 498. Nijmegen. 2003.

Het KASKI rapport combineert de dimensies aanbod en doelgroep en onderscheidt dan vier vormen van pastoraal aanbod. Dat zijn kwaliteitszorg, ontwikkeling, verbreding en vernieuwing. Dit toegepast op de Thomasviering wijst uit dat deze viering te typeren valt onder drie van deze vormen: ontwikkeling, verbreding en vernieuwing. De precieze invulling heeft alles te maken met de prioriteit die de werkgroep stelt.

Door de combinatie van de andere twee dimensies: aard van de binding en aard van de religiositeit, komt het KASKI rapport tot de volgende typologieën: geloofsgemeenschap, religieuze zorg, vereniging en service. Omdat de Thomasviering niet duidelijk een wervende taak heeft maar vooral een aanbod doet, is zij te typeren als religieuze zorg aan mensen met een sterke religieuze interesse en als service voor mensen die matig religieus geïnteresseerd zijn.

Laten we de volgende stap zetten en de Thomasviering indelen in een omvattender typologie, het KASKI rapport ook daarbij als richtingwijzer gebruikend. Ik wil daarbij benadrukken dat elke lokale Thomasviering door de eigen accentuering zelf bepaalt onder welke typologie zij valt. De Thomasviering op zich past mogelijk in verschillende hokjes. Ook in hokjes die door het KASKI leeg zijn bevonden. Zelfs in vier van die hokjes. Ik deel namelijk de Thomasviering in onder drie horizontale rijen: bestaand aanbod / nieuwe groep met als typologie verbreding; nieuw aanbod / bestaande groep met als typologie ontwikkeling; nieuw aanbod voor een nieuwe groep met als typologie vernieuwing. In de verticale rij past de Thomasviering zowel onder de typologie religieuze zorg als onder de typologie service.

Hier wil ik het bij laten om tot een antwoord op de vraag van deze paragraaf te komen. De Thomasviering is onder te brengen in de KASKI-typologie aanbod van religieuze organisaties.³⁰ Daarom mag zij een nieuwe impuls aan het pastoraat genoemd worden. Een impuls zonder vaste kaders maar wel met veel ruimte voor plaatselijke groepen om zelf een typologie te kiezen. Deze keuze heeft alles te maken met de mensen die men uitnodigt in de Thomasviering. Dáár gaat men van uit!

U begrijpt dat over nieuwe impulsen nog heel wat meer te zeggen valt in een tijd dat de slogan 'een missionaire kerk' steeds duidelijker hoorbaar en merkbaar wordt. Het aartsbisdom Utrecht wil nadrukkelijk missionair op weg zijn naar 2010. Maar daarover meer in het volgende hoofdstuk.

³⁰ Interessant lijkt mij om te onderzoeken of de Thomaswerkgroep is in te delen volgens deze typologie.

Samenvatting

Onze reis door hoofdstuk 1 eindigt hier. We maakten kennis met het gedachtegoed dat uit Helsinki via de stuurgroep 'Thomasvieringen' het liturgisch aanbod op diverse plaatsen vergroot. De uitgangspunten zijn nog altijd actueel: een gastvrije christelijke viering bieden aan een rijke schakering van mensen. Laagdrempeligheid zowel in vormen, taal en muziek, als door de uitnodiging zonder verplichting, biedt mensen een thuisplek. Ze mogen er zijn, juist zoals ze zijn. Hun vragen, zorgen, twijfels en verlangens worden serieus genomen. De Thomasviering reikt hen ruimte en vormen aan om het Heilige, God binnen te laten. Een veelheid aan thema's maakt de Thomasviering tot een rijk geheel. Een voorbereidende groep zoekt ook zélf deze wijze van liturgisch vieren en is zo bij elkaar te gast. De organisatie vraagt veel van mensen en daarom is er wel regelmaat in de jaarlijkse frequentie maar is die niet zo hoog. We zien dat de Thomasviering een nieuwe impuls aan het pastoraat is. Een impuls die mensen op een laagdrempelige, maar wel indringende manier de kans geeft tot ontmoeting met zichzelf, met God, met elkaar en een christelijke vorm van vieren. Zo kan de Thomasviering een eerste stap zijn op weg naar dat wat voor katholieken bron en hoogtepunt is: de Eucharistieviering.

Hoofdstuk 2 Van het woord missie tot missionair kerk-zijn

Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebt u kennis gemaakt met de Thomasviering. Om tot een antwoord op de scriptievraag te komen is het nodig ook het begrip missionair helder voor ogen te hebben. Daarom nodig ik u uit een rondgang te maken langs enkele gezaghebbende teksten. We laten ons daarbij leiden door de slogan: missionair kerk-zijn.

Voor een goed begrip kijken we eerst naar de betekenis van het woord missie. Als vanzelf komen we dan bij aanverwante begrippen als zending en apostolaat. Apostolaat betekent apostelschap ter verbreiding van het geloof. U weet dat de apostelen de eerste leerlingen van Jezus zijn. Hij zélf stuurt hen op pad om zijn leer te verkondigen. Dat staat geschreven in de bijbel (Mt. 28:19-20; 1Petr.3:15). Verschillende bijbelboeken bevatten teksten die de missionaire opdracht van christenen funderen (1Petr.2:9; Lc.10:1-11). Gezaghebbende bisschoppelijke nota's, rapporten en brieven baseren hun missionaire plannen op deze bijbelse vindplaatsen. Ook het recent verschenen beleidsplan 'Samen op weg naar 2010' van het aartsbisdom Utrecht stoelt de missionaire opdracht op teksten uit het Tweede Testament. Laten we het pad van missie naar missionair-kerk zijn een eindje volgen.

1. Het woord 'missie'

Woordenboek en encyclopedieën zijn goede gidsen in het oerwoud van woorden, termen en begrippen. Daarom ga ik daar te rade om vanuit het woord missie tot begrip van de term 'missionair' te komen. Ik beperk mij tot de Rooms-Katholieke invalshoek.

Spiertz³¹, de Encyclopedie van het christendom,³² Encarta 98³³ en mijn oude Koenen³⁴ zijn het erover eens dat het woord missie afkomstig is van het Latijnse missio. Missie als term kan diverse betekenissen hebben. Allereerst wordt met missie bedoeld zending, van één of meerdere

³¹ Spiertz M. 'Van Aartsbisschop tot Zonnelied.' Nijmegen. 1998. Pagina 164.

³² Groot J.C. 'Encyclopedie van het christendom.' Amsterdam. 1966.

³³ De Encarta 98 encyclopedie met de Winkler Prins editie.

³⁴ Koenen M.J. 'Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal.' Groningen. 26^e druk 1966.

personen met een bepaalde opdracht. Nauw daarmee samen hangt de betekenis van missie als prediking van de Rooms-Katholieke leer onder niet christelijke volken. Christus droeg zelf op om aan alle volken het evangelie bekend te maken (Joh. 20:21). Missie is ook een gebied waar gemissionieerd wordt. De term missie slaat tevens op alle werkzaamheden die tot doel hebben bewaren, behouden en verlevendigen van het geloof onder de katholieken zelf of van het werk onder niet katholieke christenen en hedendaagse heidenen in eigen land. Er is dus een binnenkerkelijke en een buitenkerkelijke missie. Tot slot wordt het woord missie gebruikt om de katholieke bevolking aan te duiden in een niet kerkelijk geregelde staat. Zo was Nederland missiegebied voordat hier in 1853 de kerkelijke hiërarchie hersteld werd.

De Groot geeft in de 'Encyclopedie van het christendom'³⁵ verdere uitleg. Hij ziet in missie aansluiting op en voortzetting van de zending die door Christus in de Apostelen begonnen is. Het spraakgebruik maakt ervan: zending door de Kerk met twee doelen. Zending is ten eerste het evangelie onder ongelovigen verkondigen en ten tweede de kerk vestigen in die streken waar zij nog niet tot een stabiel bestaan is gekomen. Zending hoort bij het apostolaat dat fundamenteel aan de opvolgers van de Apostelen, het college van de bisschoppen, is toevertrouwd. Het kerkelijk wetboek regelt zelfs de zorg voor niet-katholieken in de bisdommen. Deze zorg wordt door de bisschoppen opgedragen aan de plaatselijke ordinarii en pastoors.³⁶ De praktische uitvoering van het apostolaat mogen zij sowieso aan anderen opdragen. Daarom stuurde paus Gregorius de Grote in 596 Augustinus van Canterbury naar Engeland om de Angelsaksen te missioneren. Missioneren is het geloof verkondigen aan niet-christelijke volken. Het geloof verkondigen is één van de terreinen van het apostolaat. De andere twee zijn het apostolaat van de hereniging, in de spreektaal de oecumene, en het apostolaat op sociaal en politiek gebied. De bisschoppen hebben in de loop van de geschiedenis steeds de uitvoering van het apostolaat opgedragen aan priesters, maar ook aan leken. Vooral op sociaal en politiek gebied kunnen leken een eigen zending waar maken. Een op grotere schaal georganiseerde zending in de vorige eeuw, de Katholieke Actie is daarvan een voorbeeld. In onze geloofsgemeenschappen zien we parochiële vrijwilligers hún individuele zending waar maken.

De begrippen missioneren en apostolaat zijn dus nauw met elkaar verbonden. Want door missioneren kan aan apostolaat worden gedaan. Apostolaat is iedere opdracht die onderdeel is van de zending van

³⁵ Groot J.C. 'Encyclopedie van het christendom.' Amsterdam.1966.

³⁶ Wetboek van Canoniek Recht. Hilversum. 1996. Canon 1350.

Christus en die daarom in dienst staat van de opbouw en de uitbreiding van het Rijk van God.

Onze Kerk is essentieel een apostolische Kerk. Zij is gegrond op het fundament van de apostelen en zo in leven en in leer met Jezus Christus zelf verbonden.³⁷ De prediking van de apostelen is immers verzameld en als norm erkend. Het concilie van Nicea-Constantinopel noemt in 381 de apostoliciteit uitdrukkelijk een wezenlijke eigenschap van de Kerk.³⁸

In de loop van de geschiedenis nam de Kerk haar zending voortdurend serieus. Zij was en is steeds op verschillende manieren actief in het beoefenen van haar apostolaat. Van belang is dat de Kerk altijd de mens vanuit zijn situatie probeert te begrijpen en te benaderen; zij speelt in op de culturele sfeer. Die sfeer wil zij respecteren en tevens in het centrum ervan present zijn. Zo probeert Augustinus van Canterbury bij zijn missionering onder de Angelsaksen rond 600 zoveel mogelijk hun eigenheden in de christelijke geloofsbeleving op te nemen. In de decennia na het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) is de Nederlandse samenleving steeds verder gesecculariseerd en geïndividualiseerd. Tegelijk willen mensen zelf verantwoordelijkheid nemen, ook ten aanzien van hun geloofsleven. Vanuit de Kerk wordt dit gestimuleerd. Zo spreekt Lumen gentium 10 over het algemeen priesterschap en stelt dat alle gedoopten "moeten voor Christus getuigenis afleggen en tot verantwoording bereid zijn tegenover degenen die hun rekenschap vragen van hun hoop op eeuwig leven (vgl. 1Petr.3:15)"³⁹ De Kerk in Nederland is een vrijwilligerskerk geworden. Missionaire initiatieven spelen daarop in. Gelovigen zijn verantwoordelijk voor het pastoraat in hun gemeenschap. Men zoekt mensen op waar ze zijn, in hun werksituatie, op straat, in buurthuizen en winkelcentra. Projecten zijn gericht op kleine groepen, zoals de Small Church Communities. 'Missionair kerk-zijn' is een veel gehoorde en gelezen uitdrukking. Laten we in de volgende paragrafen eens kijken wat er precies over geschreven staat.

Samenvattend weten we nu dat het woord missie in het begrip missionair, zending met een bepaalde opdracht betekent. Via de apostelen is de missie, de zendingsopdracht van Jezus over gegaan op de Kerk als gemeenschap van gelovigen. Dat wil zeggen dat iedereen die bij die gemeenschap hoort, een taak bij het vervullen van de opdracht heeft. De missie is gericht op verkondiging van het evangelie in woord en daad onder mensen die nog nooit van Jezus hoorden, onder niet katholieke christenen en onder de katholieken zelf. In de loop van de kerkgeschiedenis probeert de Kerk mensen respectvol en in hun eigen

³⁷ Bisschoppelijke Brieven no. 29. 'In Christus' Naam.' Utrecht. 1992. Pagina 16.

³⁸ Groot J.C. 'Encyclopedie van het christendom.' Amsterdam. 1966.

³⁹ Lumen Gentium nr 10 in: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie. Leusden. 1995. Pagina 61.

situatie te benaderen met haar missie van bewaren, doorgeven en bij de tijd houden van de Blijde Boodschap. Het gaat om activiteiten, om werken: laten wij verder gaan met ónze missie.

2. Bijbelse fundamenten

In de beginjaren van de Kerk spraken de mensen niet over missionair kerk-zijn. Toch begin ik met de Bijbel om te onderzoeken of missie en missionair kerk-zijn bijbelse begrippen zijn.

De bijbel bestaat uit twee delen: het Eerste of Oude en het Tweede of Nieuwe Testament. In het Eerste Testament staan de verhalen over het Joodse volk. De God van de hele wereld kiest dit volk, Israël, om een voorbeeld te zijn voor alle andere volken. Profeten herinneren het volk Israël aan die opdracht (Amos 7:7-10). Een opdracht is hetzelfde als een zending, een missie. God laat het niet bij het geven van de opdracht, Hij laat ook zien met mensen begaan te zijn. Hij redt de Joden uit de slavernij van Egypte (Deut. 4:31-34). Hij roept hen op om als een licht onder de heidenen te zijn (Jesaja 49:6). Dat dit gevolgen zal hebben lezen we onder andere in Jesaja 60:3: 'En volkeren komen naar uw licht.' God geeft dus bevrijding, verlossing en blijdschap, ook voor niet-Joden. Mensen als Ruth (Ruth 1:16) en de bewoners van Ninevé (Jona 3:5) laten zich winnen voor de God van de Joden.

In het boek Jona geeft God Jona een opdracht (Jona 1:1-3).⁴⁰ Jona kan er echter niet tegen dat God ook de God is van andere volken dan het Joodse volk en hij saboteert zijn missie (Jona 1:3; 4:1-4). Jona staat model voor al die mensen die wel uitverkoren willen zijn, maar niet de verplichting willen aangaan om zich in te zetten voor de wereld zoals God die op het oog heeft. Een missionaire opdracht roept weerstand op.....

Het Tweede Testament dankt zijn ontstaan aan missionaire activiteiten. Want hadden de Apostelen hun ervaringen met Jezus niet doorverteld en geen brieven geschreven dan was het maar de vraag of er een Tweede Testament was gekomen!

Heel expliciet funderen Nieuwtestamentische teksten de missionaire opdracht voor christenen. Zo is in Matteüs te lezen dat het heil eerst voor Israël is bedoeld en dan voor allen (Mt.15:24-28). En in Johannes 4 is de houding van Jezus zó dat merkbaar is dat Hij uitziet naar de dag waarop het heil er voor iedereen is.⁴¹ Jezus droeg zijn kruis voor iedereen en ook zijn opstanding is bedoeld voor allen. Ook komt enkele malen in het Tweede Testament de opdracht voor: 'Maakt alle volken tot mijn discipelen' (Mt.28:19; Hand. 13:47).

⁴⁰ De woorden in Jona zijn letterlijk hetzelfde als in Mt.28:19

⁴¹ Ook in Mc.7:24-30.

Het evangelie naar Johannes noemt de wonderen van Jezus “tekenen.” Hij laat iets van het Rijk Gods zien, juist als allerlei vormen van menselijke nood totaal en expliciet worden: ziekte, armoede, honger, zonde, demonen. Dat geeft aan dat er iets moet gebeuren, dat je iets moet doen, de handen moeten uit de mouwen: dát is het voorbeeld én de opdracht! Tot slot haal ik Paulus nog even voor het voetlicht. Hij voelt zich vooral geroepen om apostel te zijn onder de heidenen (Rom.1:5; Gal.1:15-16; Gal.2:7-8). Maar zijn Romeinenbrief laat zien dat hij ook missionaire roeping voelt ten aanzien van zijn eigen volk (Rom.10:1).

Al durf ik het bovenstaande geen grondig onderzoek te noemen, het is voldoende om aan te tonen dat missionair kerk-zijn wel degelijk een bijbels fundament heeft. Dat maakt ruimte vrij voor andere gezaghebbende teksten.

3. De Nederlandse Kerkprovincie schrijft...

De Nederlandse bisschoppen geven regelmatig brieven, nota's en rapporten uit. Met het oog op het onderwerp van dit hoofdstuk: Van missie tot missionair kerk-zijn nemen we achtereenvolgens 'In Christus' naam', 'Meewerken in het pastoraat' en het rapport ten behoeve van het Ad liminabezoek van 2004 onder de loep.

3.1. In Christus' naam

De Bisschoppelijke Brief, 'In Christus' naam' verschijnt in 1992. De Nederlandse bisschoppen zeggen dat de brief een bijzonder verkondigend karkater heeft.⁴² Missionair is dat zij uitgaan van de Nederlandse situatie, vragen en problemen. Hun reactie baseren zij op teksten uit de Heilige Schrift, op inzichten van het Tweede Vaticaans Concilie en op de Traditie. 'In Christus' naam' noemt de Kerk een hiërarchisch ingerichte gemeenschap.⁴³ Dat wil zeggen dat de hele Kerk in beginsel heilig is. Door de doop wordt je in de Kerk opgenomen. Daarom is het doopsel fundamenteel de basis voor de roeping van iedere gedoopte. Deze roeping houdt in het delen in de zending van Jezus Christus. De kern van het geloof is immers wat het Evangelie naar Johannes vermeldt: “Het Woord is vlees geworden en heeft onder ons gewoond” (Joh.1:14). Dit is een gave van liefde voor iedere gedoopte. Ontvangen ervan impliceert doen wat Hij leert: de eredienst aan God, de verkondiging van het Evangelie en inzet

⁴² Bisschoppelijke Brieven nr. 29. 'In Christus' naam.' Pagina 3.

⁴³ A.W. pagina 7. Dit is gebaseerd op Lumen gentium nr. 20 in: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Amersfoort. 1967.

voor gerechtigheid en vrede in de wereld. De Kerk noemt dit het priesterschap van alle gelovigen.⁴⁴ De zending is voor allen gelijk, de manier waarop verschilt.⁴⁵ Het gaat erom Jezus Christus naar eigen kunnen present te stellen in het leven van alledag. Hiermee staat of valt de toekomst van onze geloofsgemeenschap, zeggen de bisschoppen. Dat gelovigen sacramenten belangrijk vinden blijkt uit de voorkeur voor eucharistievieringen boven andersoortige vieringen, de zorgvuldige voorbereiding op sacramenten en de betrokkenheid bij een wijding. Maar voor toekomst gaat het vooral om initiatieven met betrekking tot catechese, verkondiging, diaconie en spiritualiteit. Alle gedoopten hebben het recht de uitdaging aan te gaan om apostel te zijn en initiatieven op die terreinen te nemen.⁴⁶ De bisschoppen citeren het Evangelie naar Matteüs om aan te geven dat Christus ook aanwezig is als gelovigen samenkomen om te bidden en te zingen in andersoortige vieringen (Mt.18:20).⁴⁷ Zij vinden deze vieringen belangrijk want hier kunnen mensen hun geloof verdiepen. Bovendien vergroten deze vieringen de bestaansmogelijkheden van een geloofsgemeenschap. Trouwens hoe sterker liturgie, ook sacramentenliturgie en voorbereiding daarop, een gemeenschapsgebeuren is, hoe meer de werkdruk voor de professionele werkers in het pastoraat daalt, zo denken de bisschoppen anno 1992. De bisschoppen zien kansen voor de oecumene als er vieringen op ander vierplaatsen zijn. Wel wijst 'In Christus' naam' erop dat het gevaar bestaat dat het verschil tussen de sacramentele en andersoortige vieringen vervlakt. Daarom vinden de bisschoppen het belangrijk dat de liturgische en kerkrechterlijke voorschriften helder zijn en nageleefd worden. 'In Christus' naam' concludeert dat de bisschoppen zich concentreren op de opbouw van een missionaire, wervende geloofsgemeenschap. In zo'n ideale geloofsgemeenschap voelen mensen zich geliefd door God en geroepen zich in te zetten, elk met de eigen unieke talenten, voor het geheel. Dat levert een vitale geloofsgemeenschap op waarin het mogelijk is dat roepingen ervaren worden, ook voor het ambt. Het ideaal is duidelijk. We gaan kijken hoe men aan de droom werkt.

3.2. Meewerken in het pastoraat

De Nederlandse Bisschoppenconferentie stelt in juni 1999 deze beleidsnota vast naar aanleiding van de pauselijke 'Instructie over enige

⁴⁴ A.W. Pagina 8. Dit is gebaseerd op Lumen Gentium nr 10 in: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Amersfoort. 1967.

⁴⁵ A.W. Pagina 29. Dit is gebaseerd op Lumen Gentium nr 10 in: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Amersfoort. 1967.

⁴⁶ A.W. Pagina 24. Dit is gebaseerd op Lumen gentium nr. 37 in: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Amersfoort. 1967.

⁴⁷ Ook wijzen de bisschoppen in dit verband op Sacrosanctum concilium nr. 7. In: Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie. Amersfoort. 1967.

vragen betreffende de medewerking van leken gelovigen aan het dienstwerk van de priesters.⁴⁸ Woord- en communievieringen waarin pastoraal werkers en vrijwilligers voorgaan, vervangen in veel parochies de zondagse eucharistieviering en zijn daarvan niet duidelijk te onderscheiden. 'Meewerken' geeft vooral daaromtrent een kader voor pastorale activiteiten door niet-gewijden. Dat heeft zijdelings te maken met de zending en de toekomst van de Kerk in Nederland, vandaar dat ik hier uw aandacht vraag voor deze beleidsnota.

De bisschoppen maken zich zorgen over het pastoraat in de nabije toekomst.⁴⁹ Zij vinden pastoraat een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor mensen die ieder vanuit een eigen discipline erbij betrokken zijn. Momenteel zien we deze gedachte concreet vorm krijgen. Zo werkt het aartsbisdom toe naar de vorming van grotere parochieverbanden. Lokale geloofsgemeenschappen worden meer en meer zelf verantwoordelijk voor de eigen gemeenschap. Een pastoraal team samen draagt de eindverantwoordelijkheid voor het geheel, ieder vanuit een eigen specialisatie, profiel genaamd.⁵⁰ Wat pastoraat is, vraagt u? De beleidsnota zegt dat pastoraat "probeert de menslievendheid van de Heer, de presentie van de heilige Geest te vertalen of te bespeuren in het leven van mensen in onze tijd."⁵¹ Het kan niet anders: pastoraat moet van hoge kwaliteit zijn! Later wordt de taal eenvoudiger en is pastoraat: "Een hulp aan elkaar op ieders weg naar God."⁵²

Vanuit dát perspectief zijn álle gelovigen geroepen om actief mee te werken aan de zending en de opbouw van de Kerk. We zagen dat ook in 'In Christus' naam.' De basis van zending zijn de drie initiatiesacramenten: doop, vormsel en eucharistie. Elke katholiek, die gedoopt en gevormd is en de eucharistie meeviert, hoort bij de geloofsgemeenschap en heeft fundamenteel die roeping. Deze roeping is het fundament van ieders persoonlijke zending. De geloofsgemeenschap bestaat dus uit allemaal mensen met een eigen opdracht. Maar al die verschillende opdrachten hebben dezelfde bron en zijn: "een roeping tot heiligheid en tot verkondiging van het evangelie."⁵³ Sámen hebben de gelovigen de opdracht om zich in te zetten voor de geloofsgemeenschap én voor de wereld en samenleving.⁵⁴ Die gemeenschappelijke inzet, die zending is essentieel voor de Kerk. Steeds opnieuw vragen de omstandigheden van de veranderende samenleving om de zendingsopdracht bij de tijd te houden. Dat vraagt om samenwerking tussen wel en niet gewijde gelovigen. Mensen zetten daarbij unieke gaven

⁴⁸ Kerkelijke documentatie 'Meewerken in het pastoraat'. Utrecht. 1999. Jaargang 27 nr.1.

⁴⁹ A.W. Pagina 344.

⁵⁰ A.W. Pagina 353.

⁵¹ A.W. Pagina 346.

⁵² A.W. Pagina 366.

⁵³ A.W. Pagina 348. Dit is gebaseerd op 'Katechismus van de katholieke kerk, 1533.'

⁵⁴ A.W. Pagina 347.

in ten dienste van de gezamenlijke opdracht vanuit verschillende leefomstandigheden. Wederzijdse erkenning en waardering verhelderen de eigen betekenis.⁵⁵ De zending van de Kerk speelt zich immers af op twee terreinen: het geestelijke en het seculiere. Vooral het seculiere of wereldlijke terrein biedt aan leken-gelovigen nogal wat actiemogelijkheden. Zij kunnen hun geloof wáármaken in hun dagelijks leven en zo de realiteit van alledag doordringen met het Evangelie.⁵⁶ Bij de zending op geestelijk gebied gaat het om evangelisatie en heiliging. Dat wil zeggen om het brengen van de boodschap en de genade van Jezus Christus aan mensen met het oog op heil. Uiteindelijk is dat het doel van zending. Zo'n zendingsopdracht vraagt nogal wat van mensen. Zij zoeken daarbij ondersteuning, motivatie, aansporing, troost en bemoediging. Daarom wijzen de bisschoppen op sacramentele vieringen en vooral op de zondagse eucharistieviering als bron en hoogtepunt voor elke geloofsgemeenschap. Aan de zondagsplicht voldoet men trouwens alleen door het bijwonen van de eucharistieviering.⁵⁷ Duidelijk gaat de lijn van de Eucharistieviering die 'In Christus' naam' inzet, verder in 'Meewerken' en loopt die nu nog steeds door. In 'Meewerken' is het nog een bisschoppelijke vraag of andersoortige vieringen toeleidingen op de eucharistieviering van de gemeenschap kunnen zijn.⁵⁸ Nu weten we dat die vraag het karakter van pauselijk beleid heeft, uitgewerkt in de Encycliek *Ecclesia de Eucharistia* en regelgeving daaromtrent.⁵⁹ De beleidsnota 'Meewerken in het pastoraat' gaat verder dan 'In Christus' naam' in op de individuele en gemeenschappelijke basis van de missioneringsopdracht van de gelovigen en hun Kerk. De nota geeft aan hoe individuele gelovigen en de geloofsgemeenschap de opdracht kunnen realiseren en hoe zij het vol kunnen houden. Het belang van de sacramenten en samenwerken is duidelijk. Maar de nota op zich heeft geen missionaire uitstraling! Er is geen uitnodiging te lezen, ook niet tussen de regels door aan niet-katholieken. Sterker nog: Rooms-Katholieken zélf worden geremd in hun initiatieven om hun missionaire roeping wáár te maken door regelgeving die alleen het belang van de Eucharistieviering onderstreept en niet toekomt aan het aanreiken van missionaire mogelijkheden om te vieren. Laten we kijken hoe het verder gaat.

⁵⁵ A.W. Pagina 356.

⁵⁶ A.W. Pagina 355. Dit is gebaseerd op de 'Instructie.' 268.

⁵⁷ A.W. Pagina 361. Dit is gebaseerd op de 'Instructie artikel 7 en 8.'

⁵⁸ A.W. Pagina 354.

⁵⁹ Johannes Paulus II 'Ecclesia de Eucharistia.' Rome. 2003.

Vaticaanse congregatie voor de liturgie 'Redemptionis sacramentum.' Rome. 2004.

3.3. De Rooms-Katholieke Kerk in Nederland aan het begin van een nieuw millennium

Zo noemt de Nederlandse Bisschoppenconferentie het rapport ten dienste van haar Ad Liminabezoek aan de paus van 7-13 maart 2004. De bisschoppen schetsen hierin hun zorg over de pastorale en sociale situatie in Nederland. Tevens bespreken zij enkele problemen en kijken zij terug op het bisschoppelijke beleid. De bisschoppen verwachten de gemeenschap te sterken door zorgen en problemen te verwoorden en er open op in te gaan en dat daardoor het getuigen van Christus en zijn Blijde Boodschap meer overtuigt. We kijken door de missionaire bril naar dit rapport.

Op weg naar 2010 zal een toenemend aantal Nederlanders 'buitenkerkelijk' zijn tot 67% in 2010. Van de resterende 33% is dan nog 13% Rooms-Katholiek. Gelovigen van nu vinden persoonlijke autonomie en individuele vrijheid belangrijker dan traditioneel, religieus of formeel gezag. Geborgenheid, stabiliteit en veiligheid vinden zij niet meer vanzelfsprekend in de parochie als voorgegeven geloofsgemeenschap. Minder Kinderen en jongeren groeien op in een godsdienstige omgeving. De bisschoppen merken wel een nieuwe interesse voor zingeving, religie, spiritualiteit en ethiek. Mensen gedragen zich soms als toeschouwers richting geloof en niet als mensen die zich willen engageren. Sommigen vragen de Kerk om service, dienstverlening. Anderen kiezen toch voor de vorming van gemeenschap. Zij investeren daarin vrijwillig en bewust. Dat alles heeft gevolgen voor de vragen en de diensten die mensen aan de Kerk stellen. Het is de uitdaging van het rijke, pluralistische, tolerante Nederland aan de Rooms-Katholieke Kerk om van de Blijde Boodschap van Jezus in woord en daad te getuigen. Het is niet gemakkelijk die handschoen op te pakken want er is een trend dat de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland steeds minder zichtbaar wordt. Een kleine groep loopt dan het risico om een soort 'getuigenisgroep' te zijn en te vervallen tot een star iets. De tweede uitdaging ligt in de vraag hoe allerlei kleine gemeenschappen te verenigen zijn onder 'Moeders paraplu.'

De bisschoppen vertellen dat zij proberen de identiteit van de katholieken en hun onderlinge saamhorigheid te versterken. Ook werken zij er aan de Kerk meer zichtbaar in de samenleving te maken en haar betrokkenheid tot de burgerlijke overheid, de gehele samenleving en andere kerken en godsdiensten te vergroten. Niet alle gelovigen en gemeenschappen van gelovigen zijn het echter eens met het beeld dat de Kerk naar buiten uitdraagt. De vraag is in hoeverre de Kerk ruimte aan een eigen visie van kleinere gemeenschappen geeft en hoe groot onderlinge tolerantie is. Het sleutelwoord is communicatie. Niet alleen binnenkerkelijk, ook buiten de Kerk in contacten met andere Kerken en religieuze groeperingen.

Katholieken durven zich wat meer als zodanig te presenteren, zeggen de bisschoppen. Ik noem dat een eerste stap richting missionair kerk-zijn. Misschien is dat al een gevolg van de initiërende en mystagogische richting die de parochiecatechese in slaat. Het streven is dat zich geleidelijk kleine groepen van gelovigen vormen. In zo'n Small Christian Gemeente vinden mensen bij elkaar bemoediging en verdieping van het geloof. Op den duur zal de uitstraling van zulke kleine christelijke gemeenschappen zó zijn dat de geloofsgemeenschap zich als geheel draagster van de parochiecatechese voelt en dit uitwerkt in liturgie en diaconie. Maar desondanks constateren de bisschoppen dat de missionaire opdracht in Nederland nog niet zo leeft. Tegelijk vragen zij of de Nederlandse kerkprovincie missiegebied wil zijn en ontvankelijk voor ervaringen van andere kerkprovincies. Concreet is ook de vraag of wij wel priesters van elders willen aanvaarden. Priesters zijn nodig voor het sacramentele leven. De ontvankelijke houding die voor het ontvangen van sacramenten nodig is, het hoofd buigen en vergeving vragen kost velen moeite. Het is een balanceren tussen de missionaire opdracht en het accepteren van missie. Misschien moeten wij ons meer bewust zijn dat geloof betekent onderweg zijn en altijd bereid tot leren en ontvangen, allereerst al van de allochtone geloofsgemeenschappen in ons land. Anderzijds is de vraag in hoeverre Nederlandse culturele elementen opgenomen worden in de Wereldkerk. Daarover spreekt het rapport niet. Er is nog steeds geloof in God en gevoel voor de evangelische boodschap in Nederland. Dat is onder andere te zien door: jongeren die meer openheid tonen voor bovennatuurlijke werkelijkheden en geestelijk leven en die uitgezonden worden naar diaconale projecten in andere landen; mensen bezoeken kloosters ter verdieping van geloof en spiritualiteit, of om stilte en bezinning te zoeken; het gemiddelde aantal parochiële vrijwilligers, 170;⁶⁰ door herstructurering van parochies en dekenaten zoekt men nieuwe draagkracht, vitaliteit en initiatieven. Het doel is altijd dat God mensen kan bereiken daar waar zij leven. Daarom is het bij schaalvergroting belangrijk om oog te houden voor wat op kleine schaal gebeurt, want het gaat om het innerlijk leven van mensen. De Bisschoppenconferentie gaat in op de uitnodiging van de Apostolische Brief *Novo millennio ineunte*⁶¹ om weer bij Christus te beginnen: persoonlijk maar ook bij pastorale initiatieven en als gemeenschap. Dus de consequenties van het doopsel serieus nemen en een biddende en ontvangende gemeenschap worden, die zich laat leiden door een *communio*-spiritualiteit. Aandacht voor de spirituele dimensie van missie en missionair en leven vanuit *communio*-spiritualiteit maakt het mogelijk de spanning tussen nemen en geven uit te houden. De gemeenschap, de eenheid staat centraal. Zo gegrond ontdekt de Nederlandse Rooms-

⁶⁰ Dit gegeven staat elders in het rapport. Teldatum 1997.

⁶¹ Johannes Paulus II 'Novo millennio ineunte.' Rome. 2000.

Katholieke Kerk kansen om te werken aan het bevorderen van roeping en aan het versterken van de missionaire activiteiten.

De intentie om missionair kerk te willen zijn is uitgesproken. Laten we eens kijken hoe deze nu concreet vorm krijgt in het aartsbisdom Utrecht

4. *Beleidsplannen van het aartsbisdom Utrecht*

Net zoals in de andere bisdommen van de Nederlandse kerkprovincie is men in het Utrechtse aartsbisdom al enkele jaren bezig met het uitzetten van een nieuwe koers. Hand in hand gaan daarbij het streven naar missionair kerk-zijn en organisatorische veranderingen. We volgen de plannen aan de hand van drie recente beleidsmatige stukken.

4.1. Samengaan

Het concept beleidsplan 'Samengaan' verschijnt in 1995.⁶² Het bisdombestuur wil een discussie starten over de opdracht van de Kerk in het bisdom en de manier waarop deze opdracht in onze tijd vorm en inhoud krijgt.

Christenen staan in een lange traditie van mensen die onderweg zijn. Het Joodse volk is steeds in beweging, Jezus en later de apostelen lopen heel wat af en de eerste christenen noemen zich mensen van de weg. Het Tweede Vaticaans Concilie gebruikt het beeld van de Kerk als het volk Gods onderweg. Als u wel eens een lange tocht gemaakt heeft dan weet u dat het daarbij aankomt op vitaliteit en saamhorigheid. Het verleden en het heden staan in het teken van wat komen gaat. Daarom gaat het ook nu in de hedendaagse sociale context om de missie. Wat deze missie inhoudt leren wij uit het leven van Jezus en zijn blijde boodschap. Al is dan de eindbestemming gratis: het koninkrijk van God; de weg er naar toe vraagt om te leven vanuit het geloof. Dat is niet vrijblijvend maar actief meewerken om de maatschappij te hervormen naar de bedoelingen van God.

Het dagelijkse leven van de Kerk zien wij vooral in de parochie. Het bisdom vraagt in 'Samengaan' van de parochie als geloofsgemeenschap om haar verantwoordelijkheid ten opzichte van de Kerk te nemen en actief mee te werken aan het doorgeven van het geloof. In die opdracht, missie ziet 'Samengaan' verschillende invalshoeken:

Gemeenschapsofbouw betekent onder de aandacht blijven brengen het beeld van de Kerk als Volk van God. Dat fundeert dat gelovigen zélf

⁶² Aartsbisdom Utrecht 'Samen Gaan.' Utrecht. 1995.

draggers zijn van het pastoraat. Om goede kwaliteit te waarborgen werkt men aan omschrijving van diverse taken en functies, motivatie, scholing, begeleiding en een heldere organisatiestructuur. Dat is net zo belangrijk als gelovige vorming. Het bisdombestuur wil openheid en samenwerking tussen parochies, kerken en sociale verbanden stimuleren en zo de Kerk meer zichtbaar maken in de samenleving.

Niet alleen de Rooms-Katholieke Kerk heeft de opdracht om het evangelie levend te houden in de samenleving. Daarom streeft het bisdom naar actief oecumenisch beleid. Er is vertrouwen op de werking van de Geest om creatief en met durf ruimte te geven aan dialoog met christelijke kerken, jodendom, andere godsdiensten en nieuwe religieuze bewegingen. Terecht verwacht men van de gesprekspartners inzicht in het eigen geloof met betrekking tot mogelijkheden en grenzen van de oecumene. Er worden geen ge- en verboden uitgesproken.

Communicatie en permanente educatie zijn, in het kader van de missie om te verkondigen, mogelijkheden voor mensen om hun eigen ervaringen te gaan zien in het perspectief van het evangelie. Het bisdom stimuleert het permanente leren in de parochie en vooral gelovigen om zichtbaar als katholiek te zijn.

Liturgie herinnert de geloofsgemeenschap aan de opdracht om 'zout der aarde en licht van de wereld te zijn.'⁶³ De zondagse eucharistieviering staat centraal maar het bisdom staat open voor bezinning op de verhouding tussen de eucharistie en andere liturgische vieringen. Ook vraagt 'Samengaan' om na te denken over andere liturgische vormen uit de rijke traditie van de Kerk. Dat is een kans voor de Agapè binnen de Thomasviering. De geloofsgemeenschap staat centraal, ook in het streven naar zoveel mogelijk vieren binnen de eigen parochie. In een tijd waarin parochieverbanden ontstaan zal het, zeker gezien de al op gang gekomen ontwikkeling dat mensen zélf een geloofs- en vierplek zoeken buiten de lokale gemeenschap, steeds gewoner worden dat men viert buiten de parochiegemeenschap. Daar komt bij dat mensen gewend zijn aan én op zaterdagavond én op zondagochtend een viermogelijkheid en die keuze is nu vaak beperkt waardoor men óf (nog wel?) viert in de geloofsgemeenschap van het parochieverband óf een plek daarbuiten zoekt. Het streven om elke vierplek binnen een parochieverband een eigen 'high light' te laten ontwikkelen draagt er zeker toe bij dat mensen minder in de lokale gemeenschap zullen vieren. Verder wil het bisdom liturgische vorming bevorderen. Daarbij krijgen extra aandacht het besef

⁶³ Efeziërs 5:8-9 zegt het iets anders: "8 Eens waart gij duisternis, nu zijt gij licht door uw gemeenschap met de Heer. Leeft dan ook als kinderen van het licht, 9 en de vrucht van het licht kan alleen maar zijn: goedheid, gerechtigheid, waarheid."

dat de geméenschap viert en niet alleen de voorganger, dat liturgie gedragen wordt door persoonlijke bezinning en gebed en tenslotte dat er ruimte komt voor non-verbale uitingen, zoals drama, muziek en audiovisuele middelen. Hier zijn kansen voor de Thomasviering. 'Samengaan' vraagt realistisch en functioneel, maar ook uit zorg om mensen, om het liturgisch vieren regionaal goed op elkaar af te stemmen. De Kerk en haar liturgie zijn in beweging en dat hoort ook zo.

Toen de Geest met Pinksteren de apostelen in beweging zette, gaf Hij zo meteen de Kerk haar wezenskenmerk: beweging. Dat is de bron van de diaconale opdracht van de Kerk. Zij moet de samenleving gevoelig maken voor mensen die aan de onderkant leven, daar waar recht en gerechtigheid in het geding zijn. Het gaat dan om zorg en om maatschappelijke betrokkenheid. Het bisdom wil werken aan verheldering, motivatie, verbreding en bezinning met betrekking tot diaconie en tegelijk aan een goede diaconale infrastructuur. Zo immers kan de Kerk haar missie bij de tijd houden.

'Samengaan' in 1995 vindt een vervolg in 2000. Laten we die sprong in de tijd ook nemen.

4.2. De netten in het diepe

Vicaris Rentinck nodigt in het voorwoord van de brochure 'De netten in het diepe'⁶⁴ iedereen die zich inzet voor het pastoraat uit om met enige regelmaat stil te staan bij wat de Heer van ons wil: Hem volgen op zijn weg naar mensen.

De brochure geeft de Utrechtse visie op de toekomst van de parochie. Zij zet in met een vers uit het evangelie naar Lucas: 'Toen Hij zijn toespraak had beëindigd, zei Hij tot Simon: Vaar nu naar het diepe en gooi uw netten uit voor de vangst' (Lc. 5:4). Het is actueel dat ondanks alle inspanningen van velen de resultaten in het pastoraat vaak teleurstellend zijn. Jaarlijks verlaten 50.000 mensen de Katholieke Kerk.⁶⁵ En toch blijft die dwingende oproep klinken.....

Allereerst is die oproep de zending, de missie van de Kerk, al eeuwenlang. Maar tegelijk ook haar programma. Verstaan gedoopten hun roeping, hun missie? Naar het diepe varen in onze samenleving vraagt behalve enthousiasme nogal wat uithoudingsvermogen en initiatief.

⁶⁴ Aartsbisdom Utrecht 'De netten in het diepe.' Utrecht. 2000.

⁶⁵ Kraaijeveld J. 'Kiezen tussen sloop of herbestemming.' Gepubliceerd in het dagblad Trouw 8 mei 2004.

Gelukkig hoeft niemand het alleen te doen. Want in de evangelieverhalen valt op dat Jezus altijd met een groep werkt en mensen er samen op uit stuurt. Daarom mogen mensen en parochies samenwerken en samengaan in hun aandacht voor diegenen die we niet (meer) zo vanzelfsprekend tegenkomen.

Echter het blijkt moeilijk om mensen buiten de parochies te bereiken. 'De netten in het diepe' gaat ervan uit dat de kerk allereerst haar zending realiseert door de parochiegemeenschap. Pastoraat is immers de roeping en de opgave van alle gelovigen. Dat vraagt van de parochie een spirituele verdieping en vernieuwing. Maar de parochie is momenteel in kritieke toestand. Zij is minder zichtbaar in de samenleving, zij valt niet meer samen met de sociale gemeenschap, het aantal kerkrumtes, activiteiten en professionele pastores daalt, vrijwilligers willen zich liever niet voor onbepaalde tijd binden, het aantal kerkgangers wordt nog steeds minder en ook is er nog steeds de kerkverlating zoals we eerder zagen. Deze neergang heeft tot gevolg dat een geloofsgemeenschap steeds meer samen 'gemaakt' moet worden. Dat gebeurt als mensen samen komen om stil te staan bij hun levensopdracht. Bezinning, verdieping, samen vieren en geloofscommunicatie houden het enthousiasme van Pinksteren levend, in kleine groep of in het grote geheel van parochie of parochieverband.

De missie blijft overeind. Dat is de uitdaging voor de 'gemaakte geloofsgemeenschap.' Het verhaal van God met mensen moet immers doorverteld worden. Het centraal stellen van de mens, zijn zoeken, ervaren, verlangen naar levenszin in ontmoeting en perspectief daagt de parochie uit nieuwe programma's en activiteiten te ontwikkelen. Daar kan leven en geloven gediend, geleerd en gevierd worden. Hier past de term gastvrijheid. 'De netten in de diepte' spreekt in dit verband over een missionaire parochie. Er doemen vragen op. Om in de sfeer van netten te blijven: Welke netten worden waar uitgezet? Door wie en waar wordt dit besproken en besloten? Waar raken de netten elkaar? Hoe? Biedt het grote vangnet aan alle netten plaats? Hoeveel ruimte geven netwerken elkaar? Hoe is te voorkomen dat zij elkaars netten beschadigen? De tijd is rijp om op weg te gaan naar 2010.

4.3. Op weg naar 2010

Het lijkt nog ver weg: 2010. Het aartsbisdom Utrecht weet echter dat de tijd voorbij vliegt en heeft de rugzak met de map 'Op weg naar 2010' gevuld.⁶⁶ De Utrechtse Bisdombraad toont zich een ervaren reiziger want de map is een losbladig systeem. Daardoor is het mogelijk om in de toekomst

⁶⁶ Aartsbisdom Utrecht 'Op weg naar 2010.' Utrecht. 2003.

bijlagen toe te voegen en zo vraag ik mij af: misschien te veranderen? Dat doe je immers op reis ook: je rugzak is goed gevuld en onderweg gebruik en verbruik je iets, je vult aan en je gooit overbodig geworden dingen weg. Onder het thema 'Inspiratie' bevinden zich in april 2004 de bijlagen 'Leven onder de belofte' en 'Wij doen het samen.' Het thema 'Organisatie' herbergt 'Het parochiesecretariaat', 'Het pastoraal team' en 'Begeleiding van het samenwerken van parochies en pastorale teams.' In deze laatste genoemde bijdrage is kort het doel van het veranderingsproces genoemd: allereerst wil het bisdom werken aan de opbouw van een geloofsgemeenschap die zelf meedraagt en meewerkt aan het pastoraat. Ten tweede wil men werken aan de vernieuwing van het parochiepastoraat door het missionaire karakter ervan te ontwikkelen. Voor beide doelen is een mentaliteitsverandering van de gelovigen nodig. Laten we een eindje meelopen met de Bisdombraad en eens horen wat ze vertelt. Onze oren zijn ook nu gespitst op 'missionair kerk-zijn.'

4.3.1. Op weg naar missionaire geloofsgemeenschappen

Samenwerken en profileren in het parochiepastoraat

Hiermee begint 'Op weg naar 2010.' In deze inleiding noemt de Bisdombraad de eerste lokale christengemeenschap in Jeruzalem een inspirerend voorbeeld voor elke geloofsgemeenschap, waar in de geschiedenis dan ook (Hand.4:29-35). Ook wij mogen er in zien wat we verlangen en waar we naar toe willen. En ook waarin we nog tekort schieten. In een tijd waarin ieders leefwereld steeds groter en het leven maakbaar lijkt te zijn, leven mensen in verschillende netwerken. Zo voldoen zij aan hun behoefte om gemeenschap te vormen. Dat geldt ook voor hun religieuze vragen. Parochies merken dat er vele soorten gelovigen zijn en even zoveel vragen. Dat levert kansen om te getuigen van het Evangelie en te groeien naar vitale geloofsgemeenschappen, zoals die eerste groep in Jeruzalem. Dat betekent allereerst missionair zijn en samen de verantwoordelijkheid dragen voor de Kerk en haar zending. En ten slotte in het parochiepastoraat samenwerken en profileren.

Onze missie is dat wat Jezus zegt: "Ga en maak alle volken tot leerling: doop hen in de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, en leer hun alles onderhouden, wat Ik jullie geboden heb" (Mt.28:19-20). Zijn geboden zijn: gezamenlijk bidden; de eucharistie, bron en hoogtepunt van het leven van de Kerk en de parochie, vieren; ons laten voeden door Gods Woord om het als vrijmoedige katholieken te kunnen verkondigen; solidair zijn met allen die tekort komen. Pas als wij zó als gelovige gemeenschap proberen te leven, zijn we in woord en daad oprechte getuigen. Dan

beseffen we dat we zelf soms ongelovig zijn en dat in een missionaire dialoog tekenen van God ook buiten ons zichtbaar kunnen zijn. We hebben 'ontmoetingen aan de grens.' Dat is de titel van een werkcahier, uitgegeven door de Pastorale Dienstverlening.⁶⁷ Laten we dat uit onze rugzak halen en er even in bladeren. Het werkcahier definieert missie als

*"De opdracht om je als kerk en als christen lokaal en 'globaal' op het spoor van de a(A)nder te begeven, gewetensvol en naar eigen vermogen, en in woord en daad te getuigen van Christus' blijde boodschap dat het leven sterker is dan de dood, dat bevrijding is aangezegd voor iedereen op deze wereld."*⁶⁸

'Ontmoetingen aan de grens' beschrijft eigentijdse pogingen om de missionaire opdracht vorm te geven. Men gaat er van uit dat de gelovige en de geloofsgemeenschap een bepaalde missionaire grondhouding hebben. En vervolgens dat deze grondhouding ingeoeffend moet worden en er dus een ontwikkeling is. Ook is er aandacht én voor de zingevingsvragen van de individuele gelovige en voor de vraag naar opbouw van de geloofsgemeenschap.⁶⁹ 'Ontmoetingen aan de grens' laat het begrip parochie los. Het bisdom houdt wel vast aan deze term. Er is direct connotatie met een plaatselijke geloofsgemeenschap en de parochiële structuur blijft gehandhaafd als uitvalsbasis en organisatorische kern. Aan de parochie is het om de eigen identiteit in beeld te hebben en uit te bouwen. Een pittige opgave omdat er veel soorten en maten gelovigen zijn! Die kiezen zelf een gelovige thuisplek, soms los van de parochie. Tegelijk biedt dit kansen aan de parochie om uit te groeien tot een ware missionaire gemeenschap.

Een missionaire grondhouding heeft twee aspecten. Het gaat allereerst om de ander: om het gaan naar die ander en om het ontvangen van die ander. Daarvoor is een ontvankelijke houding nodig. Een gast ontvangen is niet zo moeilijk als die zich aanpast aan jou. Maar wat als de ander écht anders blijkt te zijn? En ook: hoe is het om zélf gast te zijn? Een tweede aspect is het besef van de eigen identiteit. Het gaat er niet om de ander te overtuigen maar om te getuigen van wat het evangelie je als persoon te zeggen heeft. Unieke mensen doen dat elk op hun eigen manier en juist dát kan een geloofsgemeenschap heel rijk maken. Ieders talent wordt benut en men geeft ruimte aan het boekje van talenten dat de gemeenschap kleurrijk maakt. Bij een echte ontmoeting, bij wederzijdse betrokkenheid, zijn beide gesprekspartners nieuwsgierig: elk naar wat de ander ten diepste beweegt. Je wilt van elkaar leren. Missionair zijn

⁶⁷ Agterhoek H. en anderen: 'Ontmoetingen aan de grens.' Zeist. 2002.

⁶⁸ A.W. Pagina 13.

⁶⁹ A.W. Pagina 6.

betekent het gesprek aangaan vanuit nieuwsgierigheid en wederzijds respect.

Deze missionaire grondhouding kunnen we leren in de catechese, voeden in de liturgie en uiten via de diaconie. Steeds opnieuw is Jezus Christus ons voorbeeld hoe wij zelf en de ander elkaar steeds meer recht op bestaan en zin van bestaan geven. Hij geeft ons zijn zending. Hij roept ons op om intensief contact te maken met de samenleving. Want dan heeft de Kerk, de geloofsgemeenschap toekomst en ontdekt zij de inhoud van haar missionaire opdracht.

Laten we terug gaan naar de map 'Op weg naar 2010'. Hierin wordt overigens enkele keren verwezen naar 'Ontmoetingen aan de grens.'

De geloofsgemeenschap bestaat uit allemaal geroepen mensen, die samen Kerk zijn. De verscheidenheid aan gaven maakt het mogelijk dat ieder op een eigen manier kan meewerken aan de gemeenschappelijke opdracht, de missie van de Kerk. Hoe gelovigen dat moeten leren? De geboden zijn helder: bidden, vieren en luisteren naar Gods woord.

Sámen ervaren gelovigen gemeenschap en verbondenheid. Zij kunnen elkaar tot steun zijn in het vertrouwen dat God ieder bij naam kent en dat verder vertellen, elk op de eigen plaats in de samenleving. Dat is de missie!

Missionair betekent Christus en zijn Evangelie bij mensen van onze tijd brengen. Dat kan alleen door samen te werken. Het bisdom roept daarom personen en parochies op om samen te gaan en samen te werken in parochieverbanden en pastorale teams. Aan parochies is de vraag de eigen identiteit en de sterke kanten in beeld te brengen en verder te ontplooien. Ook wordt in overleg bekeken welke parochie welke nieuwe missionaire activiteiten ontwikkelt. Dit alles met het doel krachten te bundelen en zo met elkaar dienstbaar te zijn aan het geheel.

Het pastoraal team is gezamenlijk verantwoordelijk voor het hele pastoraat, waarbij iedere professional een eigen specialisme heeft. Het bisdom noemt dat een profiel. Ook voor het pastorale beleid in een parochieverband en voor de uitvoering daarvan zijn de pastorale professionals gezamenlijk verantwoordelijk. In alle opzichten gaat het dus om samen doen! Daarover gaat de volgende paragraaf.

4.3.2. Wij doen het samen

Deze titel geeft vicaris-generaal Rentinck aan de inleiding die hij op 25 januari 2003 uitsprekt. Hij gaat in op het woord 'samen.' Pas sámen is de mens geschapen naar Gods beeld en gelijkenis. God is immers een

liefdesgemeenschap van Vader, Zoon en Heilige Geest. Die verbondenheid deelt God met mensen in zijn Zoon. Jezus geeft ons zijn ideaal door: alle mensen samen met Hem in het Vaderhuis. Het teken van het Laatste Avondmaal drukt zijn verlangen uit en is tegelijk een belofte van altijdurende verbondenheid. Twee termen gebruiken de eerste christengemeenschappen voor hun samen-zijn met God en met elkaar: *communio* en *shaloom*. Met dit woord 'vrede' begroet Jezus als de Opgestane, zijn leerlingen. Hij herstelt zo de relatie met hen. Ze hadden hem immers bijna allemaal in de steek gelaten. Jezus vraagt van ons om elkaar te vergeven. Hij stuurt ons bovendien aan het einde van de Eucharistieviering weg met de woorden: 'Gaat nu allen heen in vrede.' Dat is de opdracht, de zending, de missie voor ons allemaal. De vicaris zegt het: "We moeten missionair zijn."⁷⁰ Voor de 20% van de katholieken die regelmatig in de kerk komen, maar ook voor de andere 80% en voor de mensen die nooit bij een kerk hoorden.

Jezus stuurde de leerlingen nooit alleen op pad. Daarom vraagt het nieuwe missionaire pastoraat om samenwerken en samen doen. Op weg gaan dus met de belofte dat Jezus zich ergens onderweg zal laten ontmoeten. Hij vraagt om te bidden dat wij de roeping om te getuigen van ons geloof, steeds beter verstaan. Bij onze opdracht om te missioneren gaat het erom de ontvangen vrede in ons hart te bewaren; dat je durft vertrouwen dat God je bij naam kent. Dat vertrouwen op een belofte is belangrijker dan succès.

4.3.3. 'Leven onder de belofte'

Onder deze titel zoekt de Bisdomraad naar wat ons als gelovige mensen, als Kerk, inspireert. Essentieel is de Kerk een droom en heeft zij een droom: mensen door God bij elkaar geroepen, blijven onderweg in groei en krimp, zoeken naar nieuwe uitdagingen door eigentijdse eisen en vragen. Kortom: Kerk is altijd een gemeenschap in wording, onderweg. Het bisdom wil aansluiten op de religieuze vragen die nú leven in de samenleving en zet daartoe beleid uit. De vorming van parochieverbanden en geprofileerde pastoresteams zijn bedoeld om missionair en vernieuwend pastoraat kans van slagen te geven. Discussie over beleid gaat gepaard met antwoorden zoeken op gemeenschappelijke fundamentele vragen. Daar hoort bij de vraag naar de missie.

De Bisdomraad noemt als kern van de missie van de Kerk: goddelijke humaniteit. Zij bedoelt daarmee de door God verlangde humaniteit samen met de naar God verlangende humaniteit. Aan de hand van het verhaal van de lamme zoals het Evangelie naar Lucas (Lc. 5:17-26) het vertelt,

⁷⁰ Rentinck J. 'Wij doen het samen.' 25 januari 2003.

volgt de uitleg. Ik vat dit hier samen. Nieuwe ingangen moeten wij zoeken en daarbij inventief en daadkrachtig zijn. En vertrouwen hebben dat de 'lammen' van onze tijd goeds mogen verwachten vanuit onze gemeenschap en van God. Wij moeten de voorwaarden scheppen en hen ruimte geven. Zo draagt de gemeenschap het pastoraat. Maar er kunnen weerstanden zijn. We nemen die weerstanden serieus als we ze toetsen aan het kerndoel: God wil dat mensen gezond door het leven gaan. Tegelijk wil ook ieder mens dat. Iedereen wil immers leven in een humane wereld. Maar wij beseffen steeds tekort te schieten in medemenselijkheid; wij zijn lam, ziek.

De Kerk biedt ons de plek om onze ziekte onder ogen te zien. Wij mogen daar bevrijdend met onszelf en met elkaar omgaan. Genezing mogen wij er vinden en zo kan steeds opnieuw de goddelijke humaniteit in ons tot bloei komen.

Na zijn genezing gaat de lamme terug de straat op, waar hij vandaan kwam. Zo is onze opdracht: breng de samenleving de Kerk in en neem de Kerk mee de straat op. Dat betekent dat de geloofsgemeenschap zich laat raken door wat in de samenleving is aan pijn, onrecht, armoede en verdriet. Juist omdat gelovigen zichzelf ook zien als kwetsbare mensen, op zoek naar heil en genezing. Dan is Kerk op haar best, leeft zij onder de belofte: iedereen mag gezond door het leven gaan. In zo'n gemeenschap ontstaan aanstekelijke initiatieven. Dan willen mensen zich wel laten uitnodigen of eens mee komen doen.

De vraag: 'Is er leven onder de belofte?' nodigt uit om te zoeken naar hoe dat kan: Kerk in de samenleving zijn én samenleving in de Kerk zijn. De voorwaarden moeten geschapen worden in de organisatie. Het bisdom is daar al langer mee bezig. Zo verscheen in 2001 de nota: Profileren in het pastoraat. Van het pastoresteam mag verwacht worden dat het daadkrachtig, inventief, gelijkmatig, zorgvuldig, gelovig en bescheiden de geloofsgemeenschap begeleidt op zoek naar genezing, in het perspectief van de goddelijke humaniteit. Het bisdom wil het team zó inrichten dat het maximaal is toegerust om de missionaire innovatie van het pastoraat gestalte te geven. Daar hoort aandacht bij voor kerkopbouw, liturgie, diaconie en catechese.

Via catechese ontstaan de voorwaarden waarin het mogelijk is dat mensen van nu in gesprek komen met de Bijbel en de Traditie. Dat er sprake is van een échte ontmoeting waarin ze hun ervaringen durven toetsen aan de belofte van goddelijke humaniteit.

De diaconie houdt voortdurend actueel dat het altijd gaat om bondgenootschap en om respectvolle nabijheid met de mens in welke nood dan ook. Pas als de helper zijn kwetsbaarheid erkent en hulp wil

aanvaarden ontstaat er wederkerigheid. Daarin licht iets op van de goddelijke humaniteit.

Liturgie is de ritualisering van deze wederkerigheid want zij ontsluit de ruimte waar God en mens elkaar kunnen raken. In de liturgie gaat het om ontvankelijkheid voor het geheim van de goddelijke beweging. Wij doodgewone mensen merken steeds daarin tekort te schieten. Door ons dat bewust te zijn verlangen wij naar heelheid: naar goddelijke humaniteit. Liturgie bemiddelt hierin.

Nog steeds gaan wij uit van de parochie als geloofsgemeenschap, van gelovige mensen die zich meer of minder sterk binden aan de plaatselijke geloofsgemeenschap. Maar er is in onze tijd ook een tendens om netwerken te vormen van kleine groepen mensen, die zó een plaats vinden om op een andere manier hun geloof te beleven. Het kan zijn dat zij maar af en toe een plek zoeken voor ontmoeting, waar zij hun ervaringen van het leven, zoals blijdschap, geluk, tekort en gebrokenheid voor God mogen brengen.

Een groot parochieverband kan uiteraard beter inspelen op de verschillende vragen en een gevarieerder aanbod doen dan een eenzame parochie. Ook zullen daar meer vragen boven komen en kunnen mensen gemakkelijker 'lotgenoten' treffen. De dynamiek van het seculiere leven in de 21^e eeuw vraagt van katholieken om daarin mee te gaan. Dat kan betekenen dat allerlei gelovige initiatieven komen en snel weer plaats maken voor nieuwe. Bij kerkopbouw gaat het er dan ook vooral om de aandacht te blijven focussen op de zorg dat iedereen die zoekt, die wil en die vertrouwt op de kracht van Gods Liefde, de kans krijgt om Hem te vinden en aangeraakt te worden.

'Het dak open' zoals de dragers uit het verhaal van de genezing van de lamme zo inventief een voorwaarde scheppen, stelt het bisdom op zoek naar hoe de samenleving in de Kerk en de Kerk in de samenleving komt. Het vormen van parochieverbanden zet het dak open. Het is schaalvergroting en dat roept altijd schaalverkleining op. Het parochiedak gaat er wel af, maar daarmee is het parochiehuis nog niet open! Vasthouden aan de organisatiestructuur van de parochie houdt het overzichtelijk en communicatief. De vorming van parochieverbanden, waarin gemiddeld 7 parochies samenkomen, zal daarop geen uitzondering worden. De vraag is of de Rooms-Katholieke Kerk zo creatief en machtig is om kleinschalige initiatieven te initiëren en een nieuwe manier van Kerk-zijn te bevorderen. Daaraan gekoppeld speelt de vraag wat al die initiatieven samenbindt en op de koers van de opdracht houdt. Laten we al die kleine geloofsgemeenschappen zien als trekkers. Zij zetten hier en daar hun tentje neer, blijven een poosje en gaan weer verder. Van belang is dat zij elkaar regelmatig ontmoeten. In de parochie dan zegt het

bisdom, in de eigen lokale samenleving. De zending is immers nog steeds dat de Kerk midden in de samenleving moet staan. Die komt binnen door het sociale en maatschappelijke leven van de gelovigen. Gelovigen nemen de belofte van een nieuwe wereld, Gods wereld, mee terug in de samenleving. Ideaal is dat zij dan vrijmoedig vertellen over de troost, bemoediging, vergeving en inspiratie die zij vinden in ons geloof, in onze Kerk.

Samenvatting

In het begrip missionair kerk-zijn vinden we het Latijnse woord missie terug. Het begrip zet de Kerk, als overkoepelende geloofsgemeenschap, elke kleinere groep en individuele gelovigen in beweging. Dat begint al in het Eerste Testament met God, die er wil er zijn voor alle mensen en daarom het Joodse volk een opdracht geeft. Jona aanvaardt die opdracht pas na enig gekrakeel.

Ook de apostelen, door Jezus zelf op weg gestuurd, moeten moeilijkheden overwinnen. Herhaaldelijk spoort Jezus hen aan om op weg te gaan en over zijn leven en dood te vertellen. Via de apostelen is de opdracht om te getuigen van het Evangelie bij de Kerk terecht gekomen. Zij mag zich spiegelen aan het enthousiasme dat de eerste christengemeenschappen uitstralen. Wij als gelovige mensen ook, want Kerk, dat zijn wij: Gods volk. Wij hebben een opdracht en tegelijk zijn we die opdracht: we mogen in ons doen en laten alvast laten zien, getuigen, waar we naar streven, waarvan we dromen, waarheen we op weg zijn: Het Rijk van God.

Eeuwenlang is de Kerk al onderweg en nog steeds zijn we er niet. Het gaat juist om het onderweg zijn, om te blijven dromen, om het ideaal. Dát is onze missie, onze opdracht. Elke tijd, elke cultuur heeft zijn eigen problemen, zwaktes, ziektes en onzekerheden. Getuigen van het Evangelie betekent midden in het leven van mensen staan: daar waar zij wonen, leven, zwak en ziek zijn, werken, ruziën en dromen. Dat vraagt van de Kerk, geloofsgemeenschappen en individuele gelovigen dat zij de samenleving open tegemoet gaan, oprecht geïnteresseerd en bereid tot dialoog. In een tijd en omgeving die gekenmerkt wordt door secularisatie, pluralisme, individualisering, en afnemend belang van traditie en gezag, stelt dat hoge eisen aan de spiritualiteit en de organisatie van de Kerk. Tegelijk daalt het aantal leden en het aantal professionele en vrijwillige werkers in het pastoraat.

De Nederlandse kerkprovincie zoekt oplossingen. Zij laat zich leiden door de slogan: missionair kerk-zijn. Dat betekent dat zij haar missie fundeert in de Bijbel en in de Traditie van de Kerk. Daarbij baseert zij zich op pauselijke documenten. De Kerkprovincie werkt aan een duidelijke beeldvorming naar buiten. Groot belang hecht zij aan het innerlijke leven van gelovigen en zoekenden. Door catechese probeert men mensen

bewust te maken van hun religieuze gevoelens en verlangens. Door het vieren van de sacramenten te bevorderen, vooral dat van de Eucharistie reikt de Kerk een bron en voedsel voor onderweg aan. Dat doet zij ook via andere vormen van liturgie. Men verwacht dat zo concreet mensen zich hun roeping bewust worden en de handen uit de mouwen steken om hun persoonlijke missie wáár te maken, hetzij in diaconale projecten of anderszins. Tegelijkertijd werken de verschillende bisdommen aan een reorganisatie. Zij verwachten door schaalvergroting hun aanbod te vergroten en zo aantrekkelijker te zijn voor meer mensen. Met schaalvergroting gaat altijd schaalverkleining gepaard. Bewust wil men inzetten op kleine groepen gelovigen om zo aan de eisen van deze tijd tegemoet te komen: netwerken, kort durende relaties en individualiteit. Het aartsbisdom Utrecht blijft niet achter. Men daagt parochiegemeenschappen uit om de verantwoordelijkheid voor het eigen pastoraat en ten opzichte van de Kerk te nemen. Er is groot vertrouwen in de werking van de Geest als het gaat om dialoog en samenwerking met andere christenen, creativiteit, durf, en bezinning op vormen van vieren in hun verhouding tot de Eucharistie. Persoonlijke bezinning en gebed, ook via non-verbale vormen mogen er zijn als de gemeenschap liturgie viert. Een geloofsgemeenschap is steeds meer een 'gemaakte' gemeenschap. De vanzelfsprekendheid van lokale samenhang is opgegaan in mobiliteit en vrije keuze van mensen om een eigen geloofsplek te zoeken. Dat vraagt van parochies gastvrijheid. Iedere groep moet immers ergens onder dak. Er doemt een spanningsveld op tussen het streven naar grootschaligheid en recht doen aan alle kleinschalige initiatieven. Toch zijn ze beiden missie en vormen van missionair kerk-zijn! Het gaat er juist om ruimte aan elkaar te geven, om mogelijkheden en voorwaarden te scheppen waarin ieder de unieke roeping kan ontdekken en wáármaken. Een missionaire grondhouding is fundamenteel: ontvankelijk en vrijmoedig getuigen! Deze basis staat garant voor het oprecht willen onderhouden van de geboden: bidden, vieren en dienen. Dan komt de Geest wel om mensen enthousiast te maken en als het hart er vol van is, loopt de mond vanzelf over.....

Hoofdstuk 3 De Thomasviering in De Liemers

Inleiding

Ligt in de voorgaande hoofdstukken de nadruk op theoretisch onderzoek, nu geven we het woord aan de praktijk. We gaan daarvoor naar een streek in het Oosten van Nederland: De Liemers. Op 22 maart 2003 vierden ruim 150 mensen in de Andreaskerk de eerste Liemerse Thomasviering. Hoe het allemaal zo gekomen is, vraagt u. Dat is precies waarmee dit hoofdstuk begint. Het vertreksein geeft de parochie in Zevenaar, een gewone geloofsgemeenschap of misschien toch ongewoon? We zullen zien. Een projectgroep onderzoekt allerlei zaken met betrekking tot Thomasvieringen. Deze projectgroep concludeert dat het kans van slagen heeft in De Liemers: Thomasvieringen. Daarom is nu een 'Werkgroep Thomasvieringen De Liemers' actief die jaarlijks drie Thomasvieringen voorbereidt. Deze werkgroep bekijken we vanuit de optiek van dit scriptieonderzoek. Dit hoofdstuk eindigt met een kijkje naar wat zo'n Thomasviering in de parochie teweeg brengt. Maar daarvóór vind u eerst een beschrijving van de Thomasviering in De Liemers. Als u erg nieuwsgierig bent mag u daar ook mee beginnen...

1. Zoals het was: de uitgangssituatie in Zevenaar

De parochie H. Andreas-Maria Koningin in Zevenaar vraagt zich in het voorjaar van 2002 af of zij wel aantrekkelijk genoeg viert. Diezelfde vraag speelt in de plaatselijke Hervormd-Gereformeerde kerkgemeenschap. Niet alleen in de eigen geledingen, ook binnen de Raad van Kerken en het pastoresconvent praten de beide geloofsgemeenschappen over hun zorgen omtrent: het vierden, de twijfelaars onder hun gelovigen en het bereiken van spiritueel zoekenden. Na een experimentele Thomasviering in 1998 kent kerkelijk Zevenaar deze vorm van vierden een beetje. Nu is de vraag of regelmatige Thomasvieringen iets voor Zevenaar kunnen zijn. In de parochie is op datzelfde moment een stagiaire actief die een opbouwproject zoekt. U begrijpt dat beide lijntjes elkaar kruisen en zo neemt in Zevenaar de Rooms-Katholieke parochie het initiatief voor de Thomasviering. Wat is dat voor een parochie die met zo'n oorspronkelijk protestants impuls aan de slag gaat, vraagt u zich misschien af. Daarom volgt nu een schets van deze gemeenschap van gelovigen, mensen, zoals u en ik, die samen onderweg zijn en daarbij proberen hun idealen te realiseren. U begrijpt dat het in deze tekening vooral gaat om ons onderwerp.

1.1. Een Liemerse parochie getypeerd

Háár ideaal verwoordt de parochie in het beleidsplan, 'Gaandeweg.'⁷¹ Zij streeft ernaar de levendigheid en de vitaliteit die de parochie kenmerken te behouden. Men wil de parochie niet alleen als vindplaats zien, maar ook als broedplaats, waar ruimte is voor creativiteit en vernieuwing. Liturgie is belangrijk voor mensen in de snel veranderende samenleving als bron van inspiratie. Daarbij erkent men de uitdaging op zoek te blijven naar nieuwe vormen van liturgie en daarbij het goede te bewaren. Deze openheid geeft in 2002 ruimte om op weg te gaan naar Thomasvieringen. De parochie kent twee vierplaatsen: de Andreaskerk en het steunpunt in de Hooge Bongert. Gemiddeld nemen 300 parochianen aan weekendvieringen deel.

Het beleidsplan geeft aan dat de parochie een plaats wil zijn waar mensen adem vinden om te leven. Men gaat uit van de gemeenschap van mensen, dát is parochie en daarom gaan alle parochianen samen de weg. Daarbij denken zij niet alleen in termen van maakbaarheid en in wat je allemaal zelf kunt organiseren. Een plaats te zijn waar je op adem kunt komen is iets dat je uiteindelijk geschonken wordt. Deze gave relateert maar het doel blijft: een vitale geloofsgemeenschap zijn. Dat is een gemeenschap die openstaat voor de samenleving en een missionair karakter heeft.⁷² Op de kaft van 'Gaandeweg' staat een citaat uit Handelingen 2:

"Zij legden zich ernstig toe op de leer der apostelen, bleven trouw aan het gemeenschappelijk leven en ijverig in het breken van het brood en in het gebed. Allen die het geloof hadden aangenomen, waren eensgezind en bezaten alles gemeenschappelijk. Dagelijks bezochten zij trouw en eensgezind de tempel, braken het brood in een of ander huis, genoten samen hun voedsel in blijdschap en eenvoud van hart, loofden God en stonden bij het hele volk in de gunst."

Door dit citaat toont de parochie dat zij zich laat inspireren door het voorbeeld van de oerkerk en de term Volk Gods, geïntroduceerd door het Tweede Vaticaans Concilie. Tegelijk is duidelijk dat de parochie zichzelf ziet als een gemeenschap van gelovigen. Deze theologische benadering houdt in dat de parochiegemeenschap zichzelf beschouwt als van God. Hij inspireert tot gemeenschap. Hij geeft hen zich in te zetten voor elkaar, te komen tot een wederzijds engagement. Het fundament van de parochiegemeenschap is hun geloof in het heil van God, Christus en de Geest en dit betekent dat parochie méér is dan een sociaal-culturele

⁷¹ Beleidsplan Parochies H. Andreas en Maria Koningin 1994-1999. 'Gaandeweg.' Zevenaar. 1994.

⁷² A.W. Pagina 3.

vereniging. Het is een gemeenschap van metgezellen in het geloof doordat zij gebaseerd is op interpersoonlijke betrokkenheid. Alle leden horen erbij, ook zij die niet tot de actieve kern behoren. Dit wijst minimaal op plaats voor gelovigen 'aan de rand'; misschien ook wel op belangstelling, zorg en gastvrijheid ten aanzien van hen.

In de inleiding noemt het beleidsplan die zaken waar het om moet gaan in de parochie: onderlinge verbondenheid en gelijkheid (Joh. 15), respect voor ieders talenten en het belang van eenheid in verscheidenheid (Kor. 12), zorg dragen voor elkaar (Hand. 2), openstaan voor vreemdelingen die ons pad kruisen (Gen.18 en Luc. 24), bemoediging om de uitdaging vol te houden gelovige te zijn in deze tijd (Mat.5).

Men maakt in het beleidsplan de indeling en de organisatie van de parochie ondergeschikt aan de wezenlijke zaken waar het om gaat in ons geloof: het gaat om mensen en het gaat om toekomst. Uit Gen. 18, het verhaal van Sara die op hoge leeftijd een kind krijgt, put men hoop op een toekomst.

De Zevenaarse parochie bestaat al sinds 1521. Historisch gezien past de Rooms-Katholieke Kerk in Nederland en daarmee samenhangend de parochie in Zevenaar in het ecclesiologische model van de volkskerk. Het is dan ook niet vreemd dat men kijkend vanuit systematisch oogpunt, opmerkt dat binnen de parochiegemeenschap pogingen worden ondernomen om die volkskerkelijkheid te revitaliseren. Dit blijkt uit het feit dat zowel doopsel als 1^e H. Communie op jonge leeftijd plaatsvinden. Bij het vormsel zijn kinderen zelden ouder dan 12 jaar. Men probeert kinderen en jongeren te betrekken bij de sociale gemeenschap die de parochie is door kinderwoorddiensten, gezinsvieringen, sacramentenvoorbereiding en deelname aan bisdomkampen en jongerendagen.

Het ritualistisch beleven van godsdienstigheid zie ik terug bij de zogenaamde kermismis in de ochtenduren op kermismaandag, een eucharistieviering in de openlucht tijdens het Landjuweel,⁷³ het rozenkrans bidden en een plechtig lof in de Mariamaanden, tijdens de bedevaart naar Kevelaer en de jaarlijkse ziekendagen. Ook de voorbereiding op de sacramenten en het vieren daarvan hoort er volgens velen 'gewoon' bij.

Met volkskerkelijkheid gaat gepaard het beeld van kerk als heilsinstituut. Men gaat ervan uit dat kerk haar ontstaan dankt aan de roeping en de zending van de elf (Mt. 28,19-20). Taak van de parochie is: haar leden op weg helpen op hun pelgrimstocht naar God door begeleiding, vermaning, bemoediging en alle vormen van pastorale en sacramentele

⁷³ Dit is een groots schuttersevenement. In 2002 organiseert de schutterij van Zevenaar dit.

dienstverlening. Concreet verwacht men van pastores dat zij deze taak voor hun rekening nemen. Met de hiërarchische structuur van de organisatie van de Kerk lijken parochianen geen moeite te hebben. Zij kennen gezag toe aan de bisschop, deken, pastores en parochiebestuur. Misschien heeft dit te maken met een bepaald Godsbeeld: God als de Almachtige. God als de Almachtige geeft mensen geen ruimte om macht te nemen. Een ander godsbeeld, God als de Schepper daagt de parochie meer uit zich te laten aanspreken door God om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het reilen en zeilen in de wereld ten einde het heil een beetje dichterbij te brengen.

In de parochie te Zevenaar zijn behalve de hierboven genoemde volkskerkelijke ook denominationele kenmerken duidelijk zichtbaar. De parochie past in de omschrijving van de denominatie zoals van der Ven die geeft.⁷⁴ Zij omvat niet alle leden van de maatschappij, vervult bij de gelovigen slechts enkele persoonlijke behoeften en is een maatschappelijke institutie naast andere. Er is een transformatieproces gaande van algemeen geldende geloofswaarheden, universaliteit, absoluutheid en exclusiviteit naar een pluriforme interpretatie van geloofswaarheden, uniciteit, inclusiviteit, dialoog en communicatie. Daarbij is een relativisering merkbaar van het religieus ritueel. Lid worden en blijven van de parochiegemeenschap gebeurt in vrijheid, maar er ligt wel grotere nadruk op persoonlijk commitment en engagement. Toch staat het vrijheidsbeginsel van de gelovigen voorop. Dit uit zich in de vrijwillige bijdrage van parochianen aan het parochieel vrijwilligerswerk, de actie Kerkbalans, liturgie en sacramenten. Over kwaliteit en inhoud van het geloof legt men niets op. De Kerk als omvattende institutie is ondergeschikt aan allerlei groeperingen binnen de Kerk. De nadruk ligt op dialoog en communicatie zowel intern als gericht op andere religieuze gemeenschappen binnen en buiten het christendom. Zo is er intensief contact met de Zusters van Julie Postel die in Zevenaar wonen en via de Raad van Kerken met andere christelijke gemeenschappen.

Normatief beschouwd past de parochie H. Andreas-Maria Koningin in de schets van de moderne denominatie. Zij past zich aan de verworvenheden van de moderne tijd aan en probeert in harmonieus evenwicht met andere instituties te overleven. De parochiegemeenschap bewaakt de eigen grenzen en doet hooguit algemene uitspraken over waarden en normen met betrekking tot die ander instituties. Kerkleden hebben grote vrijheid. Men streeft naar open communicatie en slaagt daar ook in middels de

⁷⁴ Van der Ven J.A. 'Ecclesiology in context.' Kampen 1993. Hoofdstuk 1.2. Pagina 35-51. Opgenomen in de reader Kerkopbouw 2002-2003 voor HBO Theologie en Levensbeschouwing aan Fontys te Amsterdam.

organisatiestructuur, in alle richtingen en op alle niveau's. Daarbij staat centraal dat het gaat om argumenten en om authenticiteit.

Uit het beleidsplan van de parochie valt op te maken dat het vormen van een kritisch-moderne denominatie het ideaal van de parochiegemeenschap is. Al staat vrijheid dan centraal, kerk zijn is zeker niet vrijblijvend! Er wordt opgeroepen tot het maken van een duidelijke keuze al hoeft die niet totaal te zijn. Men vindt dat kerk niet werkeloos aan de kant mag blijven toezien maar actief moet zoeken naar kansen om de nood van gemarginaliseerden en lijdenden te verlichten.

1.2. De kerkelijke context

Toen halverwege de jaren vijftig van de vorige eeuw in Zevenaar een tweede parochie werd gesticht met een eigen nieuw te bouwen parochiekerk kon men niet voorzien dat deze kerk in 2001 aan de eredienst zou worden onttrokken en afgebroken. De twee afzonderlijke parochies zijn in 1999 op bestuurlijk niveau samengevoegd tot de parochie H. Andreas-Maria Koningin. Zij maakt deel uit van een parochieverband van drie parochies, die samen de beschikking hebben over één pastoresteam bestaande uit drie pastoraal werkers. Per april 2003 hoort ook een priester bij het team. Er zijn gesprekken gaande met het nabij gelegen parochieverband Gelders Eiland (5 parochies) om de samenwerking uit te breiden.⁷⁵ Het pastoresteam zal in dit grotere verband werkzaam zijn. Schaalvergroting en profilering zijn termen die hier passen. De parochie brengt ideeën van het bisdom al in praktijk nog voor het beleidsplan 'Op weg naar 2010' verschijnt.

Een aantal activiteiten zijn parochieverband-breed georganiseerd. Elke pastoraal werkende is wijkpastor van een bepaalde wijk of parochie. Daarnaast is elk de deskundige en eerst-verantwoordelijke voor een bepaald werkveld in het parochieverband: Men werkt geprofileerd. Tegelijk is er aandacht voor behoud en vorming van kleinere geloofsgemeenschappen: de parochies en in de stad Zevenaar de wijken. Ook hier blijkt het bisdombeleid al toegepast nog voor het is vastgesteld!

Tot op heden behartigt een stuurgroep de belangen van het parochieverband maar heeft elke parochie een eigen parochiebestuur. In het Zevenaarse bestuur hebben onder andere zitting vertegenwoordigers van de vier beraden: catechese, diaconie, liturgie en gemeenschapsopbouw. Elk beraad omvat een aantal relevante werk- en/of studiegroepen, waarvan afgevaardigden enkele keren per jaar bij elkaar komen. Een van de taken van elk beraad is jaarlijks een open parochie avond te organiseren. Door deze structuur zijn de diverse

⁷⁵ In april 2003 is het parochieverband Zevenaar/Gelders Eiland een feit.

communicatielijnen kort en overzichtelijk. Beleidsvoornemens worden in de beraden gemaakt en ook uitgevoerd.

Om in beeld te krijgen wat er allemaal gebeurt in de parochie start in het werkjaar 2001-2002 een drie jaar durend experiment. De activiteiten van elk werkveld worden in kaart gebracht. Men hoopt zo een overzicht te krijgen van alles wat er te gebeuren staat en tevens wanneer dit aan de orde is. Dit alles is verzameld in een jaarplan. Hierin zijn eerst beleidsvoornemens verwoord, vervolgens per werkveld de prioriteiten aangegeven en tot slot per werkveld de activiteiten met de daarbij behorende begroting. Jaarlijks evalueert men dit en stelt een en ander vervolgens bij.

De wijze van parochie-organisatie maakt concreet zichtbaar dat men streeft naar openheid op alle fronten. Ook het parochieblad draagt daaraan bij. Men toont een gemeenschap te vormen, waarin ieder recht van spreken heeft. Tevens doet dit een beroep op gelovigen om verantwoordelijkheid te nemen voor het onderhoud en de opbouw van die gemeenschap. Zo'n 450 parochianen voelen zich hierdoor aangesproken en zijn als kerkelijk vrijwilliger actief.

Via de Raad van Kerken onderhoudt de parochie contacten met andere religieuze gemeenschappen in Zevenaar, met name met de Hervormd-Gereformeerde kerkgemeenschap. Er is een gezamenlijk programma voor vorming en toerusting. Het werkjaar 2000-2001 is 'catechetisch jaar' in beide gemeenschappen en kent enkele gemeenschappelijke activiteiten waaronder een oecumenische theaterviering. De groepen 'Vrouw en kerk' en 'Vrouw en geloof' komen maandelijks samen en nodigen regelmatig andere vrouwen uit voor geloofsgesprek. Een oecumenisch liturgische werkgroep verzorgt jaarlijks vieringen: twee doopvieringen; vieringen in het kader van de Vredesweek en de gebedsweek voor de eenheid van de kerken; in de Goede Week vieringen op Witte Donderdag, Goede Vrijdag en de Paaswake; tijdens de 40-Dagentijd zijn er gezamenlijke momenten van bezinning, gebed en maaltijd; op eerste Pinksterdag is een druk bezochte oecumenische jazz-gospelviering een van de hoogtepunten van het vier dagen durende Zevenaarse jazzfestival. De oecumenische vieringen zijn afwisselend in de kerkruimtes van beide gemeenschappen. In elke viering is een voorganger uit de Hervormd-Gereformeerde en een uit de Rooms Katholieke geloofsgemeenschap actief. Pastores en dominees ontmoeten elkaar jaarlijks twee keer als pastoraal werkenden in het pastoresconvent.

Ook ten behoeve van het pastorale en liturgische werk in het ziekenhuis, het verpleeghuis en de diverse verzorgingshuizen ontmoeten katholieken en protestanten elkaar regelmatig.

1.3. De Maatschappelijke context

De parochie H. Andreas-Maria Koningin is nauw verbonden met de lokale gemeenschap van Zevenaar, die van oudsher katholiek is. Ongeveer 40% van de Zevenaarders is parochiaan. Op 1 mei 2002 zijn van de 11308 parochianen er 6548 in de leeftijd tussen 20 en 60 jaar. Dit is de leeftijdscategorie waarop de Liemerse Thomasviering zich vooralsnog richt.

De gemeentelijke wijkindeling is de basis waarop de parochie haar wijken heeft ingedeeld. De gemeente wil wijkbeheer vorm geven. Daarmee bedoelt de gemeente dat zij samenwerkt met de bewoners van een wijk om de leefbaarheid van hun leefomgeving op peil te houden of te verbeteren. Drie sleutelwoorden zijn daarbij van belang: bewonersinzet, vraaggericht werken en samenwerking. Er zijn daarvoor vanaf 1 juli 1999 wijkbeheerders aangesteld. Zo is de gemeente herkenbaar in de wijk. De parochie sluit daarbij aan. In elke wijk is een parochiële wijkwerkgroep actief, die samen met de wijkpastor de pastorale taken dicht bij huis, in de wijk, vervult. Zo streeft de parochie naar herkenbaarheid in de buurt van mensen, in hun woonomgeving.

Door aanwezig te zijn bij openbare gelegenheden is de parochie een duidelijk aanwezige institutie. Zo verleent zij medewerking aan de jaarlijkse 4 mei-viering, is in het Filmhuis regelmatig een gesprek over een actuele film en doet de parochie mee aan de multiculturele markt en het jaarlijkse vrijwilligersfestival. Ook bij acties als de jaarlijkse kledinginzameling voor Roemenië en het straten opruimen is de parochie actief. Voorop staat een open communicatie met andere instituties zoals de politiek en het onderwijs.

De parochie neemt haar maatschappelijke taak serieus. Dit blijkt onder andere uit het werk dat Caritas doet en de bemoeienis met de stichting Hadal.⁷⁶ Er zijn contacten met niet parochie-gebonden groepen, zoals de plaatselijke Vincentiusvereniging en de WAO-belangenvereniging. Ook is maandelijks Amnesty International te gast in de kerkruimtes. De Andreaskerk staat open voor andere evenementen, zoals concerten van het Liemers mannenkoor en de al genoemde jazz-gospelviering met Pinksteren.

De stad Zevenaar vervult in de Liemers in meerdere opzichten een streekfunctie, onder andere door het streekziekenhuis en het verpleeghuis, de coöperatieve huisartsendienst, op cultureel gebied, en door het voortgezet onderwijs. Ook is er een nog steeds groeiend

⁷⁶ De Stichting HADAL geeft hulp aan dakloze asielzoekers in de Liemers.

industrieterrein. Het winkelaanbod is zó dat mensen niet naar verderaf gelegen steden als Arnhem en Doetinchem hoeven te reizen.

Het is dan ook niet vreemd dat Zevenaar na de Tweede Wereldoorlog te maken krijgt met het verschijnsel urbanisatie. Met name in de jaren tussen 1960 en 1980 is Zevenaar een groei-kern. De laatste jaren is echter een daling van het inwonertal merkbaar: 10% tussen 1992 en 2002. Vooral jonge mensen trekken weg om elders te studeren en/of te werken. Niet alleen de stad Zevenaar, maar de hele Liemers dreigt een 'vergrijsd slaapgebied' te worden.⁷⁷ Ongeveer hetzelfde beeld toont de parochie: vrijwilligers zijn ouder en er is onder andere een dalend aantal kerkbezoekers, communicanten, vormelingen, kerkelijke huwelijken en avondwakes. Het aantal uitgeleidevieringen daalt heel licht. Nabestaanden kiezen steeds vaker voor een andersoortige viering in het crematorium of uitvaartcentrum. Jonge mensen zijn minder betrokken bij de gemeenschap.⁷⁸

Om alle streekvoorzieningen in stand te kunnen houden streeft de gemeente naar een inwonertal van 30.000 in het jaar 2015. Men is zich er van bewust dat een groeiend aantal inwoners ook problemen met zich mee brengt. Er dreigen botsingen te ontstaan tussen culturen. Inwoners, terugkerende oud-inwoners en nieuwkomers verschillen in leefstijl, kapitaal, mobiliteit en afkomst. Onderzoek wijst uit dat boeren en burgers minder begrip voor elkaar hebben dan voorheen. Nieuwkomers uit de randstad worden met argusogen bekeken. De problemen zijn nog niet alarmerend maar er moet nu iets gebeuren om het niet uit de hand te laten lopen. De eerdere urbanisatie bracht al de daarbij horende kenmerken met zich mee: dat sociale relaties primair worden onderhouden op basis van functionaliteit, dat het gezin wordt teruggebracht tot haar kernfuncties en dat andere sociale verbanden verliezen aan betekenis. Zo is er minder sociale controle waardoor mensen sociaal onworteld raken en anoniemer worden waardoor zij vervreemden van de samenleving en daar wantrouwend tegenover gaan staan.

Desondanks zijn in de Liemers sterke punten: veiligheid, tradities, duidelijke identiteit, rust, groen, ruimte en een bloeiend verenigingsleven. Als zwakke punten gelden onder andere de moeilijkheden bij de werving van vrijwilligers, dat er geen hoger beroepsonderwijs of universiteit is en dat er weinig kans is op plattelandsvernieuwing. Hierdoor zal op den duur

⁷⁷ Deze gegevens zijn gebaseerd op:

1. Rapport opgesteld in opdracht van de Reconstructiecommissie Achterhoek en de Liemers. 2002.

2. Statistisch Zakboek van de Gemeente Zevenaar. Juni 2000.

⁷⁸ Dit blijkt uit statistische gegevens die het parochiesecretariaat van de parochie H.Andreas-Maria Koningin beschikbaar stelde.

de landbouw in de regio verdwijnen. Nu al zoeken agrariërs andere bestaansmogelijkheden. Onder meer door een camping of horecagelegenheid te beginnen.⁷⁹

Zoals de gemeente de dreiging onderkent van afnemende vitaliteit zo doet de parochie dat ook. Daarom zoekt zij naar initiatieven die de gemeenschap leefbaar houden, verder opbouwen en de vitaliteit bevorderen. Het beleidsplan 'Gaandeweg' zegt daarbij uitdrukkelijk: "Een vitale geloofsgemeenschap zal ook een missionair karakter moeten hebben."⁸⁰ De geloofsgemeenschap in Zevenaar denkt daarbij tevens aan eigentijdse vormen van liturgisch vieren. Dit ziet men als een aanbod waar mensen stil kunnen staan bij hun vragen, twijfels en ervaringen in relatie tot God en tot de zin van hun bestaan. De tijd is rijp voor onderzoek of de Thomasviering het antwoord is op de situatie in Zevenaar. Hoe dat verloopt leest u in de volgende paragraaf.

2. Zoals het gaat: onderweg naar de Thomasviering

2.1. Onderzoeksvraag

Uit de oriënterende fase blijkt voldoende aanleiding om te besluiten tot nader onderzoek naar de mogelijkheden van Thomasvieringen in Zevenaar. Van meet af aan is duidelijk dat het om oecumenisch vieren zal gaan. Uit zorg om eigen leden, twijfelaars en zoekenden een aansprekende vierplek te bieden bundelen de christelijke gemeenschappen hun krachten. De ander staat hierbij voorop, zoals dat hoort in een missionaire geloofsgemeenschap.

2.2. Projectgroep

In de maanden september tot en met december van 2002 verricht een projectgroep het onderzoek naar mogelijkheden om in Zevenaar in oecumenisch verband Thomasvieringen aan te bieden.

De stagiaire in de parochie werft de vijf andere leden van de projectgroep onder katholieke en protestante min of meer kerkbetrokkenen van diverse maatschappelijke achtergronden. Op één persoon na zijn zij niet actief als kerkelijk vrijwilliger. Voor elk projectgroeplid geldt dat zij levenservaring heeft en zich kan inleven in ervaringen en gevoelens van anderen. Men benadert elkaar met respect. Belangstelling voor de ander is oprecht. Dit blijkt keer op keer tijdens de bijeenkomsten die starten met een persoonlijk rondje. Daarop volgt een moment van bezinning. Ruimte voor

⁷⁹ Rapport opgesteld in opdracht van de Reconstructiecommissie Achterhoek en de Liemers. 2002.

⁸⁰ Beleidsplan Parochies H. Andreas en Maria Koningin 1994-1999. 'Gaandeweg.' Zevenaar. 1994. Pagina 3.

eigen geloofsvragen en twijfels, de afwisseling in de wijze waarop en het geloofsgesprek zijn hierin essentieel.

De projectgroep heeft kwaliteiten in huis op het gebied van eredienst en liturgie, catechese, muziek en zang, bestuur en juridische zaken. Kritisch lezen, het verwoorden van zaken en het op schrift stellen daarvan is voor niemand een probleem.

Tijdens de onderzoeksfase wordt de projectgroep een op elkaar betrokken geloofsgroep. Er is ook groeiende belangstelling voor wat in de eigen en in de andere Kerk(gemeenschap) gebeurt.

Men houdt zich aan afspraken en toont bereidheid om actief deel te nemen aan de taken binnen de projectgroep. Daarbij groeit eigen initiatief. Als voorbeeld daarvan noem ik de met regelmaat verschijnende Nieuwsbrief en de kopij voor de diverse kerkelijke bladen, verzorgd door een projectgroeplid. Het blijkt aan te spreken: gevraagd worden om je voor bepaalde tijd en een duidelijke opdracht in te zetten. En dat het daarbij gaat om je persoonlijke talenten en motieven. Juist dat je hierop wordt aangesproken daagt uit en biedt de kans om je zelf verder te ontplooien.

Belangrijk gevolg is dat de projectgroepleden later bereid blijken te zijn om zelf mensen te benaderen voor de werkgroep en anderen te enthousiasmeren voor Thomasvieringen. Zij geven wat zij als zeer waardevol hebben ervaren in de projectgroep concreet via een tekst in een mooi doosje door aan de werkgroep: de missie gaat dóór...

2.3. Onderzoeksrichting

Het onderzoek richt zich enerzijds op de Thomasviering: wat is dit precies, hoe organiseer je zo'n viering, wat komt er allemaal bij kijken. U hebt de Thomasviering leren kennen in hoofdstuk 1. Lang niet alles wat daar beschreven is, krijgt de projectgroep in die korte periode van onderzoek boven water. Wat zij vooral opmerkt is dat elke geloofsgemeenschap een eigen Thomasviering ontwikkelt. Zij ontdekt ook dat het een dynamisch proces blijft: van vieren, evalueren, opnieuw een Thomasviering en evaluatie daarvan, enzovoort.

Anderzijds richt de projectgroep zich op min of meer trouwe kerkgangers, op wat zij ervaren, missen en graag willen beleven tijdens een christelijke viering. De goede missionaire bedoelingen ten spijt, maar het blijkt in zo'n kort tijdsbestek niet mogelijk om mensen aan de rand van geloof en kerk te bereiken. Men ontmoet hen wel bij scharnierpunten in het leven zoals geboorte en dood en bij evenementen als een jazz-gospelviering, een kermismis en schuttersviering. De projectgroep verwacht dat goede publiciteit en mond-op-mond reclame te zijner tijd nieuwsgierigheid wekt, als mensen tenminste zoekende zijn. Datzelfde geldt voor diegenen die geen enkele gelovige of kerkelijke achtergrond of interesse hebben.

2.4. Methodes

De projectgroep gebruikt verschillende methodes van onderzoek. Zij observeert en analyseert. Ook voeren de leden van de projectgroep interviewgesprekken met verschillende gemeenteleden, parochianen en werkgroepen. Verder leggen zij hun oor te luisteren bij evaluatieve opmerkingen na kerkdiensten. En ook op de open parochie avond georganiseerd door het Beraad Liturgie, met als thema: 'Vieren wij aantrekkelijk genoeg?' De evaluatiebijeenkomst van die avond wonen zij bij. Tevens bestuderen zij de uitslag van het onderzoek dat de Hervormde-Gereformeerde kerkgemeenschap in 2000 op het gebied van kerkdiensten organiseerde. Zij bekijken de sociale en kerkelijke kaart en de gegevens uit de oriëntatiefase van het voorjaar van 2002.

Projectgroepleden bezoeken Thomasvieringen in andere plaatsen, zoals Amersfoort en Arnhem. Zij kijken naar de videoband met opnames van een Thomasviering in Helsinki. Maar vooral van belang zijn de gesprekken met Thomaswerkgroepen her en der in het land, zoals uit Amersfoort, Rotterdam, Leiderdorp en Arnhem. De projectgroep nodigt een afvaardiging van de werkgroep uit Arnhem uit voor een diepgaand gesprek. Aandachtspunten daarin zijn onder meer: valkuilen onderweg naar Thomasvieringen, werven en vaardigheden van de werkgroep, het op de hoogte houden van allerlei geledingen in de kerkelijke gemeenschappen, inbedding van de Thomasviering, keuze van de gebedsmogelijkheden tijdens de Heilige Chaos, de functie van muziek en zang in de viering, de Agapèviering, financiering en het benaderen van artiesten en muzikanten.

2.5. Publiciteit

Gaande het onderzoek houdt de projectgroep parochianen, gemeenteleden en andere geïnteresseerden op de hoogte door het uitgeven van een Nieuwsbrief, artikelen in de kerkelijke bladen en vooral door veel er over te praten met anderen. Open en heldere communicatie geeft alle geledingen, van gewone parochiaan tot lid van parochiebestuur, van werkgroep eredienst tot kostersoverleg, van kindernevendienst tot wijkbezoekersgroep de gelegenheid om mee te denken en langzaam toe te groeien naar de Thomasviering.

Uit de uitnodiging om mee te werken aan het lokale radioprogramma: 'Kijk op de samenleving,' blijkt dat het project ook buiten de kerkelijke gemeenschappen belangstelling geniet.

Een groeiend aantal Zevenaarders bezoekt in die tijd de Arnhemse Thomasvieringen.

De publiciteit, de oecumenische samenwerking, het traject dat de parochie H. Andreas-Maria Koningin gaat op weg naar het grotere parochieverband, dat méér zaken regionaal georganiseerd zijn en de lessen die de

projectgroep leert van andere Thomasgroepen, maakt de Thomasviering al snel van een Zevenaars tot een Liemers gebeuren.⁸¹

Als een nadeel van alle publiciteit ervaart de projectgroep de druk om alvast een experimentele fase met Thomasvieringen in de Liemers te beginnen. Zij laten zich echter niet uit het veld slaan en houden vast aan de afgesproken periode van gedegen onderzoek. Wel bieden zij op verschillende momenten en plaatsen door zogenaamde try outs de mogelijkheid om alvast iets te ervaren van een Thomasviering.

2.6. Onderzoeksresultaat

De projectgroep ontdekt dat in de Rooms-Katholieke en Hervormd-Gereformeerde Kerkgemeenschap nogal wat kritiek is op aangeboden vieringen. Als het meest lastig, vervelend, ongewenst, belemmerend en problematisch ervaren mensen vieringen die niet aanspreken door: woordkeus, zinsbouw, moeilijk te begrijpen, preek/overweging te lang, te moeilijk, keuze van liederen, muziek en koor, statisch geheel, geen interactie, niet mee kunnen/mogen doen, te weinig gevoel van betrokkenheid, weinig ontspanning, saaiheid, altijd hetzelfde, lang stil zitten, tijdsduur, weinig experimenten, hoogkerkelijkheid, tijdstip van vieren, kerkruimte, sfeer, ongezelligheid, onrust en rommelig.

Ook noemen mensen hun zorgen met betrekking tot het vieren: het is moeilijk om weer naar een viering te gaan als je al lang niet meer geweest bent, over kinderen die steeds verder af raken van kerk en geloof en geloofsgemeenschap, kleinkinderen die niet meer ervaren wat geloven is, die er niet meer over/van horen, die niet meer in de kerk komen, het dalende aantal kerkbezoekers, kerkbetrokken mensen en vrijwilligers, de gemeenschap die geleidelijk aan grijs en moe wordt, dat geloof is geworden tot een fragment in het leven, dat de gemeenschap steeds minder energie over houdt om een missionaire gemeenschap te zijn.⁸²

De Thomasviering is een goede aanvulling op het oecumenisch vieringenaanbod stelt de projectgroep. Haar argumenten zijn de volgende: Thomasvieringen doen een aanbod aan iedereen die volgens de christelijke traditie op eigen wijze wil vieren. Zowel bij de voorbereiding als bij het vieren is ruimte geven aan ieders eigenheid bij het zoeken naar God het belangrijkste uitgangspunt.

⁸¹ Een kwalitatief goede Thomasviering doet een rijk aanbod. Dat stelt hoge eisen aan de organisatie ervan. Hoe groter het 'doelgebied', hoe meer kans dat verschillend getalenteerde mensen zich willen engageren. Een theologisch argument in deze is bovendien dat een grotere gemeenschap ook enige 'zorgplicht' heeft ten aanzien van kleinere gemeenschappen, waarin immers minder mensen het liturgische en pastorale draagvlak vormen.

⁸² Lemmen-Vliegen E.B.W. 'Werkplan Thomasvieringen.' Onderdeel A. Deel 2. Westervoort. 2003. Pagina 4.

Het begrip gastvrijheid hangt daar nauw mee samen. Tijdens het vieren mag je heel actief meedoen, maar ook als 'toeschouwer op de achterste rij' aanwezig zijn.

De vieringen worden in een groep voorbereid. Dit verhoogt de betrokkenheid en zal hopelijk voorkomen dat het taalgebruik, de zinsbouw, de liedkeuze en muziek te moeilijk en te afstandelijk zijn.

De specifieke kenmerken van Thomasvieringen zullen zorgen voor een dynamisch geheel waarin interactie mogelijk is, voor wie dat wenst en bieden de mogelijkheid om in beweging te komen.

Omdat in een Thomasviering veel te zien, te doen en te beleven valt, zullen begrippen als saaiheid, weinig experimenten en ontspanning, altijd hetzelfde, tot het verleden behoren.

Thomasvieringen voegen een nieuwe vorm van vieren toe aan het oecumenische vieringenaanbod en breiden het aantal oecumenische vieringen in Zevenaar uit.

De projectgroep gaat ervan uit dat Thomasvieringen iedereen, die op christelijke wijze wil vieren iets te bieden hebben. Dat zijn kerkbetrokken mensen die regelmatig een viering meemaken en die af en toe behoefte hebben aan een andere manier van vieren. Het zijn jongere mensen die wat meer dynamiek en interactie in de viering zoeken. Het zijn mensen die niet zo goed raad (meer) weten met kerkelijke tradities en die op hun eigen manier God willen zoeken om troost en bemoediging te kunnen vinden of om hun dankbaarheid uit te spreken.

In de uitgangspunten van Thomasvieringen ziet de projectgroep voldoende basis. Deze zijn uitvoerig beschreven in Hoofdstuk 1.

2.7. Onderzoeksconclusie

De projectgroep beveelt voor Zevenaar en omstreken de Thomasviering aan in een frequentie van drie keer per jaar, omdat zij verwacht mensen zo een gelegenheid te bieden stil te staan bij hun vragen ten aanzien van geloof en leven. Aan hen die zoeken naar de zin van hun leven en naar mogelijkheden om door God aangeraakt te worden, biedt de Thomasviering daartoe een gelegenheid. Deze vorm van vieren kan tegemoet komen aan bepaalde verwachtingen van min of meer trouwe kerkgangers.

Het doel is: vanuit de christelijke geloofsgemeenschap zowel kerkbetrokken mensen als minder of niet kerkbetrokkenen ruimte, plek en tijd bieden om hun geloof te vieren op een wijze die op hun levenswijze en levenservaringen aansluit. Daarbij beveelt de projectgroep aan om een uitnodigende kerk te zijn waarin iedereen welkom is zoals hij/zij is, met alle vragen en twijfels die hij/zij meebrengt. Ieder mag zoeken naar contact met God op een eigen manier.

De geloofsgemeenschap biedt daartoe enige structuur in een aanbod van gebedsmogelijkheden en -vormen.

Het diaconale karakter van de geloofsgemeenschap komt tot uitdrukking in de collecte voor een actueel maatschappelijk doel, dat wordt toegelicht door een direct betrokkene.

Mensen die dat willen, mogen mee denken en doen over thema, opzet en concrete uitvoering van deze vorm van vieren. Zij kunnen op deze manier ervaren dat vieren van geloof mensenwerk is waardoor God bij jezelf en een ander dichterbij kan komen.

Omdat er al een oecumenisch vieringenaanbod is en samenwerking van beide christelijke kerkgemeenschappen goed verloopt via de Raad van Kerken is het een logische stap dat de Thomasviering opgenomen wordt binnen dit kader. Vanuit het pastoresconvent zegt men toe zorg te dragen voor theologische en pastorale ondersteuning en begeleiding van de werkgroep Thomasvieringen. Hè, hoor ik u zeggen, werkgroep? De opdracht van de projectgroep is uitgevoerd. Zij draagt de concrete organisatie en verdere ontwikkeling van Thomasvieringen over aan een werkgroep. Het moment en de manier waarop dit gebeurt is goed voorbereid en feestelijk: een Thomasviering in notedop. Laten we naar de volgende paragraaf gaan voor nadere kennismaking met de werkgroep én hun werk.

3. Zoals het is: De Thomasviering in De Liemers

De Zevenaarse Andreaskerk ondergaat drie keer per jaar op zaterdagavond een metamorfose. De werkgroep en de koster, soms met versterking van buitenaf, richten voor zover mogelijk 's middags vóór en na de viering van 17.30 uur de kerk in om er vanaf 19.30 uur een Thomasviering te houden. Deze werkgroep en de viering die zij met zoveel zorg voorbereidt komt nu aan de orde. U begrijpt dat er zonder mensen die zich inzetten geen viering tot stand komt, daarom maken we eerst kennis met de werkgroep.

3.1. Werkgroep Thomasvieringen De Liemers

3.1.1. Werving

De projectgroep bespreekt de onderzoeksresultaten en haar conclusie met de opdrachtgever: het parochiebestuur. De aanbeveling is helder: een werkgroep kan aan de slag om Thomasvieringen te organiseren. De werving voor de werkgroep vindt op verschillende manieren plaats. Sommige mensen reageren op de advertentie in de Nieuwsbrief en de kerkelijke bladen. Anderen worden benaderd door projectgroepleden nadat

zij al eerder belangstelling toonden. Aan het einde van een informatie- en kennismakingsavond voor gegadigden zijn er ruim voldoende jonge en niet meer zo jonge, katholieke en protestante, sterk en helemaal niet kerkelijk betrokken, mannen en vrouwen die de eerste Liemerse Thomasviering willen voorbereiden. De afspraak is dat ieder tot en met de evaluatie van de eerste viering meedoet en dan besluit om wel of niet lid van de werkgroep te blijven. Ook nu blijkt het aan te slaan dat vrijwilligers zich niet voor onbepaalde tijd hoeven te binden. Bovendien is er de uitdaging van iets nieuws waarin je mee mag groeien en waarin je veel eigen inbreng kunt hebben. De formule werkt tevens als mensen een keer mee willen werken aan de voorbereiding: je engageert je een bepaalde periode voor een duidelijke taak.

3.1.2. Installatie

Na een feestelijk installatiemoment door de projectgroep, waarbij de Thomaskaars voor het eerst wordt aangestoken, gaan 12 mensen op weg. Het blijkt essentieel dat bij dit moment vertegenwoordigers van het pastoresconvent, de Raad van Kerken, de besturen en liturgisch actieve groepen aanwezig zijn. Zo is het duidelijk dat de werkgroep deel uitmaakt van een geloofsgemeenschap. Dat er lijntjes lopen tussen hen en andere groepen die bezig zijn met geloof en vieren. Bovendien ervaart de groep zo iets van ruimte, belangstelling en steun uit deze geledingen.

3.1.3. Taakverdeling

De werkgroep begint met aandacht voor het groepsproces en met bijeenkomsten waarin zij over alles tot consensus probeert te komen. Dat laatste blijkt door de groeps grootte (12 personen) te veel overleg en tijd te vragen. Een taakverdeling is de oplossing. Dit is nodig voor een werkgroep die: een veelzijdige taak op zich neemt; bestaat uit mensen die weinig of geen ervaring hebben in het parochiële vrijwilligerswerk; met hun gemeenschappelijke taak of een groep; en voor een groep die het belangrijk vindt om te investeren in individuele ontwikkeling, het groepsproces en samen gelovig op weg wil gaan. Juist omdat én het groepsgebeuren, de persoonlijke ontwikkeling én het gewone werk veel aandacht en tijd vragen ligt een oplossing in een taakverdeling. Om tot een goede taakverdeling te komen, geeft ieder aan wat hij/zij graag wil doen. Omdat het een persoonlijk talent is of juist omdat hij/zij iets wil leren. De taakverdeling is tevens belangrijk omdat zo ieder een deelverantwoordelijkheid draagt voor het geheel. Niemand hoeft meer te doen dan hij/zij aankan qua tijd, energie en mogelijkheden. Nieuwe leden kunnen voor een bepaalde afgebakende taak opteren.

Werken met een taakverdeling geeft behalve de genoemde voordelen ook ruimte aan uitbreiding van de werkgroep omdat het werkbaar blijft in de kleine groep: discussie vindt daar plaats. Ook kunnen zo mensen gemakkelijk een keer meedoen met de voorbereiding: het is te overzien. Nadeel van taakgroepen bij een groeps grootte van 12 personen is dat verschillende werkgroepleden actief zijn in meerdere taakgroepen. Door ziekte en andere redenen zijn leden soms afwezig. Anderen nemen dan spontaan hun taak over, maar de veelheid en intensiviteit van het werken in een Thomasgroep vragen toch minimaal 8 actieve werkgroepleden. Ik zou dat aantal het absolute minimum willen noemen.

3.1.4. Een werkende geloofsgroep

Elke werkgroepbijeenkomst begint met een persoonlijk rondje waarna tijd voor bezinning. Immers dit is als bijzonder waardevol door de projectgroep aan de werkgroep doorgegeven. De soms wel lange tijd die het samen bezinnen vraagt, blijkt heel waardevol omdat juist hierdoor de groep tot een geloofsgroep wordt. Ook ervaren de groepsleden zo aan den lijve wat het is om als gast in de Thomasviering met bepaalde vragen, teksten, uitbeeldingen en werkvormen geconfronteerd te worden: de bijeenkomsten zijn mini Thomasvieringen. Aan het eind is er opnieuw tijd voor gebed, zegenbede of een lied. Behalve een werkgroep is de Thomasgroep een geloofsgroep die samen viert in het voorbereidingstraject van een Thomasviering.

Het persoonlijke rondje draagt bij aan het leren kennen van elkaars wel en wee, dagelijkse bezigheden, zorgen en momenten van grote blijdschap. Zo vormt zich een groep die op elkaar durft te vertrouwen en elkaar om hulp vraagt. Zo'n vraag blijkt soms niet eens nodig omdat de hulp al spontaan wordt aangeboden.

Ondanks het waardevolle van deze momenten, die iedereen onderschrijft, blijkt het soms moeilijk om er aan vast te houden als er praktisch veel werk ligt te wachten en de tijd dringt...

3.1.5. Catechetisch moment

Tijdens de voorbereiding van een Thomasviering moet er heel wat werk worden verzet. Zo'n vijf keer voor elke viering komt de groep in totaliteit bij elkaar. De groep kiest samen het thema. Men bespreekt wat dit voor ieder betekent en welke vragen het oproept. Hiervoor neemt de werkgroep de tijd die nodig is om ieder lid en iedere vraag en opmerking recht te doen. Een rijk moment omdat juist hier het gesprek de diepte van ieders persoonlijke spiritualiteit opzoekt. De vragen van de jongeren dagen de ouderen uit om soms ingeslepen 'gelovige gewoonten' onder de loep te

nemen en zich opnieuw te beraden op het waarom en hoe. Dat is wederzijds. Ook komt hier de oecumenische samenstelling van de werkgroep duidelijk tot uiting. Twijfelaars en onwetenden in de groep dagen de anderen uit over hun geloofszekerheden te praten. Zo vindt op een heel natuurlijke manier catechese plaats. De begeleidende theoloog/pastor draagt er zorg voor dat zo'n gesprek in alle opzichten goed verloopt. Er zijn vragen als: Wat bidt je dan eigenlijk? Hoe kun je na de scheiding gelukkig zijn? Wie is als een God voor je? Hoe kom je God gewoon overdag tegen? Wat betekent dat stukje brood bij de consecratie voor je? We vieren feest als we in de kerk een dienst houden, daar hoort wijn bij. Waarom wil jij dat niet? Waarom wens je elkaar vrede als er net een oorlog is uitgebroken? Met wie of wat voel jij je verbonden? Wat heb je met de plaats waar je woont? En met de kerk waar je regelmatig komt?

3.1.6. Taakgroepen

Na dit gesprek over het thema gaan de taakgroepen afzonderlijk aan de slag. De samenstelling van deze groepen kan wisselen per viering. Dat het groepen zijn heeft te maken met onervarenheid in een taak, dat men graag toch wil overleggen en dat zo de taak niet valt of staat bij één persoon. Vooral bij een beginnende groep maakt het uit elkaar gaan in kleinere groepjes het gemakkelijker om elkaar snel te leren kennen. Ook krijgen leden die niet zo snel in een grotere groep durven nu meer kans. De praktijk leert dat het efficiënt is om de samenstelling van de groepen te handhaven. Desondanks is veranderen mogelijk.

Liturgie

De liturgiegroep zoekt een passende bijbeltekst en denkt na over de verbeelding van het thema. Zo zijn er diaprojecties gebruikt om het thema Vuur uit te beelden. Toen Spiegels het thema was spraken twee mensen met elkaar over wat zij van elkaar zagen. Zo veel mogelijk probeert men bij dit onderdeel mensen van buiten de groep te betrekken, zoals een verhalenverteller bij het thema geluk zoeken en een clown die het thema verbondenheid uitbeeldt.

Teksten, gedichten en een zegenbede schrijft men zoveel mogelijk zelf. Pas wanneer dat niemand uit de hele groep lukt, zoekt men in bestaand materiaal. Het blijkt bijzonder om eigen werk te gebruiken in de viering. Er is enige schroom om dit te doen, want het gaat altijd om teksten, gedichten die iemand vanuit een innerlijke beweging schreef. De groep is een goede oefenplaats om te ervaren of het kan: je tekst in de kerk voordragen. De vraag daarbij is altijd: komt over wat je bedoelt, wat je wil zeggen. Het is voor sommigen een hele overwinning om zo jezelf te laten zien aan de groep en later in de viering aan de gasten. Trouwens: lezen in

de viering, spreken achter de microfoon, staan voor een grote groep, iets zeggen of doen voor zo'n groot gezelschap; keer op keer overwinnen werkgroepleden als voorgangers hun onzekerheid wat dit betreft. Zij werken zo aan de groei van hun zelfvertrouwen. Zij leren vooral ook durven te praten over wat zij hopen en geloven.

Het liturgiegroepje vraagt iemand van de werkgroep om de Agapèviering voor te bereiden. Daarover in paragraaf 3.3.2. meer. Natuurlijk maken ze ook het liturgieboekje.

Publiciteit

De groep publiciteit zorgt voor persberichten in de verschillende kerkbladen en de streekbladen. Geleidelijk aan ontwikkelt zich het vermogen om artikelen te schrijven. Ook hierdoor groeit zelfvertrouwen. Artistieke vaardigheden komen naar voren in het maken van posters en flyers. Een taak van de publiciteitsgroep is ook de zorg dat artikelen, flyers en posters op strategische plaatsen in de Liemers terecht komen. Zij legt bovendien contacten met mogelijk nieuwe plaatsen daarvoor zoals het (voortgezet) onderwijs. Publiciteit is belangrijk als het er om gaat de Thomasviering onder de aandacht te brengen en te houden van mensen die niet wekelijks op de een of andere manier met geloven en Kerk bezig zijn. Inmiddels is er een logo dat steeds gebruikt wordt als de 'werkgroep Thomasvieringen de Liemers' in de publiciteit komt. Dit vergroot de herkenbaarheid. In de Nieuwsbrief van februari 2004 staat het volgende citaat:

*"Het logo bestaat uit de combinatie van een afbeelding en de naam van de werkgroep. In verband met het regionale werkteerrein is besloten te kiezen voor de naam 'Werkgroep Thomasvieringen De Liemers.' Bovenstaande afbeelding heeft voor ons te maken met ruimte, licht, verbondenheid, met elkaar en het hogere, beweging, speelsheid, spirit, openheid, welkom, zoeken, warmte, oneindigheid, vrede, zwevend, tussen hemel & aarde. Deze elementen hebben raakvlakken met datgene waar een Thomasviering zich op richt."*⁸³

Muziek

Al eerder is muziek als heel belangrijk onderdeel van de Thomasviering genoemd. Muziek opent het hart en maakt gevoelig voor het thema. De muziekgroep benadert een koor en een muzikant en zoekt in overleg met hen de muziek en de liederen uit. Afspraken met koren en muzikanten moeten lang van te voren worden gemaakt, zo blijkt. In de Liemers zijn

⁸³ Werkgroep Thomasvieringen De Liemers. Nieuwsbrief. Februari 2004. Zevenaer.

nogal wat koren, maar het gebeurt dat pas het zesde koor dat benaderd wordt, op de bewuste zaterdagavond kan komen. Het benaderen van koren uit de regio vergroot de bekendheid van en met de Thomasviering. Koorleden vinden het meestal bijzonder om zo'n viering eens mee te maken en praten er dan in de eigen omgeving over: mond-op-mond reclame. Muzikanten zijn vaak jonge mensen die zo tevens de kans krijgen om te spelen voor een grotere groep.

Creatief

De creatieve groep ondersteunt het liturgiegroepje voor een creatieve uitbeelding en maakt een plan voor een liturgische meditatieve (bloem)schikking en aankleding van de kerkruimte. Het gaat hen erom de juiste sfeer op te wekken om te vieren en om het mooi te maken. Immers als je thuis belangrijke gasten ontvangt maak je het ook mooi en gezellig. Het is voor de leden van deze groep ook meditatief om creatief bezig te zijn tijdens het voorbereidende werk en concreet vlak voor de viering een schikking te maken.

Steeds worden ideeën uitgewisseld en met elkaar besproken in de grote groep om op één lijn te blijven. Waar nodig ondersteunt men elkaar.

Diaconaal moment

Samen kiest de werkgroep ook het doel voor de geldinzameling. Men zoekt een project dat men als groep van harte wil ondersteunen en dat op enige manier raakt aan het thema. Zo valt de keuze op de Stichting HADAL die net een huis huurt en inricht als het thema is: Een nieuw begin. Iemand die nauw betrokken is bij het project wordt uitgenodigd om iets te vertellen over de eigen betrokkenheid erbij. In de buurt van de koffie is het mogelijk een kleine tentoonstelling in te richten. Er is onder andere ook gecollecteerd voor een project in Ghana, de Stichting UAF die vluchtelingstudenten ondersteunt en het Ronald Mc Donaldhuis in Nijmegen.

Hand en spandienst

Een praktisch ondersteunende groep zorgt voor diverse contacten zoals met de koffiegroep en verleent hand en spandiensten. Zo moet voor elke Thomasviering een muurtje worden opgebouwd en weer afgebroken. Vaak zijn er dia's nodig. Diverse materialen moeten worden aangevuld, zoals theelichtjes, tekenpapier, potloden en verf. Brood, wijn en druivensap moeten worden gekocht. Het werk dat deze groep verricht is essentieel omdat zonder bepaalde basis niets mogelijk is. En wat dacht u van alle inrichting voor de viering en het opruimen naderhand?

Doordat de werkgroep regelmatig bij elkaar komt tijdens het voorbereidingstraject blijft iedereen goed geïnformeerd en betrokken op het geheel. Men laat verantwoordelijkheden bij de diverse groepjes en

vertrouwt op elkaar. Waar hulp nodig is, vraagt men deze aan elkaar of geeft men die spontaan. Iemand coördineert alles tijdens de voorbereidingsperiode. Tot nu toe is dat de begeleidende pastor. Belangrijk is dat van elke bijeenkomst een duidelijk verslag gemaakt wordt. Tijdens de viering heeft steeds iemand anders van de werkgroep de leiding. Op dat moment sputtert niemand tegen, dat mag wel weer bij de evaluatie.

3.1.7. Generale repetitie

De middag of avond voor de Thomasviering houdt de groep een generale repetitie. Alle praktische zaken worden erop gericht dienstbaar te zijn aan dát wat men wil bieden: gastvrijheid waarbij de gast centraal staat, stilte, rust, een mogelijkheid voor mensen om zich te verwonderen over hun eigen leven, om te bidden, te mediteren op een manier die aansluit bij de persoonlijke behoefte, om er te zijn, gewoon zoals ieder is, om in twijfel en vragen of in diep geloof verbondenheid te ervaren met anderen.

3.1.8. Financiën

U begrijpt wel dat een Thomasviering duurder is dan een 'gewone' viering. Artiesten, muzikanten, andere meewerkende gasten, extra liturgieboekjes, bloemen, tekenmaterialen, dia's, kleine kadootjes bij het weggaan: het kost een paar euro's. Minimaal vergoedt de groep aan medewerkers reiskosten. De Raad van Kerken in Zevenaar draagt de financiële verantwoordelijkheid. Na elke viering staat bij de koffie een collectebus voor een bijdrage aan de onkosten van de viering. De opbrengst blijkt lang niet kostendekkend.

3.1.9. Evaluatie

Kort na elke viering komt de werkgroep weer bij elkaar. Uitvoerig staan de leden stil bij wat zij zelf beleefden tijdens de Thomasviering, wat zij hoorden en zagen van anderen en bij wat er geschreven is in het Thomasboek. De dingen die goed en minder goed gingen zowel tijdens het voorbereidingstraject als in de viering komen aan de orde. Het doel daarbij is om ervan te leren. Zo blijft de 'werkgroep Thomasvieringen de Liemers' een lerende geloofsgemeenschap op weg naar hun volgende viering.

3.2. De Liemerse Thomasviering

De stad Zevenaar is het centrum van diverse activiteiten in De Liemers. De keuze om de Thomasviering in deze plaats aan te bieden past in dat kader. Omdat de Andreaskerk qua grootte en inrichting beter dan de andere kerkruimtes voldoet aan de eisen die een Thomasviering in dat opzicht stelt, kiest men deze kerk om er drie keer per jaar op zaterdagavond om 19.30 uur een Thomasviering te houden. Het tijdstip is bijzonder. Geen enkele andere viering in De Liemers begint om half acht op zaterdagavond. Motieven daarvoor zijn: dat jong en oud, wel en niet op zaterdag werkend en uitgaand dit tijdstip gemakkelijk kunnen vrijmaken voor een viering. Ook kan de werkgroep de kerk inrichten zonder te hoeven stressen omdat de tijd na een vorige viering te kort is. Deelnemers aan de Thomasviering zijn bovendien in de gelegenheid om ook nog op zondagmorgen een viering mee te maken.

Op het kerkplein is vanaf kwart voor zeven al iets van het thema te ervaren. Zo staat er een vuurkorf op het kerkplein bij de themaviering 'Vuur.' Mensen ontmoeten elkaar terwijl ze zich samen warmen rond de brandende houtblokken.

In het portaal heten enkele werkgroepleden hun gasten welkom met een handdruk, een vriendelijk woord, een lach. Zij reiken een liturgieboekje aan.

Bij het binnenkomen valt meteen de liturgische bloemschikking op; je kunt er niet langs kijken. Bij het thema 'Spiegels' is een grote gebarsten spiegel de blikvanger. U ziet het op de foto. Als vanzelf gaat de blik vandaar naar de glazen scherven met planten en bloemen. Sfeervolle en bij het thema passende muziek verhogen de sfeer.

Op verschillende plaatsen in de kerk zijn dingen te zien die men niet zo snel aantreft in een kerk: een tekentafel, een scherm waarop diaprojecties elkaar afwisselen, een fotocollage, een ruw opgestapeld muurtje, enkele meditatieplekken rond een beeld, een icoon en bij de bloemschikking. Later merk je dat dit alles hoort bij plekken om te bidden, te mediteren, gewoon te zitten en te kijken of te luisteren.

De hele kerk is in gebruik en de met zorg uitgekiende verlichting vooral door kaarsen draagt bij aan de sfeer.

Soms oefent de dirigent enkele liederen vooraf. Tijdens de viering worden eenvoudige liederen gezongen door een koor. Wie dat wil kan door de eenvoud in muziek snel meezingen. Bovendien is het koor een zogenaamd 'open koor.' Ieder die wil kan zo'n anderhalf uur voor de viering mee repeteren en tijdens de viering koorlid zijn. Dit vraagt van koren gastvrijheid ten opzichte van deze incidentele leden.

Behalve muzikale ondersteuning van de koorzang roepen gastmuzikanten door te musiceren een meditatieve sfeer op, onder andere tijdens de Heilige Chaos.

De hele viering straalt rust en stilte uit. De onderdelen volgen vloeiend en zonder haast op elkaar. Het begint subtiel met het binnendragen van de Thomaskaars. Deze wordt bij de brandende Paaskaars geplaatst.

De werkgroepleden zijn de voorgangers in de viering. Zij zitten tussen hun gasten. Alleen als het niet anders kan wordt de altaaruimte gebruikt. Bijvoorbeeld een verhalenverteller vertelt zijn verhaal vanaf de altaaruimte omdat alleen dan iedereen hem/haar goed kan zien.

Iemand van de werkgroep spreekt enkele woorden van welkom. Men zingt samen met het koor een lied. Dan is er de uitleg en verbeelding van het thema. Dit gebeurt door middel van een gedicht, een verhaal, een tweespraak, het optreden van een clown, een diaprojectie of een liturgische schikking zoals 'de vuurboom' die u op de foto hiernaast ziet.

Een werkgroeplid leest de meestal korte bijbeltekst in een recente vertaling. Alleen de tekst afbeelden, zoals dat uitgeprobeerd is bij het thema 'Vuur', voldoet niet.

Na een meditatieve stilte worden de tien gebeds- en meditatiemogelijkheden tijdens de Heilige Chaos kort toegelicht. Dit blijft nodig omdat onder gasten steeds mensen zijn die nooit eerder een Thomasviering meemaakten.

Vooraf voor hen is het fijn dat bij elke gebedsplaats iemand van de werkgroep aanwezig is, herkenbaar aan een badge met naamkaartje. Ieder die dat wil kan nu in beweging komen. Ook tijdens de Heilige Chaos blijft het verder stil en rustig. De werkgroep wil daar na de ervaring dat gesprekken onrust veroorzaken, extra over waken. Mensen bewegen kalm. Je kunt gaan naar de plek waar de wijze van bidden, mediteren of gewoon zijn, wordt aangeboden, die jou op dat moment het meeste aanspreekt. Alle bidplekken zijn zorgvuldig en sfeervol ingericht. Altijd blijven enkele mensen zitten om te luisteren en te mediteren bij de muziek die heel

subtiel de kerkruimte vult tijdens dit moment van persoonlijke invulling. Men mediteert bij de liturgische bloemschikking of in de doopkapel. Enkele mensen vragen een persoonlijke zegenbede bij een pastor. Veel mensen schrijven een persoonlijke voorbede in de ruimte die daarvoor speciaal is ingericht. Zij maken zelf de keuze: hun voorbede wordt alleen in de viering voorgelezen of iemand anders neemt deze voorbede na de viering mee naar huis. Op die manier kan later nog eens gebeden worden voor de nood of de vreugde van een medemens. Vaak is er een bij het thema passende fotocollage. Op twee plekken kan men een lichtje aansteken: bij het Mariabeeld en bij het tabernakel en daar bidden of gewoon wat zitten. Er is een 'klaagmuur.' Tussen de stenen kan men een briefje stoppen waarop een klacht, verdriet of een vraag is geschreven. Deze briefjes leest niemand. Aan de tekentafel uiten mensen op een creatieve manier dat wat hen bezighoudt. Een 'stille wand' waarop men kan reageren op een vraag of een stelling nodigt uit om gevoelens en gedachten aan de muur en de andere gasten toe te vertrouwen. Opvallend is het grote aantal voorbeden, klaagbriefjes, aangestoken lichtjes en de rij voor de 'stille wand.' Op de vraag: 'Waar vind jij geluk?' komt onder meer als reactie: 'In de kinderen'; In een goed boek naast een glas wijn en een kaars; Geluk is het enige wat moe wordt als je het uitstelt; Omdat lieve vrienden mij nemen zoals ik ben; Geluk is vaak betrekkelijk; In de sfeer en de warmte die ik nu in de kerk voel; Het overkomt me en ik ben er stil van, verbaasd, waarom ik?' In de stilte: zowel buiten als binnen en in de ontmoeting met mensen die mij "optillen."

De Heilige Chaos duurt ongeveer 15 minuten en eindigt als het koor gaat zingen. Tijdens dit lied zoekt iedereen weer een plekje om te zitten. De briefjes van de klaagmuur worden vervolgens naar het viercentrum gebracht en daar verbrand zodat de klacht, het verdriet symbolisch in rook opgaat.

Dan is het tijd voor een gast die betrokken is bij het doel van de geldinzameling. Dit moment biedt ruimte om te vertellen over eigen geraaktheid. Waarom doe je dit werk? Wat beleef je eraan? Het persoonlijke verhaal brengt de nood van mensen dichtbij of veraf de viering concreet binnen: de noodlijdende ander is ook een gast. Een lied of muziek sluit dit moment af.

In de Agapèviering die nu volgt staan mensen die dat willen en kunnen in een grote kring. Een werkgroep lid vertelt zo mogelijk in eigen woorden wat samen delen van brood en wijn/druivensap voor hem/haar betekent. De verbondenheid van Jezus Christus met gewone mensen komt daarbij aan de orde. Deze voorganger nodigt uit om elkaar vrede of geluk te wensen zoals in de themaviering 'Geluk zoeken.' Men deelt samen brood en wijn of druivensap. De gaven worden aangereikt want zo is duidelijk

dat het om een gáve gaat. Dit moment in de kring krijgt een diepere dimensie van verbondenheid doordat twee werkgroepleden de voorbeden tijdens het delen voorlezen. Het samen bidden van het oecumenisch Onze Vader besluit dit onderdeel.

Soms volgt nu een lied. Daarna spreekt een van de werkgroepleden een zegenbede uit. Mededelingen, af en toe kan de groep er niet om heen, maar het past niet in de sfeer van de viering. Onder het zingen van een lied draagt de werkgroep de Thomaskaars en het mandje met voorbeden naar de plek van de 'na-viering.'

Achter in de kerk staat na de viering, zo rond 20.40 uur, koffie en thee klaar. De koffieschenkgroep van de parochie gaat er prat op dat zij die taak heeft binnen het Thomasgebeuren. Er is zo sprake van een verbreding van het aantal bij de Thomasviering actief betrokken parochianen. En nog mooier: ieder draagt het eigen steentje bij. Tijdens de koffie is er gelegenheid om na te praten en evaluatieve opmerkingen te maken. Mensen ontmoeten elkaar. Men kan ook naar de muziek luisteren. Wie wil neemt een voorbede mee naar huis om in de loop van de komende tijd nog eens te denken aan de nood of de vreugde van een medemens. Het Thomasboek ligt klaar. Hierin kan ieder die dat wil iets schrijven over de viering.

Enkele werkgroepleden staan tijdens de 'na-viering' bij de deur om ten afscheid de hand te drukken en een cadeautje mee te geven. Bijvoorbeeld een spiegeltje na de themaviering: 'Spiegels', een kaart met een gedicht als 'Tot leven komen' het thema is en aan elkaar geknoopte lintjes als het thema 'Verbondenheid' is. Na het opruimen neemt de werkgroep even de tijd voor een moment van bezinning voor iedereen weer zijns of haars weegs gaat. Op de enkele gasten die dan nog in de kerk zijn, maakt dit een ontroerende indruk door de authenticiteit en spontaniteit waarmee mensen hun geloof, vertrouwen en beleving van alles wat zij die avond meegemaakt hebben, uitspreken. Het is een bij uitstek missionair moment voor de nog aanwezigen.

3.3. Wat het teweeg brengt: de Thomasviering in de parochie H. Andreas-Maria Koningin

Verschillende geledingen binnen de parochie zoeken nieuwe wegen om de vitaliteit van de geloofsgemeenschap te behouden en te vergroten. Men wil graag nieuwe mensen bereiken. Binnen het taakveld catechese probeert men dit door een breed aanbod voor cursussen, gesprek en verdiepingsmomenten. Op het diaconale veld toont de parochie zich dienstbaar onder andere aan de Zevenaarse samenleving. Met het aanbod

van de Thomasviering geeft de geloofsgemeenschap ruimte en mogelijkheid aan zoekenden en min of meer gelovige twijfelaars om kennis te maken met het gebouw dat de kerk is, met een manier van vieren, met mensen die ook min of meer gelovig zijn of twijfelen en zoeken: er is ontmoeting mogelijk. Ook met parochianen die het fijn vinden om af en toe eens op een heel andere manier te vieren, te bidden, te zingen en te mediteren dan ze gewoon zijn in de weekendvieringen.

Het vraagt nogal wat van een geloofsgemeenschap om drie keer per jaar je eigen vertrouwde kerk op zijn kop te laten zetten voor een Thomasviering: dat er getekend en gekleed wordt in de kerk, dat er een clown komt, dat zo'n beetje de halve kerk verplaatst wordt. Van kosters die, hoe goed en bereidwillig de werkgroep ook opruimt, toch altijd extra werk ermee hebben. Van een groep communie-ouders die nu pas zo laat de kerk kunnen versieren, want eerst moet alles van de Thomasviering weer zijn opgeruimd. Van de parochiële koren: opeens komen er koren uit de regio die behalve je plaats ook nog je piano gebruiken! Van parochiële voorgangers: zij volgden eerst een cursus, de Thomaswerkgroep doet het gewoon! Van andere liturgisch actieve groepen: het gewone leesrooster wordt niet gevolgd, er is geen gewone collecte, er zijn geen echte lectoren, acolieten en collectanten. Er komen mensen van buiten de parochie in de kerk vieren. En bij dat alles moet nog geld ook, want de Thomasvieringen kunnen zich niet zelf bedruipen. Weerstand roept de Thomasviering dus op. En dan komen ze ook nog zo laat op het secretariaat voor het drukken van het liturgieboekje!

Gelukkig zijn er ook heel veel positieve geluiden: jongere mensen komen in de kerk, grootouders hebben iets nieuws over de kerk en vieren te vertellen en nodigen kinderen en kleinkinderen uit voor een viering waarin het gewoon leuk is. Een nieuwe groep is actief, in een tijd waarin het zo moeilijk is nieuwe vrijwilligers te vinden heeft dit een positieve uitstraling. De manier waarop deze groep werkt is een andere dan gebruikelijk in de parochie. Dit en de frisse ideeën van de Thomasviering zijn misschien ook wel bruikbaar in andere groepen en vieringen, er is bewondering voor het vele moois en de sfeer in de kerk tijdens de Thomasviering. De hele kerk wordt gebruikt en anders dan wanneer het vol mensen is in een Kerstnachtsmis. Opeens is ontdekt hoe mooi eigenlijk de doopkapel is en wat een prachtig meditatie hoekje te maken valt bij de sacristie. De oecumenische samenwerking in Zevenaar heeft zich uitgebreid: er is een oecumenische groep bij en drie oecumenische vieringen. Daarnaast zijn katholieke en protestante mensen met elkaar gaan praten over de Thomasviering en ontmoeten zij elkaar na de viering bij de koffie. De publiciteit rondom de Thomasviering heeft aangetoond dat het werkt als je zorgt op een positieve manier in het nieuws te komen en te blijven. De parochie neemt deze ervaring mee. Bovendien zijn er nu contacten

gelegd die heel snel ook voor andere publicitaire doeleinden te gebruiken zijn.

De geloofsgemeenschap in Zevenaar doet met de Thomasviering een aanbod aan de regio, niet alleen aan het parochieverband Zevenaar/Gelders Eiland, maar breder richting andere parochieverbanden zoals Duiven-Groessen-Loo-Westervoort en Didam e.o. Dit is een kans tot nog duidelijkere profilering voor Zevenaar. En zeker ook toont de parochie H. Andreas-Maria Koningin zich zo een missionaire en gastvrije gemeenschap.

Deze woorden leiden ons naar het volgende hoofdstuk. Daarin komt aan de orde in hoeverre de Liemerse Thomasviering beantwoordt aan het missionaire beleid van het aartsbisdom Utrecht.

Samenvatting

De parochie H. Andreas-Maria Koningin heeft 10 jaar geleden haar idealen opgenomen in een beleidsplan. Dit vormt de basis voor alle activiteiten van de gemeenschap van gelovigen. Want zó ziet de parochie zichzelf: de geloofsgemeenschap geïnspireerd door God. Principieel betekent dit dat zij een vitale geloofsgemeenschap wil zijn, open en missionair. Ook als het om liturgie gaat. Al enige jaren maakt de parochie deel uit van een parochieverband. Zo is zij gewend geraakt aan samenwerken met andere geloofsgemeenschappen. Via de Raad van Kerken ontmoeten in Zevenaar katholieken hun protestante buurt- en stadgenoten. Er is een oecumenisch vieringenaanbod.

De problemen en zorgen van de gemeente Zevenaar weerspiegelen zich zowel in de parochie als in de Hervormd-Gereformeerde kerkgemeenschap. De beide geloofsgemeenschappen bundelen hun krachten en stimuleren het onderzoek van een projectgroep Thomasvieringen. Om het overzichtelijk te houden draagt de parochie hiervoor de verantwoordelijkheid. De projectgroep onderzoekt of Thomasvieringen een realistisch aanbod zijn in kerkelijk Zevenaar. Als zij concludeert dat deze vorm van vieren het oecumenisch liturgisch aanbod zal verrijken begint een werkgroep met de concrete voorbereidingen onder auspiciën van de Raad van Kerken. De werkgroep is tevens een geloofsgroep: men spreekt open over de eigen gelovige twijfels en vragen, bidt, zingt en viert met elkaar. Er komt heel wat kijken bij de voorbereiding op en de Thomasviering zelf. Daarom kiest de Werkgroep Thomasvieringen De Liemers voor drie vieringen per jaar. Het is niet alleen een Zevenaarse aangelegenheid. Men stelt zich gastvrij op ten aanzien van de regio en brengt dat in de naam van de werkgroep tot uiting. Tevens geeft dit ruimte aan mensen uit de regio die actief willen zijn binnen de werkgroep. De werkgroep conformeert zich aan de uitgangspunten voor Thomasvieringen. Maar verder is de Liemerse versie

uniek in haar soort, zoals dat hoort voor een Thomasviering. Zo'n viering waarin het anders toegaat dan in de gewone liturgische diensten zorgt voor commotie. Onbekend maakt immers onbemind. Goede en veel publiciteit maakt mensen nieuwsgierig. Dan gaan zij nog wel op een vriendelijke en duidelijke uitnodiging in om mee te komen vieren. Pas daarna is kritiek gerechtvaardigd. Daarvoor staat de werkgroep open. Zij wil middels een route van vieren, evalueren, vieren, evalueren, enzovoort blijven sleutelen aan de Thomasviering in De Liemers.

Hoofdstuk 4 Bisdombeleid en Thomasviering in dialoog

Inleiding

Na theoretisch onderzoek en de beschrijving van de praktijk in De Liemers zijn we nu toe aan de confrontatie. Want daarom is het in deze scriptie te doen. In dit hoofdstuk toetsen we de missionaire ideeën van het aartsbisdom Utrecht en de Thomasviering aan elkaar. In de toets nemen we de Thomasviering in De Liemers mee. Voor de helderheid hanteren we enkele items. We beginnen met individuele mensen: meer of minder gelovig, of niet-gelovig. Vervolgens kijken we naar de parochie en haar liturgie. Daarna werpen we een blik over de parochiegrenzen heen naar het parochieverband, het bisdom en de oecumene. We zoeken raakpunten tussen het missionaire beleid van het Aartsbisdom en de Thomasviering en dát waarin of waardoor deze twee (nog?) van elkaar verwijderd zijn. Nu wordt het dus écht spannend.

1. De mens en mensen

De beleidsplannen van het aartsbisdom Utrecht wijzen katholieken de weg. Elke christen staat immers in de traditie van mensen die in beweging zijn, onderweg naar het einddoel: het koninkrijk van God. Terwijl de gelovige gaande is wordt van hem ook andere activiteit verwacht: meewerken aan hervorming van de samenleving naar de bedoeling van God. Dat is de missie. In het Evangelie naar Matteüs staat het duidelijk: "Ga en maak alle volken tot leerling: doop hen in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest, en leer hun alles onderhouden wat ik jullie geboden heb" (Mt.28:19-20). Een ander iets leren is pas door een goed voorbeeld overtuigend. Het gaat erom dat katholieken vrijmoedig laten zien dat zij erop vertrouwen dat God ieder bij naam kent. Dat vrijmoedig optreden kunnen zij doen onder katholieken, onder niet-katholieke christenen en in contact met mensen die nooit eerder over God hoorden. Iemand is missionair bezig als hij Christus en het evangelie ter sprake brengt bij mensen van onze tijd, gewoon daar waar hij thuis hoort in de maatschappij en op zijn eigen manier. Alle talenten van unieke gelovigen worden zo benut en de Kerk komt binnen in de samenleving. Gelovigen hebben daarvoor een missionaire grondhouding nodig: het gaat om de A(a)nder en men kent de eigen identiteit. De andere mens staat centraal. Gezonde nieuwsgierigheid en wederzijds respect in gesprek met de ander kan je opeens doen beseffen dat je zelf ongelovig bent en dat tekens van

de Ander ook buiten gelovigen zichtbaar kunnen worden. De samenleving komt zo de Kerk binnen. Het is duidelijk dat het bisdom katholieken herinnert aan een opdracht, die voor ieder individueel en voor allen samen geldt. Bij het vervullen van deze missioneringsopdracht gaat het zowel om de Ander als om de ander. Het bisdombeleid legt vooral de nadruk op de opdracht voor gelovigen. In het belang van de andere mens moet gehoor gegeven worden aan de missie.

In de Thomasviering is geen sprake van een opdracht. Het gaat vooral om een gastvrij onthaal en daarin is zij uitnodigend en missionair. Ze brengt mensen in contact met de Ander en de ander en geeft ruimte om stil te staan bij het eigen innerlijk. De viering richt zich alleen op individuen, niet op groepen. Iedereen is welkom. Men wil mensen aanspreken in hun eigenheid. Dat geldt zowel voor de voorbereidende werkgroep als voor de gasten. Onder beiden zijn goede bekenden met de christelijke liturgie maar ook onwetenden, zoekenden en twijfelaars. Daarom zijn de gesproken teksten, liederen en muziek begrijpelijk en eenvoudig van taal en melodie, zonder kinderachtig te zijn. Muziek is een belangrijk element in de viering: deze maakt ontvankelijk. Dat is essentieel voor communicatie. Alle elementen in de viering zijn erop gericht een verscheidenheid aan mensen aan te spreken. Zo veel mogelijk zintuigen worden geprikkeld om iets van het geheim van het goddelijke te kunnen ervaren.

Sommige mensen willen graag in duidelijke verbondenheid met anderen vieren, dat kan. Of ze willen gekend zijn. Er is echter ook ruimte om anoniem, gewoon in je eentje ergens apart te zitten en zo te vieren. Mensen in De Liemers: ze zijn er in vele soorten en maten, rassen en kleuren. Ook qua religieuze interesse zijn er grote verschillen. Sommigen zijn sterk en anderen juist matig of niet geïnteresseerd. Dat, gekoppeld aan de grote leeftijdsverschillen in de werkgroep en onder de gasten, levert een verscheidenheid aan vragen op. Daarop ingaan doet een beroep op allerlei talenten. Elke unieke gelovige wordt daarom gevraagd mee te doen: samen staan we immers sterk. Dat vereist een mentaliteitsverandering bij gelovigen die denken dat alleen priesters en andere professionele werkers in het pastoraat 'aan missie doen.' In Thomasgroepen is die mentaliteit vanzelfsprekend.

In de gelovige visie is elke mens naar het beeld van God geschapen. Dat maakt de mens tot een sociaal wezen, immers God is Vader, Zoon en Heilige Geest. God wil dan ook dat wij Hem volgen op zijn weg naar mensen. Dat we actief werken aan de realisering van de wereld zoals Hij die wil. Dat is de opdracht waarmee de 20% trouwe kerkbezoekers aan het einde van elke eucharistieviering worden weggestuurd: "Gaaf allen heen in vrede." De andere 80% van de katholieken hoort die boodschap minder vaak, maar de opdracht geldt evenzeer voor hen. De religieuze interesse

van hedendaagse mensen is echter niet gericht op een collectieve of institutionele beleving. Het gaat veel meer om een innerlijke beleving. Daarvoor zoeken mensen zelf een plaats, los van de parochie. Zij zijn mobiel en gewend om in netwerken hun behoefte aan gemeenschap met anderen te ervaren. De meeste mensen willen niet leven in een sociale gemeenschap zoals het bisdom die met parochie bedoelt.

De Thomasviering biedt juist een moment voor persoonlijke bezinning, verdieping en gebed aan. Tegelijk is het ook mogelijk je verbonden te weten met anderen. De verschillende onderdelen van de Thomasviering proberen de gast ontvankelijk te maken voor de boodschap van liefde door Jezus Christus. De bijdrage van de muziek, nogmaals, is daarbij belangrijk. Met name doordat ieder op een eigen manier invulling kan geven aan een moment van gebed is de ruimte voor de persoonlijke beleving groot.

De Thomasviering wil zeker niet los staan van de lokale geloofsgemeenschap. Maar zij kan om verschillende redenen wel die indruk wekken. Laten we concreet kijken naar de Liemerse Thomasviering. Allereerst is dit een oecumenische viering en is zij uniek in het rijtje oecumenische vieringen. Vervolgens is de vormgeving heel anders dan de eucharistieviering, de woord- en communieviering en andere liturgische vieringen. Trouwe kerkgangers vinden niet veel herkenning in de Thomasviering. Bovendien is elke Thomasviering omgeven door een golf van publiciteit, voor andere vieringen gebeurt dat niet of nauwelijks. Daardoor heeft de Thomasviering nogal wat gasten die geen andere kerkelijke viering bezoeken en uit de regio: het is beslist niet de lokale geloofsgemeenschap die viert. Tenslotte is de frequentie van het aantal Thomasvieringen en het tijdstip waarop zij plaatsvinden duidelijk anders dan andere vieringen.

Na vijf Thomasvieringen is er tussen bepaalde mensen herkenning: "Jij was er de vorige keer ook." De ontmoeting bij de koffie draagt daar zeker aan bij. Maar om nu van een nieuwe geloofsgemeenschap te spreken is wat voorbarig. Wel durf ik de werkgroep een geloofsgroep te noemen. Zij groeiden vanuit geloofs- en werkgroep zijn, tot een op elkaar betrokken groep in het dagelijks leven. In die zin past de Thomaswerkgroep in het streven van het bisdom naar de vorming van kleine geloofskringen: Small Christian Communities.

Het aartsbisdom stelt dat mensen van nu graag persoonlijke verhalen en ervaringen horen: geloof is immers iets dat ervaren moet worden. Dat maakt de missioneringsopdracht ingewikkeld, want kunnen wij dat: communiceren over ons geloof? Is dat te leren of te verbeteren? Juist in het leerling willen zijn is een missionaire houding merkbaar.

De Thomasviering vereist een missionaire instelling. Daar hoort bij: durf om open te staan in een bepaald spanningsveld. Het is namelijk heel natuurlijk dat vragen en twijfels 'gewone zaken' op zijn kop zetten. In dit geval moet een balans gevonden worden tussen de bekende liturgische vieringen en de Thomasviering.

In de Liemerse Thomasviering streeft men ernaar om precies de persoonlijke ervaringen aan bod te laten komen. In de verbeelding van het thema bijvoorbeeld laat een kunstenaar zijn beleving van het thema zien. Een gast vertelt over persoonlijke geraaktheid bij een diaconaal project. In de inleiding op de Agapè spreekt iemand over persoonlijke gevoelens. Alle elementen zijn er eigenlijk op gericht de gelegenheid te bieden om persoonlijk iets te ervaren van het goddelijke. Goed voorbeeld doet goed volgen... Dát wat binnen de werkgroep gebeurt is in de viering terug te zien. Bij de vijfde Thomasviering is duidelijk een ontwikkeling ten opzichte van de eerste keer te bespeuren: Men is vrijmoediger geworden als twijfelaar of juist als gelovige.

De Kerk biedt een plek aan mensen om onder ogen te zien waarin zij tekort schieten aan medemenselijkheid. In de Kerk kan de mens bevrijdend met zichzelf en met anderen omgaan. Er is genezing te vinden waardoor elke keer weer de goddelijke humaniteit in elk mens tot bloei kan komen.

In de Thomasviering is ruimte. Je bent welkom zoals je bent, zoals je je voelt: angstig, blij, verdrietig, op zoek, schuldig of boos. De Thomasviering wil mensen doen ervaren dat God nabij wil zijn, troostend en bemoedigend. De Liemerse Thomasviering maakt dit concreet door het verbranden van de briefjes uit de klaagmuur. Dit is een sterk symbolisch gebaar om uit te drukken dat in het opgaan van verdriet of een klacht in vuur er tegelijk een licht ontstaat dat een weg wijst naar troost en bemoediging. Ook het uitspreken van de voorbeden tijdens de Agapè biedt mensen troost en kracht uit de verbondenheid met anderen en met het goddelijke dat men in dit moment ervaart.

Het bisdom streeft er naar dat de geloofsgemeenschap zelf meedraagt en meewerkt aan het pastoraat. Men wil het pastoraat vernieuwen door ontwikkeling van het missionaire karakter. Dat vereist een mentaliteitsverandering van individuele gelovigen. Mensen moeten zelf aan de slag.

De Thomasviering nodigt mensen uit om actief te zijn: bij de voorbereiding en in de viering. Tegelijk daagt de Thomasviering mensen en groepen uit om na te denken over waar ze zelf staan in geloof, in het liturgisch vieren. Ook doemt de vraag op: hoeveel ruimte ze geven aan nieuwe ideeën. Het gaat steeds om twee dingen. Men wil aan individuele mensen een gelovige

thuis- en vierplek bieden. En tegelijk wil men dat doen door een gemeenschappelijke trektocht naar de viering. Zo is het ook in De Liemers waar de werkgroep voortdurend uitnodigt om eens mee te komen doen met de voorbereiding.

Zo geleidelijk aan stapte de geloofsgemeenschap, de parochie binnen in deze paragraaf. Laten we eens kijken wat het missionaire beleid en de Thomasviering met betrekking tot de parochie elkaar te zeggen hebben.

2. De parochie

Het Tweede Vaticaans Concilie noemt de Kerk Gods volk onderweg. De parochie is de plaats waar de Kerk vooral haar gezicht laat zien in het gewone leven van alledag. Vooral daar is op te merken hoe het onderweg naar het Rijk van God gaat. Daarom ook vraagt het aartsbisdom aan de parochie om actief mee te werken aan de missie van de Kerk. Als kern van deze missie ziet het bisdom de goddelijke humaniteit: God verlangt iets van mensen en mensen verlangen naar God.

De Kerk en dus ook de parochie heeft steeds minder vanzelfsprekend een gezicht in de samenleving, zo merkten we eerder. Dat maakt het moeilijk voor mensen om de Kerk en haar boodschap te zien in het gewone dagelijkse leven. De Thomasviering draagt bij aan het naar buiten brengen van het gezicht van de Kerk, al is het alleen maar doordat een kerkruimte, zoals in Zevenaar de Andreaskerk, genoemd is in de publiciteit via de lokale radio en bladen en op de posters, die her en der in de regio ophangen. In de publiciteit is duidelijk dat het om een oecumenische christelijke viering gaat, waarin stilte en spiritualiteit belangrijk zijn.

Een missionaire parochie is een gastvrije parochie zegt het bisdom. Het gaat om elke mens in zijn eigenheid.

Ook in de Thomasviering is het subject-zijn van elk mens essentieel. Met name komt dit tot uiting in de Heilige Chaos waarin iedere gast op eigen wijze tot stilte, rust, gebed of meditatie komt. Gastvrijheid laat de Thomasviering in de Liemers zien door de gedegen voorbereiding op de viering, de zorgvuldige inrichting en aankleding van de kerkruimte, het gebaar bij binnenkomen en weggaan en de voortdurende uitnodiging zonder iets op te dringen.

Om missionair te zijn is het nodig dat de parochie er naar streeft een geloofsgemeenschap te zijn die zelf meedraagt en meewerkt aan het parochiepastoraat door voorwaarden te scheppen en ruimte te geven aan

mensen, vooral aan hen die tekort komen. Dit kan zij doen door nieuwe ingangen te zoeken, door inventief en daadkrachtig te zijn.

De Thomasviering is zo'n nieuwe ingang. Alleen al door het anders zijn spreekt het bepaalde mensen aan. Ook geeft deze wijze van vieren ruimte aan mensen die het in de 'gewone' liturgie een beetje gezien hebben of het daar niet vinden: die er tekort komen. Zo is in De Liemers een groot deel van de gasten in de Thomasviering een regelmatige deelnemer aan andere vieringen.

Door het missionaire karakter van het parochiepastoraat te ontwikkelen zal dit vernieuwd worden. Bij vernieuwingen horen weerstanden. Door ze af te zetten tegen het einddoel van het Rijk Gods neemt de parochie ze serieus.

De Thomasviering is ontstaan uit zorg een aansprekende gelovige thuis- en vierplek te bieden aan mensen die pas op weg zijn gegaan in het christelijke geloof. Van Jezus leren wij zorg te hebben voor het kleine mosterdzaadje, dat ene schaap, de verloren zoon en zijn broer... Een parochiegemeenschap in De Liemers kiest er voor plaats te geven aan De Thomasviering en zo voor mensen die behoefte hebben aan deze vorm van vieren, om welke reden dan ook. Dat vraagt om gesprek op allerlei fronten, om communicatie over waarom het ten diepste gaat in de parochie, om verheldering van eigen identiteit en beleid. Het initiatief van de Thomasviering draagt zo bij aan vernieuwing in het parochiepastoraat. Door open het gesprek aan te gaan en te blijven voeren met diverse contacten draagt de Thomasviering bij aan verbetering van de communicatie in en van de parochie.

Maar toch, zegt het bisdom, is de toestand van de parochie kritiek. De vanzelfsprekendheid dat gelovigen betrokken zijn bij de lokale geloofsgemeenschap is verdwenen. Het bisdom houdt echter vast aan de parochie als uitvalsbasis en als organisatorische kern.

De Thomasviering laat zich in principe niet zo inpassen. Het gaat om de zoektocht van mensen die samen vragend en twijfelend onderweg zijn. Organisatie en parochiële grenzen zijn van ondergeschikt belang. Tijdens het traject op weg naar de Thomasviering in De Liemers is desondanks gebleken dat het belangrijk is tijdens een ontwikkelperiode ergens 'onder dak' te zijn. Zo'n uitvalsbasis schept duidelijkheid en houdt het overzichtelijk. Uit praktische overwegingen is de parochie als thuisplek voor de Thomasviering aan te raden: er is plaats voor bijeenkomsten, het secretariaat dient als contactorgaan naar buiten en zorgt voor het kopieerwerk, het kerkgebouw met alles dat daarbij hoort is toegankelijk en de begeleidende pastor kent de ins en outs van de

katholieke geloofsgemeenschap. Een oecumenische viering vraagt echter een andere inbedding om te voorkomen dat een bepaalde christelijke 'kleur' gaat overheersen. Bovendien is het dan voor anderen, zoals bijvoorbeeld diegenen die niet betrokken zijn bij een kerkgemeenschap of die een andere religie aanhangen, gemakkelijker om aan te haken. Ook uit financieel oogpunt is een andere inbedding dan bij één kerkgemeenschap, op langere termijn aan te bevelen. Per Thomasviering zijn de onkosten veel hoger dan voor een gewone viering. Geldinzameling bij de uitgang middels een bus brengt onvoldoende op om alle onkosten te dekken.

Een parochie, een gemeenschap van gelovigen ontstaat en blijft niet zo maar. Daar moet aan gewerkt worden, die moet gemaakt worden, voortdurend. Daarvoor is een missionaire houding nodig, enthousiasme, uithoudingsvermogen en initiatief. Het vraagt bezinning op de missie die zowel naar binnen gericht is, als naar buiten. Het bisdom stelt voor om binnen te starten, de Thomasviering heeft een ander perspectief. Om van binnenuit met missie te beginnen moet de parochie de eigen identiteit helder hebben en uitbouwen. Sleutelbegrippen daarbij zijn communicatie en permanente educatie. In catechetische groepen kunnen ervaringen getoetst worden. Bij diaconie gaat het om de wederkerigheid. Aan liturgische groepen de vraag om na te denken over andere vormen, terwijl de eucharistie de bron en het hart van alle vieren blijft. Liturgie bemiddelt immers door de ruimte te openen waarin God en mens elkaar kunnen raken.

De oorspronkelijke Thomasmesse in Helsinki heeft een naar buiten gericht missionair karakter. Zij wil open en gastvrij mensen uitnodigen om via de liturgie in contact te komen met het goddelijke.

In de praktijk daarentegen beantwoordt de Liemerse Thomasviering wel aan de ideeën van het bisdombeleid. Door zich vooral te richten op min of meer trouwe kerkgangers in de leeftijd tussen 20 en 60 jaar, is de missie duidelijk naar binnen gericht. Tegelijk echter is door alle publiciteit zichtbaar dat er royaal aandacht is voor gasten 'van buiten.' De viering daagt allerlei parochiële groepen uit om zich te beraden op de eigen sterke en zwakke punten en om zich te verhouden tot de parochie en het parochiebestuur die "dat allemaal maar goed vindt."⁸⁴ Zowel in de voorbereiding als in de viering zijn catechetische en diaconale momenten te onderscheiden. Zo is het catechetisch als een werkgroeplid vertelt over de eigen ervaring en beleving van de Agapè en er vervolgens een geloofsgesprek ontstaat. Verbondenheid met mensen die tekort komen

⁸⁴ Een nieuwe vorm van vieren, een nieuw impuls, roept spontane reacties op van individuele parochianen en van parochiële werkgroepen. De reacties zijn zowel positief als negatief van aard. In negatieve reacties is onbegrip te beluisteren over het enthousiaste onthaal en medewerking van de Thomasviering door het bestuur van de parochie H. Andreas-Maria Koningin.

naar onze westerse opvattingen wordt opgeroepen door het persoonlijke verhaal van geraaktheid en verbondenheid van een gast met een diaconaal doel. Zo'n gast vertelt wat hij of zij zelf beleeft en opdoet aan deze betrokkenheid. Om die wederkerigheid gaat het. Dat het aanspreekt is duidelijk uit de collecte opbrengst: ongeveer 100 mensen geven samen ruim 200 euro. Dat is heel wat meer dan in een 'gewone' viering. Zijn er verder behalve de voor de hand liggende, meer verschillen tussen de 'gewone' liturgie en de Thomasviering? Laten we daar eens naar zoeken.

3. Liturgie

Voor katholieken is en blijft de zondagse eucharistieviering hoogtepunt en bron van alle liturgische vieringen. In de beleidsplannen vraagt het bisdom om bezinning op de verhouding tussen de eucharistieviering en andere vormen van liturgisch vieren en om te kijken naar liturgische vormen uit de Traditie.

De Thomasviering komt aan deze vragen tegemoet. Zij is zo'n andere vorm van vieren die zich zal moeten verhouden tot de eucharistieviering. En door te kiezen voor een Agapèviering is door de werkgroep Thomasvieringen De Liemers duidelijk een gebruik van de Oerkerk eer aan gedaan. De Thomasviering heeft op zich een rijke waarde. Maar omdat deze viering zich richt op min of meer trouwe kerkgangers én op hen die twifelen, zoeken en vragen heeft zij bovendien een voorbereidende functie. De uitnodigende publiciteit doet mensen de kerkdrempel overstappen. Zij kunnen zich door wat zij zien, horen, voelen, beleven en ervaren (weer) bewust worden van de goddelijke humaniteit. Door regelmatig mee te doen in en aan Thomasvieringen raken zij vertrouwd met vieren in de kerk, bidden, het uitspreken van hun gelovige vragen en verlangens, gesprekken na de viering. Dat zou kunnen leiden tot behoefte aan meer en anders vieren en tot grotere betrokkenheid bij de geloofsgemeenschap.

Het bisdom vindt liturgische vorming belangrijk. Dat mensen beseffen dat het gaat om de vierende gemeenschap en om persoonlijke bezinning en gebed. Al in 1995 pleit 'Samengaan' voor ruimte voor non-verbale uitingen in de liturgie.

De Thomasviering beantwoordt aan deze wensen van het aartsbisdom. Zij toont dat het de gemeenschap is die viert doordat iedereen die dat wil actief mee kan doen. Elk heeft individueel ook de mogelijkheid tot persoonlijke inkeer. In deze vorm van vieren zijn juist de non-verbale elementen van belang. Ook de praktijk in De Liemers past in dit wensenplaatje. Door het grote aantal 'voorgangers' in de viering is voor

alle gasten duidelijk dat het een gemeenschappelijk voorbereide viering is. Bovendien zijn alle gasten uitgenodigd om mee te doen, met name tijdens de Heilige Chaos en in de Agapè. Er is veel ruimte voor eigen inbreng en persoonlijke invulling van de viering. Bij de Thomasviering gaat het vooral om het non-verbale en dus heeft het gesproken woord niet de hoofdrol.

Alle onderdelen van de Thomasviering nodigen andere liturgische vieringen uit om te bezien of ze misschien deels of in aangepaste vorm tevens daarin bruikbaar zijn. Er is ook de uitdaging om kritisch naar de liturgie te kijken. Het verrassende van de Thomasviering kan zo tot meer verrassingen leiden.

'Samengaan' stelt al in 1995 de vraag om het liturgisch vieren regionaal goed op elkaar af te stemmen. De vorming van parochieverbanden maakt afstemming gemakkelijker omdat er hopelijk kortere en duidelijkere communicatielijnen lopen. Afstemming zal op twee fronten nodig zijn: inhoudelijk, welke parochie biedt welke vorm van vieren, en praktisch, wanneer en waar.

Als we naar missionair kerk-zijn streven, dan moet de Kerk en ook haar liturgie in beweging zijn en blijven.

De Thomasviering draagt hieraan concreet bij door alle beweging die in de viering zit en die ze daar buiten oproept.

Missionair zijn betekent Christus en zijn Evangelie present stellen. Dat kan iemand niet alleen. Dat doe je samen in de geloofsgemeenschap. Jezus stuurde immers zijn leerlingen ook niet alleen op weg. Van meet af aan gaat het dus om samenwerken, niet alleen binnen de geloofsgemeenschap door individuele mensen. Het bisdom werkt toe naar een reorganisatie. De parochie blijft de kern, maar gaat binnen een parochieverband intensiever samenwerken met andere parochies. Laten we de parochiegrens passeren en onderzoeken hoe de Thomasviering buiten de parochie zich verhoudt tot het Utrechtse bisdombeleid.

4. Over de parochiegrenzen heen

Het bisdombeleid en de Thomasviering raken elkaar behalve op het persoonlijke vlak van mensen, de lokale geloofsgemeenschap en de liturgie ook op andere terreinen. In het onderstaande besteden we daarom aandacht aan het parochieverband, het Aartsbisdom Utrecht en de oecumene.

4.1. Het parochieverband

Het bisdom laat zich in haar beleidsplan 'Op weg naar 2010' inspireren door de eerste christengemeenschappen in Jeruzalem. Allerlei soorten gelovigen en hun vragen leren wij kennen uit de bijbelverhalen daarover. Dat is voor ons vertrouwd. Ook nu zijn gelovigen niet in hokjes onder te brengen, ook niet in het lokale parochiehokje. Mondige mensen van deze tijd zoeken zelf een plaats waar zij antwoorden op hun geloofsvragen hopen te vinden. Ze reizen er gerust voor naar een andere parochie, mobiel als ze zijn. Een lokale parochie kan bovendien onmogelijk tegemoet komen aan alle vragen. Juist daarin biedt het samenwerken met andere parochies kansen. Ook hier geldt dat Jezus mensen altijd in een groep op weg stuurt en trouwens zelf ook opereert in een groep. Nu zijn het dus parochies in een groep samen op weg naar missionair kerk-zijn. De voordelen van een parochieverband in het kader van deze scriptie zijn: het kan op meer vragen inspelen, een gevarieerder aanbod doen, er komen meer vragen boven, het is gemakkelijker om lotgenoten te ontmoeten en mensen van nu zijn gewoon om in netwerken te leven en niet in één sociaal verband, de financiële draagkracht is groter en er zijn vast en zeker meer kunstenaars, koren en muzikanten die mee willen werken aan een Thomasviering.

De impuls van de Thomasviering past op weg naar de vorming van parochieverbanden. Vooral kleinere parochies kunnen onmogelijk alle menskracht en activiteiten die een Thomasviering vraagt, mobiliseren zonder op andere fronten tekort te schieten of personen te overvragen. Misschien zijn er in één parochie ook wel te weinig zoekenden en twijfelaars om een groep te vormen. Het kan juist beginnende samenwerking motiveren en stimuleren om samen de schouders onder iets nieuws te zetten. Ook leren individuele mensen elkaar kennen en waarderen, over de parochiegrenzen heen. En geen enkele parochie heeft een voorsprong of loopt duidelijk achter als men samen iets nieuws start. De Thomasviering zelf is een vierplek buiten de lokale geloofsgemeenschap om. Als dit in het parochieverband mogelijk is hoeven mensen het niet daar buiten te zoeken. Ze blijven wat meer in de buurt en zo iets beter bereikbaar. Reden genoeg om initiatieven als de Thomasviering parochieverband-breed aan te pakken. Dat wil niet zeggen dat alle parochies er daadwerkelijk actief bij betrokken moeten zijn. Belangrijk is dat er een groep 'ongelovige Thomassen' bij elkaar komt. Het gaat er immers bij kerkopbouw om dat iedereen die zoekt de kans moet krijgen ook te vinden. Het is zelfs beter voor de werkbaarheid en de duidelijkheid dat de verantwoordelijkheid bij één bestuurlijk orgaan ligt. Een andere mogelijkheid is dat één parochie het voortouw neemt, zoals de H. Andreas-Maria Koninginparochie in Zevenaar. Zo biedt dit initiatief kansen tot profilering van een parochie. De andere

geloofsgemeenschappen dienen dan uiteraard goed geïnformeerd en uitgenodigd te worden.

4.2. Het aartsbisdom Utrecht en verder

Net als in de andere bisdommen leeft ook in het aartsbisdom Utrecht de missionaire opdracht nog niet zo. En aan de andere kant is het nog maar de vraag of het bisdom missiegebied wil zijn. Dat betekent ervaringen accepteren uit andere bisdommen en kerkprovincies. Missionair-zijn en missie-zijn staan in een verhouding van wederkerigheid tot elkaar. Je kunt de ander niet plaatsen als object van jouw missie; hij is subject. Dat wil zeggen: als je zelf niet de intentie hebt om de ander werkelijk te ontmoeten in zijn eigenheid en hem toe te laten, dan ben je niet missionair.

De Thomasviering is een ervaring die vanuit het Lutherse Finland ons land binnenkomt. Niet eens door een andere kerkprovincie maar via protestante christenen maakt katholiek Nederland kennis met deze vorm van vieren. Mag dit een bescheiden teken zijn van bereidheid om te aanvaarden, om missie te zijn?

Tot nu toe blijft het daarbij. Opvallend is het geringe aantal katholieke Thomasinitiatieven terwijl alle Thomasvieringen wel spreken over katholieke gasten. De deelname aan de werkgroepen is van katholieke zijde gering. De meeste Thomasvieringen zijn in niet-katholieke kerkruimtes. De Thomasviering in De Liemers vormt een uitzondering: het initiatief komt uit de katholieke hoek, 50% van de werkgroep is katholiek gedoopt, de viering is in de katholieke kerk, de begeleiding van de werkgroep hoort tot het takenpakket van een katholieke theoloog/pastor en ongeveer de helft van het aantal gasten staat bekend als katholiek.

Het bisdom gaat ervan uit dat de individuele gelovige en ook de geloofsgemeenschap een missionaire grondhouding heeft en dat deze te ontwikkelen is door te bidden, te vieren en te luisteren naar Gods woord. De basis van missionair-zijn, gastvrijheid, is essentieel in de Thomasviering. Bovendien, het is al eerder gezegd: zowel tijdens de voorbereiding als tijdens de viering is samen bidden, vieren en luisteren naar Gods woord vanzelfsprekend. Het gavengerichte werken waarvan in de Liemerse Thomaswerkgroep min of meer noodgedwongen sprake is, draagt er aan bij dat individuele mensen en een groep leren aan en van elkaar. Men leert wat gemeenschap is en ervaart verbondenheid.

Kerk, zo zegt het bisdom, is altijd een gemeenschap in wording. Zij probeert aan te sluiten bij mensen en hun vragen van nu. Precies dát doet

de Thomasviering. Men is er welkom zoals men op dat moment is, vol zorgen, of denkt, voelt, ervaart, gelooft, vertrouwt, twijfelt.

De Kerk moet midden in de samenleving staan, stelt het bisdombeleid. Dat vraagt wederzijds om toegang, om ruimte, om ontmoeting, om gesprek. Elkaar begrijpen, dat vraagt nogal wat. Vaak roept een ontmoeting spanning op. De Thomasviering zoekt juist die spanning op. Zij staat middenin het spanningsveld tussen dát waarmee mensen van nu zo van de straat de viering binnenkomen en de eeuwenoude woorden en gebaren uit de christelijke traditie. Zij kan daarom bijdragen aan de dialoog en het wederzijds begrip tussen Kerk en samenleving: de Thomasviering is missionair!

Steeds opnieuw gaat het in de Thomasviering om vertrouwen op God en op mensen, dat de goddelijke humaniteit het raakpunt wordt. De belofte van heil en genezing is belangrijker dan het succes van een viering of beleid. Daarom kan het: voorgangers die het allemaal niet perfect doen, die hun zorgen en twijfels uitspreken of hun emotie tonen. Zo laten zij zien dat ze zelf ook kwetsbare en onvolmaakte mensen zijn, op zoek naar heil. Juist dat nodigt anderen uit om mee te doen, ook andere christenen.

4.3. Oecumene

Katholieken en andere christenen hebben dezelfde missioneringsopdracht: het evangelie levend houden in de samenleving. Het aartsbisdom Utrecht streeft daarom naar actief oecumenisch beleid. Men spreekt het vertrouwen uit in durf en creatieve ideeën die ontstaan als mensen met inzicht in het eigen geloof en de oecumene met elkaar praten. In eerste instantie zijn er geen ge- en verboden. Desondanks zijn de richtlijnen van de Rooms-Katholieke Kerk duidelijk als het gaat om oecumenisch vieren. De meeste Thomasgroepen hebben leden van diverse religieuze signatuur. Vaak zijn het twijfelaars en zoekenden die elkaar juist hier ontmoeten en in gesprek zijn. Sommigen van hen weten precies hoe het allemaal zit met wetten en regels, anderen interesseert dat helemaal niet of vinden het weerzinwekkend dat niet de zoekende mens gewoon voorop staat. In de Thomasviering zelf ontmoeten christenen van allerlei slag elkaar en ervaren dat zij tot gezamenlijk vieren in staat zijn. Het is een ontmoetingsplaats bij uitstek, vooral ook bij de koffie na de viering. In het geheel eigene van de Thomasliturgie zoals deze in De Liemers vorm krijgt, kunnen christenen en zij die dat (nog) niet (denken te) zijn iets ervaren van het mystieke, het geheim van God. Over het vieren van de maaltijd, toch het element bij uitstek om Christus present te stellen in de viering blijft praktisch elke Thomasgroep in gesprek. Niet alleen levert dit onderdeel rijke gesprekken, helaas zorgt

het ook voor verdeeldheid in de groep en de geloofsgemeenschap. Zo is een Nederlandse Thomaswerkgroep gestopt omdat er geen overeenstemming bereikt kon worden met de parochie waarin men de Thomasviering organiseerde.⁸⁵ Om moeilijkheden te voorkomen kiezen groepen ervoor om het maaltijdelement achterwege te laten. De Liemerse Thomasviering kiest voor een Agapèvorm en omzeilt zo problemen terwijl dit belangrijke onderdeel toch in de viering behouden blijft. Voor de oecumenische samenwerking is de Thomasviering behalve een goed gespreksitem ook een rijke bron en hoogtepunt waaruit men gezamenlijk mag putten.

Samenvatting

De Thomasviering en de missionaire ideeën van het aartsbisdom Utrecht hebben nogal wat raakvlakken. Zo stellen beiden het subject centraal, zij het dat de Thomasviering daarmee de gast bedoelt en het bisdom de gelovige die een missie te vervullen heeft. De Thomasviering is er allereerst voor individuen, het bisdom richt zich meer op de gemeenschap: alle gelovigen samen vormen het volk van God. In de parochie laat de Kerk zich zien aan de samenleving. Daarom benadrukt het aartsbisdom het belang van de parochiegemeenschap als gelovige en organisatorische uitvalsbasis. Van de parochie verwacht het aartsbisdom profilering om zo een eigen gezicht te houden bij de vorming van parochieverbanden. In deze grotere eenheden kan de Thomasviering belangrijk zijn. Zij geeft onder andere een parochie de kans om zich met een Thomasviering te onderscheiden. Ook kan de Thomasviering een oecumenische vierplaats zijn voor allen uit het parochieverband en daarbuiten die hieraan behoefte hebben. Voor het beleid van het aartsbisdom betekent de Thomasviering een concreet voorbeeld dat het werkt: de vorming van een kleine geloofsgroep die dat wat zij gelooft, bidt en viert, uitstraalt in de omgeving.

⁸⁵ Uit telefoongesprekken in week 17. 2004.

Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen

Inleiding

Na de confrontatie tussen de Thomasviering en het beleid van het aartsbisdom Utrecht zijn we toe aan concrete antwoorden op de vraag van dit scriptieonderzoek:

Wat kan de Thomasviering (in De Liemers) bijdragen aan de missionaire opdracht van de Kerk, zoals deze vorm krijgt in het beleid van het aartsbisdom Utrecht?

In het antwoord op deze vraag komt de rol van de (Liemerse) Thomasviering aan de orde en wat die zou kunnen zijn in de zin van het bisdombeleid ten aanzien van missionering. Voor zover mogelijk zal ik aanbevelingen doen om tot een beter verstaan en realisering van de opdracht tot missionair kerk-zijn te komen. Met die aanbevelingen richt ik mij tot de Thomasviering (in De Liemers) en de Kerk zoals die in parochie, parochieverband en aartsbisdom zichtbaar is.

De inhoud van dit hoofdstuk vraagt enige toelichting. Op verschillende punten raken of zouden zij elkaar moeten raken: het bisdombeleid en de Thomasviering. Allereerst gaat het beiden om de individuele mens. Daarom kijken we vanuit de mens naar de (mogelijke) bijdrage van de Thomasviering aan de missionaire opdracht van de kerk, zoals die vorm krijgt in het Utrechtse bisdombeleid. We staan vervolgens stil bij datgene dat de Thomasviering tekort komt of juist extra biedt. Dan volgen aanbevelingen. Daarna positioneren wij ons in de geloofsgemeenschap, zichtbaar in parochie, parochieverband en bisdom. Wat draagt de Thomasviering voor haar bij aan de missionaire opdracht van de Kerk zoals deze vorm krijgt in het beleid van het aartsbisdom Utrecht? Ook vanuit de geloofsgemeenschap ontdekken we zaken waarin de Thomasviering tekort schiet en wat zij méér heeft dan het bisdombeleid vraagt. Laten we samen stap voor stap door dit laatste hoofdstuk gaan.

1. De mens

1.1. De bijdrage van de Thomasviering

Gelovige en 'ongelovige' Thomassen⁸⁶ zijn welkom in de Thomasviering, maar ook bij de voorbereiding daarop. Gelovigen hebben hier de mogelijkheid om vrijmoedig te getuigen van hun geloof en vertrouwen, iets wat het aartsbisdom beoogt. De Thomasviering biedt gedoopten dus de mogelijkheid om aan de missioneringsopdracht te voldoen. Ieder mag dat doen met zijn talenten op de eigen manier.

Het bisdombeleid beoogt dat mensen zelf meewerken aan het pastoraat en dat zij de geloofsgemeenschap mee helpen dragen. In de Thomasviering wordt men uitgedaagd tot actie. De uitnodiging om letterlijk in beweging te komen tijdens de Heilige Chaos en de Agapè of een andere vorm van delen is sterk. Daarnaast is er de voortdurende vraag in de publiciteit en tijdens de viering om mee te komen doen met de voorbereiding en in de viering zelf. Zo kan door het meedoen aan en in de Thomasviering ervaren worden dat het best leuk is en dat je het kunt: werken in de kerk.

Tegelijk nodigt de voorbereiding en deze wijze van vieren mensen uit om de persoonlijke geloofsbeleving onder de loep te nemen: hoe en wat doe je er door de week mee?

De Thomasviering richt zich op de persoon. Zowel de voorbereidende groep als bezoekers in de viering hebben de status van belangrijke gasten. Dat is het principe van een missionaire grondhouding, zoals het aartsbisdom die ziet. Gasten in de Thomasviering mogen er zijn zoals ze zijn qua gevoel, religieuze interesse en behoeften. De viering komt hen tegemoet. Zij is gericht op de ander. Ieder kan individueel op zijn gelovig pad een stukje verder komen. In dit opzicht is de Thomasviering niet alleen missionair maar ook een voorbeeld voor anderen dat uitnodigt tot navolging.

Bij missionair zijn hoort principieel permanent leren. In de voorbeeldfunctie daagt de Thomasviering daartoe uit. Tevens laat deze vorm van vieren zien dat permanent leren belangrijk is. De evaluatieve opmerkingen na elke viering worden meegenomen in de voorbereiding en uitvoering van de volgende viering. Zo is voor anderen duidelijk dat je met een beetje durf en met vallen en opstaan onderweg blijft: ook in geloof en in liturgie.

In de werkgroep ligt nog concreter het accent op leren. Je leert immers aan en van elkaar over de tradities uit de eigen christelijke kerk(gemeenschap), ten aanzien van de taak die je verricht en hoe je samenwerkt met elkaar op weg naar een liturgische viering. Bovendien ben je als groep samen op de weg naar geloofsgroep zijn.

⁸⁶ Bij geloven hoort immers vanzelfsprekend twijfel en ongelooft.

De Thomasviering komt tegemoet aan de behoefte van velen om persoonlijke ervaringen te horen en te beleven onder andere door de inleiding op de collecte en tijdens de Heilige Chaos. Zo staat de viering op één lijn met de uitgangssituatie van het bisdombeleid.

Ook als het gaat om God te ervaren als een nabije, troostende en bemoedigende God doet de Thomasviering een aanbod. Bijvoorbeeld in de persoonlijke zegenbede en de klaagmuur, en in de stilte en de ruimte die er voor ieder persoonlijk is.

Al met al draagt de Thomasviering met betrekking tot mensen persoonlijk heel wat bij aan het beleid van het aartsbisdom Utrecht. Maar zij is niet volmaakt. Dat zien we in het nu volgende.

1.2. Tekortkomingen van de Thomasviering

Het beleid van het aartsbisdom Utrecht is vooral gericht op de mens als gelovig subject. De gelovige wordt gestimuleerd om zijn opdracht als gedoopte te verstaan. De inhoud van het geloof is essentieel.

Het gaat in de Thomasviering vooral om dat wat de gast er zelf op dat moment aan beleeft en ervaart en of hij of zij daar mee verder kan op de weg door het leven. De inhoud van het christelijk geloof komt wel tijdens de voorbereiding maar veel minder in de viering naar voren. Als het hogere, het goddelijke, God onvoldoende ter sprake komt bestaat het gevaar voor een horizontaal beleefd religieus gevoel. Dat is niet echt missionair.

Omdat de Thomasviering zich sterk richt op het individu bestaat het gevaar dat het in deze liturgie blijft bij een samen zijn zonder een collectief beleven.

Missionaire activiteit betekent Christus en zijn boodschap ter sprake brengen. De Thomasviering in De Liemers doet dit slechts duidelijk met woorden op twee momenten: in de bijbellezing en de inleiding op de Agapè.

Het Christendom blijft in de Thomasviering zoals die vorm krijgt in De Liemers wat vaag en anoniem. De Naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest wordt amper uitgesproken.

De Thomasviering beantwoordt dus niet precies aan wat het bisdombeleid beoogt als het om individuele mensen gaat. Maar van de andere kant biedt de Thomasviering méér dan het aartsbisdom vraagt.

1.3. De meerwaarde van de Thomasviering

De Thomasviering biedt de voorbereidende groep en de bezoekers veel ruimte om op een eigen manier De Ander te ontmoeten. Er is in alle opzichten minder voorgegeven dan in andere liturgische vieringen. Juist dit maakt het mogelijk dat voortdurend het leven van alledag in de viering meetrilt. Bijvoorbeeld in de uitbeelding van het thema door een dansgroep of een hedendaags verhaal, door het schrijven van persoonlijke voorbeden, door tijdens de Heilige Chaos die manier te kiezen die op dat moment bij je past en door gewoon brood met elkaar te delen. Zo ervaren mensen dat geloof, dat wat je in de kerk viert, en het dagelijkse leven bij elkaar horen. Andere liturgische vieringen kunnen hier hun voordeel mee doen.

De symbolen, de eenvoudige taal en muziek sluiten aan bij het gewone leven. Ze zijn voor praktisch iedereen te begrijpen. Dat maakt de Thomasviering tot een laagdrempelige viering waar velen zich thuis kunnen voelen.

Mede daarom is de Thomasviering een vierplaats voor mensen die onbekend zijn met de christelijke liturgie. Je kunt hier iemand voor uitnodigen zonder dat je de gast in verlegenheid hoeft te brengen omdat je tijdens het vieren moet uitleggen wat er allemaal gebeurt.

Ook is iedereen welkom bij het delen van brood en wijn. Dat toont in de Agapè in de Liemerse Thomasviering een bijzonder gastvrije houding in een katholieke kerk.

Het staan in een kring tijdens het moment van samen delen, de vredeswens, het voorlezen van de persoonlijke voorbeden zijn concrete pogingen om een gevoel van verbondenheid te wekken. Je kunt de ander écht zien.

Ook het feit dat in de Thomasviering de hele kerk in gebruik is heeft de psychologische werking van volheid die verbondenheid oproept.

Tegelijkertijd doen mensen graag aan iets mee dat populair is. Zo kan het beeld van de 'volle' kerk tijdens de Thomasviering uitdragen dat liturgie de moeite waard is om naar toe te gaan, om er aan mee te doen.

In de Thomasviering komen mensen binnen. De viering haalt hen af waar zij op dat moment zijn en door de zeer individuele mogelijkheden kan ieder op het eigen niveau een stukje verder komen. In de 'gewone' liturgie

blijft het afhalen beperkt tot het woord van welkom en de inleiding op de viering en misschien nog in de overweging. Dat geeft missionaire meerwaarde aan de Thomasviering.

De kerkinrichting en versiering, muziek, taal en handelingen in de Thomasviering zijn erop gericht ontvankelijk te maken voor het hogere. De Thomasviering vergroot zo de symboolgevoeligheid van mensen.

Zij geeft gelegenheid om te ervaren wat het is om als geloofsgemeenschap samen te komen.

Dat alles maakt de Thomasviering tot een goede liturgische vorm om mensen kennis te laten maken met de christelijke liturgie. Zij kunnen zo wennen aan de kerkruimte, het vieren in de kerk, aan samen bidden, zingen en delen.

Voor de voorbereidende groep is de Thomasviering tevens een gelegenheid om te (leren) praten over wat je gelooft, waaraan je twijfelt: en zo een plek waar missionair kerk-zijn gebeurt.

1.4. Aanbevelingen

1.4.1. Aanbevelingen aan de Thomasviering

Welkom, warmte, openheid, stilte, rust, ruimte, spiritualiteit en verbondenheid zijn begrippen die de Thomasviering kenmerken. Waak er als voorbereidende groep voor dat je ze zelf en je gasten blijft ervaren. Blijf bijvoorbeeld trouw aan de manier waarop je de gasten welkom heet en je vierruimte inricht, doe geen concessies aan tijdsdruk en financiële druk: liever minder vaak dan minder goed.

Ik hecht er groot belang aan dat een Thomaswerkgroep een geloofsgroep onderweg is. Door samen te bidden, te zingen en regelmatig tijd te nemen voor bezinning en gesprek over wat je ten diepste beroert kun je het volhouden: het werken in de groep, de vele praktische dingen die gedaan en geregeld moeten worden, de viering zelf. Deze straalt uit wat de voorbereidende groep er gelovig aan beleeft. Dus moet je zorgen dat je persoonlijk en als groep iets blijft uitstralen en niet alleen dat je iets hebt georganiseerd. Het klinkt praktisch maar het gaat om de inhoud!

De Thomasviering wil mensen ontmoeten zoals ze op dat moment zijn en ze een vierplek bieden. Dus ook jou, lid van de voorbereidende groep.

Zorg ervoor dat je zelf ook aan vieren toe komt. Dat lukt misschien niet elke keer maar daarover kun je met elkaar wel afspraken maken.

Er is heel wat praktisch werk nodig zowel voor, tijdens als na een Thomasviering. Zoek naar een goede balans tussen het inhoudelijke en het praktische takenpakket van ieder. Betrek anderen bij de praktische klusjes: vaak doen ze het graag en het is tevens de kans om wederzijds wat nader kennis te maken.

Juist in en door de verschillende taken kan iemand persoonlijk leren en zo groei en ontwikkeling doormaken. Stel de taken regelmatig aan de orde, wissel eens af en geef elkaar feed back op dit terrein.

Waak ervoor dat jezelf of een ander niet overvraagd wordt omdat er zoveel te doen is. Blijf op een positieve manier zoeken naar mensen die (af en toe) mee willen doen of bedenk andere creatieve oplossingen zoals bijvoorbeeld een (jongeren)koor of pas gehuwden uitnodigen om een viering mee voor te bereiden of een andere groep, zoals Amnesty International, MOV, Vrouw en geloof, Actie Kerkbalans.⁸⁷

En dan: stel de eisen niet te hoog. Tevreden zijn is een kunst ook als het om geloven gaat. Elk resultaat is de moeite waard. Principieel zijn christenen immers mensen van de weg, onderweg, we hebben dus de tijd om er te komen.

1.4.2. Aanbevelingen aan de Kerk

De geloofsgemeenschap dat zijn gewone mensen zoals u en ik. Wij praten niet zo gemakkelijk over ons geloof, over dát wat ons ten diepste beweegt, stimuleert, ontroert. En als we het toch moeten doen dan liever in een kleine groep. Daarom pleit ik er voor dat er oog is voor kleine groepen in de geloofsgemeenschap. Dat er ruimte voor hen vrijgemaakt wordt. Dat het besef groeit dat de kleine groep die praat over geloof, alleen daarom al waardevol is. Dat mensen zo de kans krijgen in geloof te groeien, verbondenheid te ervaren en steeds beter leren hun geloof te delen.

Verder beveel ik alle kerkelijke werkgroepen aan regelmatig tijd vrij te maken voor gezamenlijke bezinning op de motivatie voor het werk dat je in de kerk doet. Laat je (on)geloof het gesprek en het werk binnenkomen.

⁸⁷ Het lijkt mij zeer boeiend en verrassend om mensen of groepen die niet zo vanzelfsprekend een raakvlak met liturgie hebben de mogelijkheid te bieden om mee te werken aan een viering en zo hun werk zichtbaar te maken en te vieren in de liturgie. De Thomasviering leent zich daar zonder meer toe.

Vier dat samen, hoe gebrekkig ook. Het gaat er immers alleen maar om dat door jou iets van de Ander zichtbaar wordt voor de ander en niet om grote successen.

Kerkmensen en Thomasmensen ontmoeten elkaar precies in het spanningsveld van missionair kerk-zijn. De kernleden van de geloofsgemeenschap willen over het algemeen graag samen gemeenschap vormen. Daarvoor zijn ze min of meer persoonlijk actief betrokken door kerkelijk vrijwilligerswerk te doen. De Thomaswerkgroep en haar gasten houden meestal liever van de vrijblijvendheid om te komen en te gaan wanneer en waar het hun uitkomt. Ik pleit er bij de kerkmensen voor om juist hierbij missionair te zijn en de ander de ruimte te geven zijn of haar eigen weg te gaan. Als het van God komt gaat het toch door, en komt het uiteindelijk wel goed.

2. De geloofsgemeenschap

2.1. De bijdrage van de Thomasviering

Het aartsbisdom Utrecht houdt in haar beleidsplannen vast aan de parochie als plaats waardoor de Kerk zichtbaar in de samenleving aanwezig is. Tegelijk werkt het aartsbisdom aan de vorming van parochieverbanden. Krachten bundelen geeft ruimte aan nieuwe kwalitatieve impulsen. Daar hoort de Thomasviering bij. Maar zij draagt tevens bij aan het zichtbaar maken van de Kerk in de samenleving door positief in het nieuws te komen.

De mobiele mens anno 2004 krijgt via de Thomasviering een geloofsgemeenschap aangeboden over parochiegrenzen heen. Dit komt tegemoet aan de hedendaagse gewoonte gemeenschap te ervaren in zelf gekozen netwerken.

Bovendien is de Thomasviering een laagdrempelig liturgisch aanbod.

Door het aanbod van de Thomasviering in een parochieverband draagt deze bij aan de vorming van een nieuwe geloofsgemeenschap die voor het bisdom in het zicht en bereikbaar blijft.

Bovendien maakt de Thomasviering ontmoeting over parochiegrenzen heen mogelijk. Dat heeft voordelen bij de vorming van een parochieverband en bij de nadere kennismaking tussen parochies.

Een ander voordeel is dat de Thomasviering een rol kan spelen bij de profilering van een parochie: het kan een sterke kant zijn.

Ook vergroot een Thomasviering het liturgisch aanbod in een parochie(verband) en laat zo zien dat geloof en Kerk van alles te bieden hebben.

De Thomasviering komt tegemoet aan de wensen van het bisdombeleid door aandacht te hebben voor non-verbale uitingen, actieve deelname van velen, een goede balans tussen persoonlijk en gezamenlijke invulling. Zij kan zo een voorbeeldfunctie vervullen voor andere liturgische vieringen.

Voor de oecumenische samenwerking in een parochie(verband) betekent de oecumenische Thomasviering een belangrijke stimulans op verschillende fronten. Er komt immers een oecumenische viering bij. Op bestuurlijk niveau is overleg nodig en tussen de professionele werkers in het pastoraat. Individuele parochianen en gemeenteleden ontmoeten elkaar in de voorbereidende werkgroep en in de viering.

2.2. Tekortkomingen van de Thomasviering

De Thomasviering is in principe een liturgische viering voor de gehele gemeenschap, dat wel. Iedereen is welkom. Uit gesprekken⁸⁸ blijkt het op sommige plaatsen zo te werken. De Thomasviering hoort daar thuis in het rijtje experimentele vieringen en iedereen die dit de moeite waard vindt, komt. Het blijft een keuze, en het spreekt lang niet alle gelovigen aan. Dat is ook niet de intentie van de Thomasviering. Zij richt zich juist op hen die het in de 'gewone' liturgische vieringen (nog) niet kunnen vinden.

Dat roept de vraag op of een pluriform aanbod van vieringen waar onder de Thomasviering niet te sterk verwordt tot 'doelgroepenliturgie.' Mensen gaan dan misschien alleen nog naar vieringen op 'hun maat.'

Het gevaar daarvan is dat mensen niet of nauwelijks nog deelnemen aan de 'gewone' liturgie. Zij ontwennen dit.

En dan doemt de vraag op: wanneer vier je nog als geloofsgemeenschap samen?

⁸⁸ Uit telefoongesprekken met voorgangers en werkgroepleden in Thomasvieringen in week 17. 2004.

De Thomasviering hoort niet zomaar thuis in het rijtje liturgische vieringen en parochiële werkgroepen. Zij is duidelijk anders. Dat plaatst haar enigszins op de rand van de geloofsgemeenschap. Als de werkgroepleden tevens individuele mensen zijn die zich op de gelovige en parochiële rand bevinden is het gevaar groot dat de Thomasviering helemaal een randverschijnsel wordt.

Daarmee hangt samen de vraag in hoeverre de Thomasviering aan gemeenschapsopbouw bijdraagt. Is en blijft zij een aparte groep los van de gemeenschap? Of binnen de gemeenschap? Of draagt zij haar steentje bij aan de opbouw van de gehele gemeenschap?

2.3. De meerwaarde van de Thomasviering

Van nature is liturgie een binnenkerkelijk gebeuren. Immers de gelovige gemeenschap verenigt zich en viert samen. Dat is niet zonder meer missionair. De Thomasviering doorbreekt dit.

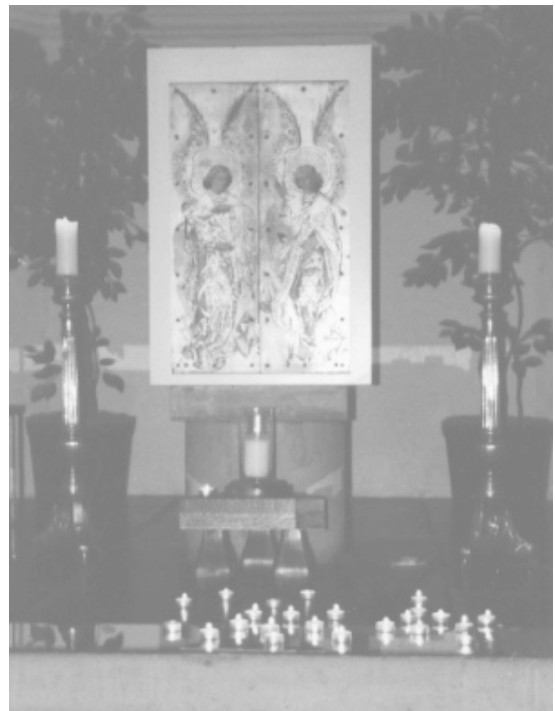
Zij maakt de liturgie tot een missionair gebeuren. Zij is niet alleen gastvrij maar toont die gastvrijheid ook door er onder andere voor te zorgen dat de kerk en de viering op zijn mooist is.

Kijkt u naar het tabernakel in de Zevenaarse Andreaskerk. In de Thomasviering, met name tijdens de Heilige Chaos plaatsen mensen er graag een lichtje en blijven zij hier een poosje bidden of mediteren.

Tevens is de Thomasviering laagdrempelig en richt zij zich naar de gasten.

Op deze manier komt de samenleving de Thomasviering en vervolgens de Kerk binnen. Na de viering gaat de Kerk enigszins uit in de samenleving.

Dat is wat het aartsbisdom bedoelt met missionair kerk-zijn. Tegelijk zal de Kerk zo kunnen inspelen op veranderingen in de samenleving: Zij hoort daarvan, leert ervan en kan mensen helpen zoeken naar een gelovige interpretatie. Zo is de Thomasviering een nieuwe ingang voor het pastoraat.

Mensen van allerlei pluimage komen samen in de Thomasviering. Het is essentieel dat de gelegenheid er is, dat alle zoekenden de kans krijgen om te vinden.

Het is een kleine gemeenschap die de Thomasviering vormt, vooral de voorbereidende groep. Het bisdom streeft naar de vorming van kleine geloofsgroepen en gelooft in de uitstraling daarvan op anderen. Omdat de Thomasviering duidelijk haar gezicht laat zien tijdens een liturgische viering en in de publiciteit draagt zij daaraan extra bij.

Meer activiteit en liturgische vorming wil het aartsbisdom. De Thomasviering nodigt sterker uit tot actieve deelname aan de liturgie dan de meeste andere liturgische vieringen.

De Thomasviering toont plekken in de kerk die bij andere vieringen onderbelicht blijven. Ook dat is missionair: trots laten zien wat je in huis hebt.

Zo ziet u op de foto hiernaast de weinig gebruikte doopkapel in de Zevenaarse Andreaskerk.

Het aartsbisdom begint met intern gerichte missionaire activiteiten. De Thomasviering gaat principieel een stap verder door zich te richten op gasten van buiten. De praktijk wijst uit dat een mix tussen beide een rijke viering oplevert.

2.4. Aanbevelingen

2.4.1. Aanbevelingen aan de Thomasviering

De Thomasviering is dan wel van Fins Lutherse oorsprong, in Nederland is zij haar eigen weg gegaan. Dát wil ik iedere Thomasviering meegeven: ga je eigen weg en blijf op die zoektocht naar de mogelijkheden in de specifieke situatie die immers van plaats tot plaats zo enorm verschillend is.

Maar doe het samen met gelovige en ongelovige twijfelaars, met mannen en vrouwen, met jong en oud en met christenen uit verschillende achtergronden en hen die op zoek zijn.

Leren hoef je niet alleen te doen. Zoek hulp en ga te rade bij Thomasgroepen elders. Houd in ieder geval contact met hen via de website.⁸⁹

Vergeet op je zoektocht niet degenen die het Thomasgebeuren mogelijk maken maar wel achterblijven. Houd hen op de hoogte. Juist de ruimte en gastvrijheid die een geloofsgemeenschap biedt aan de Thomasviering vraagt dezelfde gastvrijheid, respect en ruimte retour.

Ik pleit ervoor dat de werkgroep Thomasvieringen hier regelmatig bij stilstaat en zich afvraagt welke betrokkenheid zij heeft tot de geloofsgemeenschap. Ik sprak eerder over het spanningsveld in missionair kerk-zijn.

Een gastvrije geloofsgemeenschap zijn impliceert dat er een bepaalde kern is die garant staat voor die gastvrijheid. Ik pleit ervoor om oog te hebben en te houden voor deze kerngroep. De Thomasviering dient er zorg voor te dragen dat zij minimaal goed geïnformeerd blijft en ook steeds uitgenodigd wordt. Dat kan bijvoorbeeld via het parochieblad.

2.4.2. Aanbevelingen aan de Kerk

De Thomasviering verdient een duidelijke plaats in de geloofsgemeenschap alleen al op grond van haar missionair-zijn. Betrek haar dus op een uitnodigende manier bij (boven)parochiële activiteiten. Aan te bevelen is het wel om daarbij op grond van het zo geheel eigene van een Thomasgroep geen hoge verwachtingen en eisen te stellen.

Impulsen zoals de Thomasviering doen een beroep op de gastvrijheid van een geloofsgemeenschap. Een groot beroep zelfs als ik denk aan de extra werkzaamheden die deze viering met zich meebrengt voor onder andere de begeleidende theoloog/pastor, de kosters en het secretariaat. Ook in financieel opzicht vraagt de Thomasviering veel van de geloofsgemeenschap. Zowel de Thomasviering zelf als de geloofsgemeenschap moeten zich daarvan bewust zijn. Het is een verlichting als 'de pijn' gedeeld kan worden met andere geloofsgemeenschappen bijvoorbeeld door inbedding in de Raad van kerken. Wanneer echter de Thomasviering een regionale liturgische voorziening is, wil ik adviseren om te onderzoeken of het onderbrengen in een aparte stichting wenselijk is.

⁸⁹ www.kerkinactie.nl/projecten/thomasvieringen

Al met al is een Thomasgroep onder de hopelijk vele parochiële groepen niet vanzelfsprekend hetzelfde te benaderen. Het is een oecumenische groep die een relatief kostbare en bijzondere viering voorbereidt. Het is daarom van belang dat de parochie en de Thomasgroep heldere afspraken maken ten aanzien van de inbedding van de Thomasviering en daarmee samenhangend over de liturgische, theologische en financiële verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Via de Thomasviering komen de vragen van de samenleving niet alleen de geloofsgemeenschap maar ook het liturgisch vieren op een bijzondere manier binnen. Het geeft aan dat de liturgie dát viert waar mensen mee bezig zijn. Andere vormen van liturgisch vieren kunnen hiervan leren. Neem de kans waar!

Het is kwetsbaar een groep gelovige en ongelovige twijfelaars samen op weg naar een liturgische viering. Daarom is theologische en pastorale ondersteuning en begeleiding essentieel. Ik pleit er dan ook dringend voor dat een geloofsgemeenschap haar pastoraal team gelegenheid geeft om de Thomasviering in haar takenpakket op te nemen.

Dat heeft alles te maken met de visie die een geloofsgemeenschap uitdraagt in concrete beleidsplannen. Het aartsbisdom Utrecht koerst duidelijk af op missionair kerk-zijn. Dat houdt in dat er verwacht mag worden dat het aartsbisdom missionaire initiatieven initieert, stimuleert en ondersteunt. Hierop mag de geloofsgemeenschap, concreet het parochieverband of de parochie zich baseren bij het uitzetten van haar beleid. Van het bisdom verwachten zij de motivatie, de voorwaarden en de ondersteuning om missionair kerk-zijn in de praktijk te brengen. Concreet betekent dat voor Thomasvieringen die er al zijn, dat zij mogen rekenen op daadwerkelijke ruimte en steun vanuit de geloofsgemeenschap op hun verdere weg. Maar daarbij mag het niet blijven.

De Thomasviering blijkt een waarachtig kwalitatief goede impuls op weg naar missionair kerk-zijn en om missionair kerk te zijn. Zij is het waard dat zij vanuit het aartsbisdom gepromoot wordt als een missionaire impuls aan het pastoraat. Daarop volgend pleit ik ervoor dat het aartsbisdom middelen beschikbaar stelt voor verder onderzoek naar de Thomasviering. Catechetische, diaconale, liturgische en oecumenische aspecten zijn in mijn onderzoek immers alleen aangestipt en niet verder uitgediept of gethematiseerd.

De Thomasviering zou nog wel eens een rijkere bron en voedingsbodem kunnen zijn dan ik in de afgelopen maanden ontdekte. Dat maakt het verantwoord om ondersteuning te bieden aan geloofsgemeenschappen die het onderzoek aandurven naar de mogelijkheden van een Thomasviering.

Het aartsbisdom zou tevens in overleg met de andere bisdommen en de Protestantse Kerk Nederland kunnen kiezen voor een nieuwe impuls aan het landelijk contactpunt Thomasvieringen. Momenteel is er alleen informatie en uitwisseling van informatie mogelijk via Kerkinactie.⁹⁰

De Thomasviering is liturgie van onderop. Dat betekent dat zij voorziet in een behoefte van mensen in een bepaalde tijd en in een bepaalde cultuur. Het gevolg daarvan is dat zij zal verdwijnen als de behoefte er niet meer is. Laten we hopen dat dan het toppunt van missionair kerk-zijn is bereikt.

Slotwoord

De Thomasviering toont zich een nieuwe missionaire impuls. Zij past in het beleid dat het aartsbisdom Utrecht uitzet om haar missionaire opdracht te realiseren. Dat wat ze tekort komt haalt ze ruimschoots in doordat ze op diverse fronten méér biedt. Dat maakt de Thomasviering tot een rijke manier om missionair te zijn. Bij missionair zijn hoort dromen. Dromen van toekomst, dromen van het Rijk van God, van een wereld zoals Hij die voor ogen heeft. Liever dan over toekomstdromen heb ik het over wensen voor de toekomst. Immers uit een droom word je wakker. Als je geluk hebt, gewoon. Maar aan wensen: dáár kun je aan werken. Mag ik u daarom uitnodigen om aan de slag te gaan: waar u ook bent, bij wat u ook doet.....

⁹⁰ Het contactpunt is te bereiken via <http://kerkinactie.nl/projecten/thomasvieringen.html> of via [Postbus 456](#), 3500 AL Utrecht. De website biedt momenteel slechts weinig informatie over plaatselijke Thomasvieringen.

Literatuurlijst

Agterhoek H. en anderen 'Ontmoetingen aan de grens.' Zeist. 2002.

Aartsbisdom Utrecht 'De netten in het diepe.' Utrecht. 2000.

Aartsbisdom Utrecht 'Op weg naar 2010.' Utrecht. 2003.

Aartsbisdom Utrecht 'Samen Gaan.' Utrecht. 1995.

Bureau Voorlichting van de Dienst voor Missionair en Diaconaal werk en Oecumenische relaties van het landelijke Dienstencentrum van de Samenop-Weg-kerken 'Verder met de Thomasviering?' Utrecht. 2000.

'Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie.' Leusden. 1995.

Dekker G. e.a. 'God in Nederland.' Amsterdam. 1997.

De Encarta 98 encyclopedie met de Winkler Prins editie.

De Thomasmis in Helsinki. Verslag van het bezoek aan Helsinki ten behoeve van Hervormd Evangelisatorisch Beraad. 1997.

Gemeente Zevenaar 'Statistisch Zakboek van de Gemeente Zevenaar.' Zevenaar. Juni 2000.

Groot J.C. 'Encyclopedie van het christendom.' Amsterdam. 1966.

Haberer T. 'Die Thomasmesse.' München. 2002.

Hendriks, Peter e.a. 'Geloof ligt op straat.' Zoetermeer. 2001

'In Christus' naam.' Bisschoppelijke Brieven Nr. 29. Utrecht. 1992.

Johannes Paulus II. Apostolische Brief 'Novo millennio ineunte.' Kerkelijke Documentatie. 2001. Nr.3

Koenen M.J. 'Verklarend handwoordenboek der Nederlandse taal.' Groningen. 1966.

Kraaijeveld J. 'Kiezen tussen sloop of herbestemming.' In 'Trouw' 8 mei 2004.

- Lemmen-Vliegen E.B.W. 'Werkplan Thomasvieringen.' Westervoort. 2003.
- 'Meewerken in het pastoraat.' Kerkelijke documentatie. Utrecht. 1999.
Jaargang 27. Nr.1.
- Nederlandse Bisschoppenconferentie 'De Rooms-Katholieke Kerk in
Nederland aan het begin van een nieuw millennium.' 2004.
- Parochies H. Andreas en Maria Koningin 'Gaandeweg.' Zevenaar. 1994.
- Pijfers H. & Roes J. 'Memoriale' Katholiek leven in Nederland in de
twintigste eeuw.' Zwolle. 1996.
- 'Rapport opgesteld in opdracht van de Reconstructiecommissie
Achterhoek en De Liemers.' 2002.
- Spiertz M. 'Van Aartsbisschop tot Zonnelied.' Nijmegen. 1998.
- Van der Ven J.A. 'Ecclesiologie in context.' Kampen 1993.
- Werkgroep Thomasvieringen De Liemers 'Nieuwsbrief.' Zevenaar. 2004.
- Zondag H. Sanders J. en Spruit L. 'Nieuwe impulsen aan het pastoraat.'
Rapport nr. 498. Nijmegen. 2003.